కాశీరామేశ్వర

యోగ దర్పణము

శ్రీ రామాయనమః.

కాశీరామేశ్వర యాత్రాదర్పణము.

Kasi Rameswara

Yathra Dharpanam.

BY

Nittal. Subramanyam Pandit.

PUBLISHED BY

K. LAKSHMANA MUDALIAR,

MADRAS.

1917.

(PRICE) (12 ANNAS.

శ్రీరస్తు.

కాశీరామేశ్వర యాత్రాతర్పణము.

ఈ గ్రంథము,

నిట్టల్ - సుబ్రహ్మణ్యంపండితులచే
రచియింపబడి

పండితులచేపరిచూడబడి,

ఇయ్యది,

కో - లక్ష్మణమొదలియార్ వారి
రాధారాణి అండ్ కంపెని,
నెం 33 ముల్లాసాయబువీధి వారివలన
శ్రీచిదానందముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపించి ప్రచురింపబడెను.

1917

దీనిక్రయం, 0-12-0 అణాలు.

నోటీసు.

ఇందువలన అందరకు తెలియచేయడమేమనగా.—

కాశీరామేశ్వరయాత్రానిర్ణయమను యీగ్రంథమును నేను అచ్చువేసి 1867 సం॥ 25 వ ఆక్టు 20 భాగము 6 వ సెక్షన్ ప్రకారం గవర్నమెంటు రిజస్టరుచేయబడియున్నదిగాన దీనిని యెవరున్ను అచ్చువెయ్యకూడదు.

ఇట్లు,

కో - లక్ష్మణమొదలియార్.

రధారాణికంపెని నెం 33 ముల్లాసాయబువీధి

సావుకారిపేటపోష్టు మదరాస్.

నోటీసు.

ఆర్యులారా,
గమనించండి
కొన్నికాపీలుదాయున్నవి.

పుస్తకములకుత్వరపడుడి.
పిమ్మటచిక్కుటయరుదు.
మరచియేమరకండి.

కాశీరామేశ్వరయాత్రానిర్ణయము.

1 ఇందువలన సకలమైనవారికి తెలియచేయుడం యేమనగా.— కాశీరామేశ్వరం యాత్రచేయునప్పుడు మొట్టమొదలు యేతోవను బందిగవలయునది తెలియక కొన్నిలుమూసుకొనియాస్థలములకేచక్కగా పోయివచ్చివేసెదరు. ఇట్లుచేయుటవలన ద్రవ్యమునష్టముచేసియు, సిద్ధప్రయోజనముగానున్నట్లు, పోయినపిమ్మట అన్నదవ్యస్థలములున్ను ఆయాపూరియందుయుండు దేవాలయములలోయుండు దేవతలనుపూజించి అందుండు పుణ్యతీర్థములలోస్నానంబుచేసి మరల సింకొకచోటికిపోయి ముందురీతిగా చేసి రావడమునుగులయుత్తమమైనకార్యముగాయుంటున్నది, కాబట్టి యే యీతొలక్షేత్రములంతయు లేక అరచేతికినస్థంబులీతిగా సుమారు యేభైయైదుసంవత్సరములుగా ప్రయాసపడి యుత్తరదేశమనుబొబ్బిలియందు వాసముచేయు సిట్టల - సుబహ్మణ్యపండితులవల్లనున్ను మరికొందరి పండితులవల్లనున్ను వ్రాసి సరిచూడబడి మాచేకొన్నికాపీలు ముద్రించియున్నది.

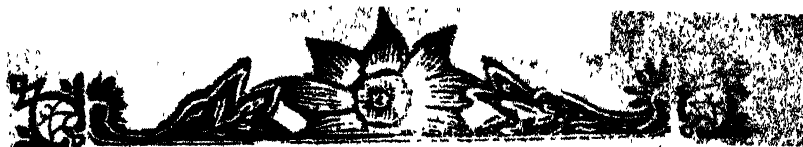
దీనిలోనుండునటువంటియఃంకోంబు లేమన్నను.

2 కాశీరామేశ్వరము యాత్రచేయునప్పుడువాకొక్కస్థలము వందుదిగి యచ్చటచ్చటయుండు విష్ణు, శివాలయములందుండు దేవి దేవతలును వారియొక్కతిరునామంబులును వారిరువరికినొనప్పు అష్టోత్తరసహస్రనామంబులును తీర్థస్నానంబులును చేయించుటపుణ్యకార్యంబనియుందుమనయొక్కపెద్దలు ౧౦౮ శివస్థలములయందున్ను ౧౦౮ విష్ణుస్థలములయందున్ను విశదముగావ్రాసి ముద్రించియున్నది.

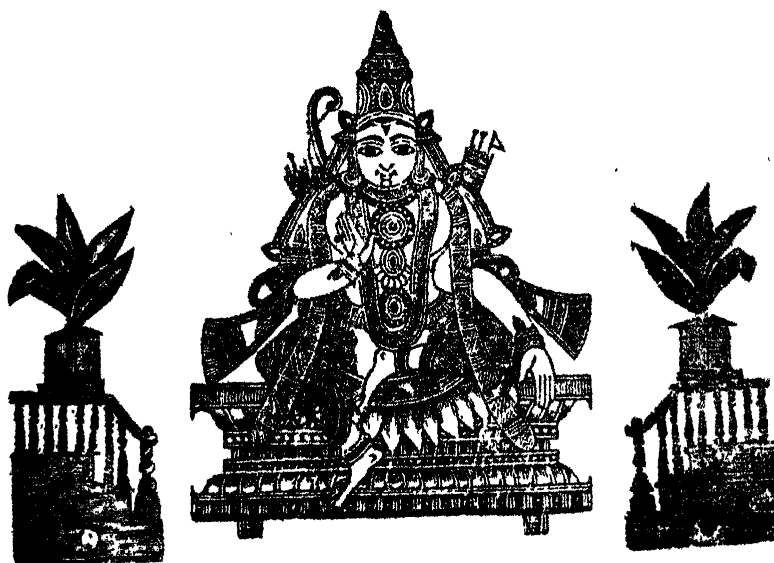
3 అట్లుమనపెద్దలునడిచినత్రోవబోక లౌకికమునందుండు పామరునివలెచదరంగదాయములు కాకితములకోనిస్, క్రిక్కెట్లు మొదలగు యాటలుయాడుచుద్రవ్యంబువ్యయముచేసియిహపరంబులకు రెంటికినిమార్గము లేకపోతున్నది. కాబట్టి యికమీదైనను యట్టివ్యవహారముల నువదలి వత్సహవాసముచేసినత్ కాలక్షేపములయందు బుద్ధినిలెపి పుణ్యయాత్ర చరిత్రములచదివినను లేకచదువుతుండెడివారివద్దకూర్చునివినినను,నచ్చటినుంచి దివ్యక్షేత్రములయందుండివచ్చినసాధువులయొక్క పాదధూళి పైబడినను యనేకకోటిపాపములు మాయ్యునికన్నమంచరీతిగా నాయమైబోవునని మనయొక్కపెద్దలవల్లనున్ను అనేకశాస్త్రములవల్లనున్ను వినియున్నాము గదా, యిదియెల్లవారికి స్పష్టముగాదెలిసినవిషయమేను.

4 అట్లుగంథములు రసచేసికియుగ్గంబగీవిగా కేటతెల్లమిగా (ప్రచురపరచియుండువాటిని చదివినైనను లేకనొకరివల్లవినియయినను యేల?) కాథనికలుగాకూడను,ఇకముందుయాత్రార్థము బోవునప్పుడువ్రా)య(ప్రచ)ముందుప్రచురంచియుండు పుస్తకమును చేతయుంచుకొని యొకరియొక్క సాహాయ్యములేకపొక్కస్థలయడుగకపు స్తకమునందుచెప్పరీతిగాతీర్థములయుండటెటనున్నదంబుజేసినందునుకునదేవాలయములయందుండు దేవతలనుదర్శించి మహత్తైనపుణ్యమునుసంపాదింపుకొనుటకుయేయొక్క యంటంకముయుండదేనను,ఇటువంటిపుస్తకమునుపొకొక్కరి ఇంటియందు వుంచుకొనిపూజించుతూవచ్చినపక్షమునమనముయిదివరలో చేసియుండుపాపమున్నియువారదోలికాశీరామేశ్వరముపోయినఫలమున్ను తీర్థయాత్రయొక్కఫలమున్నునికాటుంపకములానిచ్చుటకుయే సంశయము లేదు.

విషయసూచిక - సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

ప్రకటన.

కాశీ రామేశ్వర యాత్రాదర్పణము.

తీర్థక్షేత్రములకు బోవువారలకున్ను తత్తన్మహిమాదులు దెలియు నిచ్ఛగలవారలకున్ను యిది మిక్కిలి నుపయోగంబుగనుండును.

ప్రాజ్ఞులగువార లీగ్రంథమును సమగ్రముగ జూచి తప్పులను క్షమించి సర్వజ్ఞుని లీలావిశేషములకు సంతసించెదరని నమ్మినాడను.

శ్రీకాశీ రామేశ్వరాది తీర్థక్షేత్రములను నేను (స్వయం) సేవించినంతవరకున్ను తెలిసినంతవరకున్ను తత్తన్మహిమాదులు గ్రంథోక్త రీతిగా ననేకయంశము లిందు వ్రాయనైనది.

జ్ఞాన వైరాగ్య భక్త్యాదులలో కలియుగంబునందు యోగీశ్వరేశ్వరుండైన శ్రీపరమేశ్వరునియందలి భక్తియే మానవులకు భక్తిముక్తులనిచ్చునట్టి ముఖ్యమైన సుసాధనంబుగా మహాఋషులచేత జెప్పంబడియున్న యంశము శ్రీభాగవతములోని కపిల, శుక, ప్రహ్లాద, ధృవ, దక్ష, అంబరీష వాక్యములున్ను అజామిళోపాఖ్యానమునందు యమ విష్ణుదూతల సంవాదంబును ఈక్రింద వ్రాయబడియున్నవి గావున,

సాభిప్రాయమును సంపూర్ణముగా యోచించుడు

శ్రీజగదీశ్వరునియొక్క లీలావతారములను సభక్తికముగా ధ్యానించుచుండునట్టియు తీర్థక్షేత్రములకుపోయి యందుండు విగ్రహములను దెలిసి సేవించుచుండునట్టియు సత్పురుషులకు సర్వదా సమస్త సంపదలు సమకూడియుండుటయే గాక కాలావసానమందు శ్రీవిశ్వేశ్వరుడు ధ్యానానుగుణ్యరూపములో ప్రసన్నుడై విమలగతియునుంగూడ నిచ్చును.

శ్రీపరమేశ్వరునియందలి భక్తిలేని పామరులకుంగూడ దీని చూచినంతనే పరమగతిప్రాప్తులై భక్తి వైరాగ్య జ్ఞాన జనకంబగునట్లుండునని పై వివరించినవాక్యములను వ్రాయనైనది.

ఇది, పండిత పామరులకు సాధారణముగాను, సులభముగాను దెలియుటకై గ్రామ్యపదంబులిందు ప్రయోగింపబడినవి.

సుజనవిధేయుండగు

బ్రహ్మశ్రీ,

నిష్ఠల - సుబ్రహ్మణ్యముచే వ్రాయనయినది,

విశాఖపట్టణపు జిల్లా, బొబ్బిలి.

శ్రీరామజయం.

గురుడు.

శిష్యుడు.

గ్రంథాంతర వ్యాఖ్యాన నిరూపణము.

భాగవతమునందలి

ద్వితీయస్కంధము శుకమహాఋషి.

మ. హరిఁజింతింపక మర్త్యుఁడై విషయ చింతాయత్తుఁడై చిక్కివా
సరముల్ ద్రోచెడివాఁడు కింకరగదా సంతాడితోరస్కుఁడై
ధరణీశోత్తమ దండభృన్నిలయ సద్వారోపకంఠోగ్రుఁడై
తరణీవహ్ని శిఖాపరంపరలచే దగ్ధుండుగానుండునే. ౧

౬ స్కంధము అజామిళోపాఖ్యానము.

క. అత్యంతపానభోజన
కృత్యంబులఁ బొత్తుగలిగి క్రీడలఁదుత్సాం
గత్యంబువదలకాగిత
మృత్యువుఁగననేరదయ్యె మిక్కిలిజడుడై. ౨

3 స్కంధము కపిలమహాముని.

క. అతిమూఢ హృదయుడగుచుదు
రితకర్మారంభమున జరింపుచుధరణిం
గృతగోవ్య భాషణములను
సుతలాలనభాషణముల జొక్కుచుమఱియున్.
క. ఘనముగఁబుత్రవధూవశు
ధనగృహారక్షణమునందుఁ దత్తిక్రియలన్
మనమునఁదలపోయుచు
దినదినమున్ దందహ్యమాన దేహుండగుచున్.
క. వినుమింద్రియవరవశుడై
మునుకొనితత్కాలధర్మ ములుగలదుఃఖం
బనయముసుఖరూపంబుగ
మనమునఁదలపోసితిఙభి శూనుఁడగుచున్. గీ

౬ స్కంధము అజామిళోపాఖ్యానము.

ఇటుల మోహాబద్ధులై అంత్యకాలము గానక
నరకములంది బొందెదరు గావున.

శా. చోద్యంబైకలవోవెసిక్షణమునం జూడంగ బ్రత్యక్షమై
వేదన్ఁబత్యేమనన్ను సిద్ధిన మహావీరుల్ భృకోదఁవ్వాలా
యుగ్నోఁ బులపాగు పాశధరుల్ యుత్సాహముల్మానినం
పాద్యాక ... రూపకుటిల ప్రఖ్యాతులెవ్వారలో. ౬
శా. పాయిణవాశబ ధన ఃథానమా ల న్నరకాణ్ణవంబుల్లో
గూడిననన్ను నేడు చెడకుండనొనర్చిన పుణ్యమూర్తులం

ఘోరమహాస్త్రములుజ్వాల నభోమగి తేజులు లోచనోత్సవశ్రీ
ల్పారుదయానమంచిత విచారులు నల్వురదెందు కేగిరో. ౭

గీ. పెక్కుపాతకముల భృశదారణంబైన। ఘోడ్డనరకమం
దుబడ్డనన్ను। నాపదలకుబాపి యరకట్టిరక్షించి। రిట్టి
ధర్మపురుషు లెందువారో. ౮

తే-గీ. కంటిరేమీారునుతులార కమలనేత్రు
భవ్యమగునామకీర్తన ఫలమునేడు
తవిలిమృత్యువుపాశ బంధనలవలన
జాణతనమునవీడెన జామీాళుడపుడు. ౯

భాగవతము ౭ స్కంధము ప్రహ్లాదుడు.

క. దానవదయిత్య భుజంగమ
మానవగంధర్వసురస మాజములో ల
క్ష్మీనాథుచరణకమల
ధ్యానంబునసెవ్వడైన ధన్యతనొందుగా. ౧౦

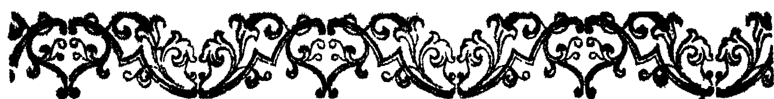
క. చిక్కడు వ్రతములఁగ్రతువులఁ
జిక్కడుదానములశౌచ శీలతపములం
జిక్కఁడు వృత్తినిభక్తినిఁ
జిక్కినక్రియనచ్యుతుండు సిద్ధమునుండీ. ౧౧

క. చాలదుభూదేవత్వము
చాలదుదేవత్వమధిక శాంతత్వంబుగా
చాలదుహరిమెప్పింపవి
శాలోద్యములారభక్తి చాలినభంగిగా. ౧౨

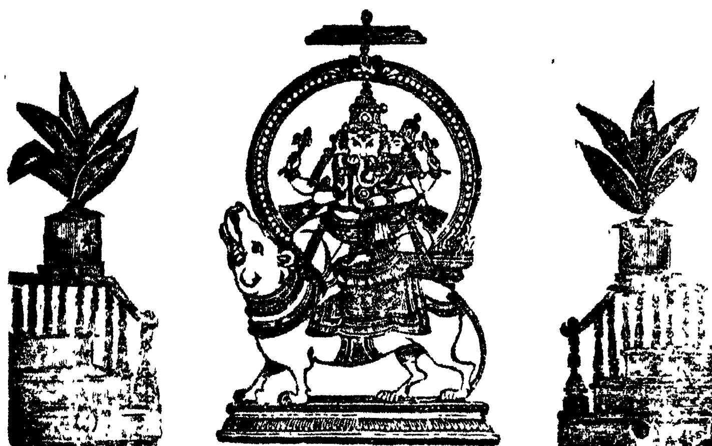
భాగవతం ౩ స్కంధము నారదులు.

క. రక్షకులులేనివారల
రక్షించెదననుచుఁజక్రి రాజై యుండగా
రక్షించుమనుచునొకవరు
క్షముఁవ్రార్థింపనేల నాత్మజ్ఞులకుగా. ౧౩

శ్రీ గురుభ్యోనమః.

కాశీరామేశ్వర యాత్రాదర్పణము.

విఘ్నేశ్వర స్తోత్రము.

శ్లో. అగజానన పద్మార్కం గజానన మహర్నిశం
అనేకదంతం భక్తానాం ఏకదంత ముపాస్మహే. ౧
వందే సింధూరసందోహం సుందరాంగ ముమాసుతమ్
నాగస్మితోపనామాంకం ప్రసన్నాస్యం గజాననమ్. ౨

చ. మోదకహస్తు నిస్సుదమ మూషకవాహను నేకదంతులం
బోదగున బ్రీతిసంధానయు సాంద్రకృపాగ్ని నేను దేవతా
స్తోత్రనిర్విఘ్నమున్ సంచితభక్తి ఫల్ప్రదాయకున్
మోదమునొంద సహస్రముఖుల మోక్షి భజించెద సిష్టసిద్ధికిన్.

విష్వక్సేన స్తోత్రము.

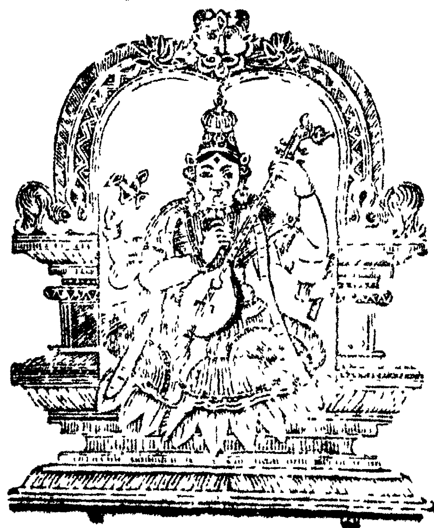
శ్లో. యఃకర్తా జగతాం భర్తా సంహర్తా మహాసాన్నిధిః
ప్రణమామితి మాదిత్యాం బహిరంతస్తమోహరం. 3
లక్ష్మీనాథపదాంభోజ షట్పదం సకలార్థదం
భక్తానాం భయహర్తారం వందేహం సైన్యనాయకమ్. ౪

మహావిష్ణుస్తోత్రము.

శా. శ్రీవత్సాంకిత కౌస్తుభస్ఫురిత లక్ష్మీచారువక్షస్థలున్
శ్రీభూభ్రాజితు నీలవర్ణసుభగు రాజీవాక్షుఁ గంజాతభూ
దేవేంద్రాది సమస్తదేవముకుటోద్గ్రస్తోరురత్నప్రభా
లిప్తాంఘ్రి సరోజు నచ్యుతుఁ గృపావాసుం బ్రశంసించెదన్.

సరస్వతీస్తోత్రము.

మాతస్త్వలసా స్వతిప్రగణుతాం
సౌభాగ్యసంపత్ప్రదే
ప్రత్యూహౌఘ పదస్థితే భవహృది
స్మేరాననాంభోరుహే
ఫుల్లేందీవరలోచనత్రయయుతే
కర్ణేంద్రపాలోత్పలే
ఖడ్గం బాదధతీశ్వమేవశరణాం
త్వామీశ్వరీమాశ్రయే.

క. కాళికిబహుసన్నుతిలో । కాళింగమునయువలయు కంకేలితకం
కాళికిదాఘసమానస । కేళికివందనముచేసి కీర్తింతుమదిన్.

ఈశ్వరుని స్తోత్రము.

శంకరభక్తమానస వశంకరదుష్టమదాసురేంద్రనా
శంకరపాండుశైలమణి శంకరవర్ణనిజాంగభోగిరా
ట్కంకణపార్వతీహృదయ శైరవభైరవ సూత్రయోగిహృ
త్పంకజపుంకజాస్తనిజ తాండవఖేలన భక్తపాలనా.

శ్లో. విశ్వనాథవృషభారూఢ మాముద్ధరదయానిధే
సర్వదా శివకాశీశ మహేశమృడశంకరః.

శ్రీకాశీ మహాక్షేత్రాదులయొక్క మహిమాదులు.

శ్రీమద్వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాసాదులయందు సాక్షాత్తోమ్మత్ప్రసదమని చేర్కొనంబడి శివరాజధానియై ప్రకాశింపుచున్న శ్రీకాశీక్షేత్రము ధనురాకారమై యుత్తరవాహినిగా ప్రవహించుచున్న భాగీరథి

పశ్చిమతీరమందు పంచక్రోశాత్మకమై అసీఘట్టము మొదలు వరుణాఘట్టమువరకు ౬౪ ఘట్టములుకలదై శ్రీవిశ్వేశ్వర కేదారీశ్వర త్రిలోచనేశ్వర భైరవేశ్వరాద్యనేక విమానస్పదంబై సుందరతీరంబై యున్నది.

దీనిమహాత్త్వము వ్రాయుటకరంబుగాదు సంక్షేపముగా కొంతవరకు వ్రాశితిగావున నింతమాత్రమునలో నానందింపగోరితిని.

దక్షిణాద్యుత్తరాంతముగానున్న గంగ ఘట్టములు.

౧ అసిసంగమఘట్టము
౨ స్వప్నేశ్వరఘట్టము
౩ కుక్కుటేశ్వరఘట్టము
౪ లోలార్కేశ్వరఘట్టము
౫ మదనేశ్వరగట్టము
౬ హనుమదీశ్వరగట్టము
౭ సిద్ధేశ్వరగట్టము
౮ లంభోదరేశ్వరగట్టము
౯ శ్మశానేశ్వరగట్టము
౧౦ చింతామణిగణపతీశ్వరగట్టము
౧౧ కేదారీశ్వరఘట్టము
౧౨ ధర్మేశ్వరఘట్టము
౧౩ రుక్మాంగదేశ్వరఘట్టము
౧౪ చిత్రాంగదేశ్వరఘట్టము
౧౫ క్షేమేశ్వరఘట్టము
౧౬ మానసేశ్వరఘట్టము
౧౭ పాండవేశ్వరగట్టము
౧౮ వైద్యనాథేశ్వరగట్టము

౧౯. చతుష్షష్టిఘట్టము
౨౦. లక్షణఘట్టము
౨౧. దశాశ్వమేధఘట్టము
౨౨. శూలటంకేశ్వరగట్టము
౨౩. రాజనాథేశ్వరగట్టము
౨౪. చంద్రాదిత్యేశ్వరగట్టము
౨౫. త్రిపురాంతకేశ్వరగట్టము
౨౬. అన్నపూర్ణాగట్టము
౨౭. ధుంఢిరాజఘట్టము
౨౮. విఘ్నేశ్వరగట్టము
౨౯. విశాలాక్షిగట్టము
౩౦. జ్ఞానేశ్వరగట్టము
౩౧. లలితాగట్టము
౩౨. శీతలాగట్టము
౩౩. తారకేశ్వరగట్టము
౩౪. ఆదివిశ్వేశ్వరగట్టము
౩౫. స్వర్గద్వారేశ్వరగట్టము
౩౬. మోక్షద్వారేశ్వరగట్టము
౩౭. హరిశ్చంద్రేశ్వరగట్టము
౩౮. సుహశ్మశానేశ్వరగట్టము
౩౯. మణికర్ణికేశ్వరగట్టము
౪౦. సిద్ధేశ్వరగట్టము
౪౧. చంద్రేశ్వరగట్టము
౪౨. యమేశ్వరఘట్టము
౪౩. రామేశ్వరఘట్టము
౪౪. ఆత్మేశ్వరఘట్టము
౪౫. గభస్తీశ్వరఘట్టము
౪౬. మంగళగౌరీశ్వరగట్టము
౪౭. దుర్గాగట్టము
౪౮. కాలభైరవగట్టము
౪౯. దండపాణిగట్టము
౫౦. బిందుమాధవగట్టము
౫౧. బ్రహ్మేశ్వరగట్టము
౫౨. ప్రహ్లాదేశ్వరగట్టము
౫౩. కామేశ్వరగట్టము
౫౪. రత్నేశ్వరగట్టము
౫౫. కృత్తివాసేశ్వరగట్టము
౫౬. వృద్ధకాళేశ్వరగట్టము
౫౭.
౫౮. త్రిలోచనేశ్వరగట్టము
౫౯. గంగేశ్వరగట్టము
౬౦. వృషభేశ్వరగట్టము
౬౧. వ్యాఘ్రేశ్వరగట్టము
౬౨. ఆదికేశ్వరగట్టము
౬౩. వరుణాసంగమగట్టము
౬౪. కపిలగట్టము

ఇట్లు ౬౪ ఘట్టములు. ఇది అనాదిగానుండుఘట్టములు ఇటువలె గంగాప్రవాహ వేగమువలనను మరికొన్ని కారణములవలనను కొన్ని పోగా మరలగట్టించిన వారిపేరుగా నుండినవి.

—(*)—

శ్రీ కాశీ సంకల్పము.

ఆర్యావర్తైకదేశే అవిముక్తవారణాశీక్షేత్రే అసీవరుణయోర్మధ్యే ఆనందవనే మహాశ్మశానే గౌరీముఖే త్రికంటకవిరాజితే భాగీరథ్యాః పశ్చిమతీరే ఉత్తరవాహిన్యాం బ్రహ్మనాళయోర్మధ్యే మణికర్ణికాక్షేత్రే విక్రమశకే బౌద్ధవతారే త్రయస్త్రింశత్కోటిదేవతా బ్రాహ్మణ హరిహరగురుచరణసన్నిధౌ శ్రీగంగాస్నానమహంకరిష్యే, అని చెప్పుదురు

తాత్పర్యము.

౧. "ఆర్యావర్తైకదేశే" అనగా ఆర్యావర్తః పుణ్యభూమిర్మధ్యం విన్ధ్యహిమాగయోః అనినామలింగానుశాసనమునందును ఆసముద్రాత్తువై పూర్వాదాసముద్రాత్తు పశ్చిమాత్ హిమద్వింధ్యయోర్మధ్య మార్యావర్తం ప్రచక్షతే అని మనుస్మృతియందున్నది గావున ఆర్యాఃపుర్వాదిసజ్జనాః అసమంతాత్ వర్తంతే తిష్ఠతి అనెడి వ్యుత్పత్తిచేత

శ్లో. కర్తవ్యమాచరన్ కామ మకర్తవ్యమనాచరన్
తిష్ఠతి ప్రవృతాచారే సవా ఆర్య ఇతిస్మృతః.

ఇత్యుక్తలక్షణ సంపన్నులైన సజ్జనులిందుగలరుగాన ఇట్టి పుణ్యదేశంబులలో నిదిముఖ్యదేశంబగుటంబట్టి ఆర్యావర్తైకదేశమయ్యెనని

౨. అవిముక్తవారణాశీక్షేత్రే॥ శ్లో॥ నవముక్తం శివాభ్యాంయదవిముక్తంతతో విదుః॥ అని యున్నది గావున ప్రళయానంతమైనను పార్వతీపరమేశ్వరులచేత విడువబడనిది గావుననే ఇంద్రియకృతపాపములను వారించునట్టియు ముక్తి ప్రతిబంధకాఘములను నశింపజేయునట్టిదియు నగుటంబట్టి అవి ముక్తవారణాశీ క్షేత్రమయ్యెనని,

3. అసీవరుణయోర్మధ్యే॥ అనగా దక్షిణాగ్రమందున్న యసీనదికిని ఉత్తరాగ్రమందున్న వరుణానదికిని నడుమనున్నదని

౪. ఆనందవనే, అనగా మోక్షస్థానంబుగావుననే యానందమయం బయినదని,

౫. మహాశ్మశానే, అనగా సమూలకర్మ హితజీవులకును పునరుత్పాదనంబునకై అనగా పునరావృత్తిరహిత శాశ్వతకైవల్యమునకై నాశాధారమైనది గావున మహాశ్మశానమయ్యెనని,

౬. గౌరీముఖే, అనగా సతీదేవియొక్క ముఖమైనదని దక్షయజ్ఞకాలమందు దక్షకృత శివావమానమును సహింపక యంతర్ధానమునొందిన సతీదేవియొక్క మృతకళేబరమును వహించి జగదుద్ధరణార్థమై శివుండు భ్రాంతుడువలె నెల్లెడల ద్రిమ్మరుచుండగా సతీకళేబరమువలన కుళ్ళి త్రెళ్ళి నయవయవంబులు పడినచోటులెల్ల నొక్కొక మహాక్షేత్రంబులగుచువచ్చె వానిలో నిదిముఖంబుపడినతావు గాన గౌరీముఖంబని చెప్పబడినది.

క్షేత్రములు	పీఠములు.	అధిదేవతలు.
౧. శ్రీకాశి	ముఖపీఠము	విశాలాక్షి
౨. మణిపూర	కేశపీఠము	కేశిక
3. పంజాబు	జిహ్వాపీఠము	జ్వాలాముఖి
౪. ,,	నయనపీఠము	నయనాదేవి
౫. మధుర	నయనపీఠము	మీనాక్షి
౬. శ్రీజగన్నాథము	స్తనపీఠము	విమలాదేవి
౭. నగరుమ్రాకునైరుతి	ఉదరపీఠము	హింగుళాదేవి
౮. ద్వారక	యోగపీఠము	యోగదేవి
౯. ఆదినాథక్షేత్రము కలకత్తాకు దూరముగా సముద్ర ప్రాంతమందున్నది.	స్కంధపీఠము	సుందరీదేవి
౧౦. అసాముకు ౪ మైళ్ళలో గుహాటీపహారులోను	నాభిపీఠము ఇచ్చట పీఠపూజ జరుగుచుండును.	తారాదేవి
౧౧. శిలహట్టు, ఇచ్చట యేనుగులనుకట్టుచుందురు	పృష్ఠపీఠము	యోగనిద్రాదేవి
౧౨. అసామ్ కామరూపదేశము	యోనిపీఠము	కామాఖ్యాదేవి యీమె నవయోనిముద్రల కీదేవి నియోగస్థలము ప్రతి ఆషాఢ బ ౧౩ మొదలు ౪ దినములు ఋతుకాలమని స్త్రీలే పూజింతురు అప్పట్లో పురుషులు సన్నిధికిపోతే బాధగలదందురు.

౧౩	నేపాళము	గుహ్యపీఠము	గుహ్యకాళీదేవి
౧౪	అసామీ ముల్కు గోలపాడుబస్తీలోను	గుప్తపీఠము	టీకేశ్వరీదేవి
౧౫	కలకత్తాలోను	గుల్భపీఠము	కాళీదేవి
౧౬	రామటేకు	పీఠము తెలియదు	రమణాదేవి
౧౭	ద్వారకీ	శ్రీ	రుక్మిణీదేవి

ఇత్యాదులైన పీఠస్థానములున్నవి.

౭. త్రికంటవిరాజిత-శివుని త్రిశూలాగ్రమందు ధరింపబడి ప్రళయములయందును నశించకున్నా ప్రకాశించుచున్నదనియు,

౮. భాగీరథ్యాః పశ్చిమతీరే } అర్థము సర్వత్రా తెలిసినదే.
౯. ఉత్తరవాహిన్యామ్ }

౧౦. బ్రహ్మనాళయోర్మధ్యే-అనగా ప్రకృతమందు అంతర్గుప్తములై మణికర్ణికాసమీపమందున్న బ్రహ్మనాళముల నెడు తీర్థవిశేషముల నడుమయనియు,

౧౧. మణికర్ణికాక్షేత్రే-అనగా తన్నుగురించి విష్ణువాచరించు తపశ్చర్యకాశ్చర్యపడి శివుండు తలయూచి మెచ్చినపుడు మణిమయమయిన శివవామకర్ణభూషణముపడినందున దానినిగురించి విష్ణువు తనచక్రముతో త్రవ్వినఘాతమే మణికర్ణికయనియు, చక్రఘాతమనియు నొకముఖ్యతీర్థమయ్యె కావున మణికర్ణికాక్షేత్రమని చెప్పబడినది శివుని గురించి విష్ణువుతపంబుసేయునపుడు తనచక్రముచేత త్రవ్వినఘాతములో తదీయస్వేదముపడి నిండినందున చక్రఘాతమనియు, పూర్వోక్తరీతిన శివుని మణిమయకర్ణకుండల మిందుబడియున్నందున మణికర్ణికయనెన్.

యీ సంకల్పమున పెద్దలవల్ల తాత్పర్య మిటుల వ్రాయబడియున్నది.

బ్రహ్మవేత్తలైన యోగులు॥ అవిముక్తభ్రువోర్మధ్యే అన్నట్టుగా శిభ్రూమధ్యమనియు, జ్యోతిర్లింగం భ్రూవోర్మధ్యే నిత్యంధ్యాయంతి యోగినః అన్నట్టు విశ్వేశ్వరుడు జ్యోతిర్లింగమనియు కావుననే నిది ముక్తిస్థానమనియు జెప్పుదురు.

బ్రహ్మజ్ఞులైన సాంఖ్యులు కాశిని విరాట్పురుషునకు భ్రూమధ్యస్థానముగా జెప్పుదురు ఉపనిషదాదులయందు పూర్వోక్తరీతిగానేయున్నది

౫ మహేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే నైరుతికోణమందు
౬ ఢుంఢిరాజాయనమః	అన్నపూర్ణాలయ సమీపమందు
౭ జ్ఞానవాప్యైనమః	విశ్వేశ్వరోత్తరమందు
౮ నందికేశ్వరాయనమః	జ్ఞానవాపీ పూర్వభాగమందు
౯ తారకేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే
౧౦ మహాకాళేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే ఈశాన్యకోణమందు
౧౧ పునర్దండపాణయేనమః	జ్ఞానవాపీ పశ్చిమమందు
౧౨ విశ్వేశ్వరాయనమః	ప్రసిద్ధము
౧౩ అన్నపూర్ణాయైనమః	ప్రసిద్ధము

అనియిట్లు చతుర్థీనమాంతములైన నామమంత్రములచే నమస్కరింపుచు సేవింపవలయును ఇటులకొందరు విశేషజ్ఞులు సేవించెదరు.

౧ అంతర్గృహయాత్ర	౧౦ ఏకాదశలింగయాత్ర
౨ పంచక్రోశయాత్ర	౧౧ అష్టభైరవయాత్ర
౩ పురప్రదక్షిణయాత్ర	౧౨ సప్తపురీయాత్ర
౪ నవదుర్గాయాత్ర	౧౩ ప్రణవేశాది చతుర్థశలింగయా
౫ షట్పంచాశద్గణనాథయాత్ర	౧౪ అష్టమహాలింగయాత్ర
౬ ద్వాదశాదిత్యయాత్ర	౧౫ చతుష్షష్టియోగినీయాత్ర
౭ సప్తర్షియాత్ర	౧౬ పంచతీర్థయాత్ర
౮ శైవేశాదిచతుర్దలింగయాత్ర	౧౭ నవగౌరీయాత్ర
౯ అమృతేశాదిచతుర్థశయాత్ర	౧౮ సర్వకాలసాధారణయాత్ర

ఇట్టియాత్రలిందు పెక్కుగాగలవు.

అంతర్గృహ యాత్రాక్రమము.

శ్లో॥ అంతర్గృహస్యయాత్రేయం కర్తవ్యా ప్రతివాసరమ్।
ప్రాతస్స్నానవిధాయాదౌ సంధ్యాంచవినాయకాన్॥
నమస్కృత్యాథవిశ్వేశం స్థిత్వానిర్వాణమండపే।
గృహీత్వానియమంచేతి గత్వాథమణికర్ణికాం॥
స్నాత్వామవునేనవాగత్య మణికర్ణేశమర్చయేత్॥

అని కాశీఖండమందున్నది గావున,

నామమంత్రోచ్చారణపూర్వకముగా దేవతలను సేవించుక్రమంబున
స్థాననిర్దేశంబును వ్రాయుచున్నాడను.

దేవతనామములు.	తదీయస్థలములు.
౧ మణికర్ణికాయైనమః	ప్రసిద్ధమే
౨ సిద్ధివినాయకాయనమః	మణికర్ణికాఘాటీ
౩ మణికర్ణికేశ్వరాయనమః	మహల్లాగోమఠీ
౪ కంబళాశ్వతరాభ్యాంనమః	మహల్లా అచ్చటనే
౫ వాసుకీశ్వరాయనమః	మ. సంకటాఘాటీ
౬ పర్వతేశ్వరాయనమః	మ. అచ్చటనే
౭ గంగాకేశవాయనమః	మ. లలితాఘాటీ
౮ లలితాదేవ్యైనమః	అచ్చటనే
౯ జరాసంధేశ్వరాయనమః	మ. మీరాఘాటీ
౧౦ సోమేశ్వరాయనమః	మ. మానసమంగలీ
౧౧ దాలభేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే
౧౨ శూలటంకేశ్వరాయనమః	దశాశ్వమేధఘాటీ
౧౩ వారాహేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే
౧౪ బ్రహ్మేశ్వరాయనమః	చౌసట్టిబాలముకుందీ
౧౫ అగస్త్యేశ్వరాయనమః	మ. అగస్త్యకుండము
౧౬ కశ్యపేశ్వరాయనమః	మ. జంగంబాడీ
౧౭ హరికేశవాయనమః	అచ్చటనే
౧౮ వైద్యనాథాయనమః	మ. కుద్దకీచవుకీ
౧౯ ధ్రువేశ్వరాయనమః	ప్రసిద్ధము
౨౦ గోకర్ణేశ్వరాయనమః	కుద్దైకీచవుకీ
౨౧ హాటకేశ్వరాయనమః	హావుహా
౨౨ కీకశేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే
౨౩ భారభూతేశ్వరాయనమః	మ॥ రాజద్వారీ
౨౪ చిత్రగుప్తేశ్వరాయనమః	మచ్చరహట్టా
౨౫ చిత్రఘంటాదుర్గాయైనమః	మ॥ చందూనాఊకీగల్లీ
౨౬ పశుపతీశ్వరాయనమః	మ॥ పశుపతీశ్వరీ

౨౭ వీశాలాసోశ్వరాయనమః	మ॥ శీతలాగలీ
౨౮ కలశేశ్వరాయనమః	,, అచ్చటనే
౨౯ చంద్రేశ్వరాయనమః	,, సిద్ధేశ్వరీ
౩౦ చంద్రకూపాయనమః	,, అచ్చటనే
౩౧ వీరేశ్వరాయనమః	,, సంకటాఘాటీ
౩౨ విద్యేశ్వరాయనమః	,, నీమవాలీబ్రహ్మపురీ
౩౩ అగ్నీశ్వరాయనమః	,, అగ్నేశ్వరఘాటీ
౩౪ నాగేశ్వరాయనమః	,, ఘోసలాఘాటీ
౩౫ హరిశ్చంద్రేశ్వరాయనమః	,, సంకటాఘాటీ
౩౬ చింతామణీవినాయకాయన	,, అచ్చటనే
౩౭ సేనావినాయకాయనమః	,,
౩౮ సీమావినాయకాయనమః	,,
౩౯ కరుణేశ్వరాయనమః	,,
౪౦ వసిష్టవామదేవాభ్యాంనమః	,,
౪౧ త్రిసంధ్యేశ్వరాయనమః	,, లలితాఘాటీ
౪౨ విశాలాక్షీగౌర్యైనమః	,, మీరాఘాటీ
౪౩ ధర్మేశ్వరాయనమః	,, యచ్చటనే
౪౪ విశ్వబాహుకాయనమః	,,
౪౫ ఆశావినాయకాయనమః	,, మీరాఘాటీ
౪౬ వృద్ధాదిత్యాయనమః	,,
౪౭ చతుర్వక్త్రలింగేశ్వరాయనమః	,, సకరకంటీకల్లి
౪౮ బ్రాహ్మీశ్వరాయనమః	,, యచ్చటనే
౪౯ సమప్రతామేశ్వరాయనమః	,, సాక్షీవినాయకీ
౫౦ ఈశానేశ్వరాయనమః	,, కోతవాంత్రీగోలా
౫౧ చండీచండేశ్వరాయనమః	,, కాలీగల్లి
౫౨ భవానీశంకరాభ్యాంనమః	,, శుక్రకూపమువద్దను
౫౩ యన్నపూర్ణాయైనమః	ప్రసిద్ధము
౫౪ ఢుంఢిరాజాయనమః	,,
౫౫ రాజరాజేశ్వరాయనమః	మ॥ యునవినాయకునివద్దను

౫౬ లాంగలీశ్వరాయనమ	మ॥ ఖోవాబజారీ
౫౭ నకులీశ్వరాయనమ	,, హనుమాన్ నేజీ కేమందిరీ
౫౮ పరాన్నేశ్వరాయనమ	,, జ్ఞానవాపి
౫౯ పరద్రవ్యేశ్వరాయనమ	అచ్చటనే
౬౦ ప్రతిగ్రహేశ్వరాయనమ	,,
౬౧ నిష్కళంకేశ్వరాయనమ	,,
౬౨ మార్కండేయేశ్వరాయనమ	,,
౬౩ అప్సరసేశ్వరాయనమ	,, జ్ఞానవాపికి ఉత్తరము
౬౪ గంగేశ్వరాయనమ	జ్ఞానవాపికి తూర్పుగా రావిచెట్టువద్దను
౬౫ జ్ఞానవాప్యైనమ	ప్రసిద్ధము
౬౬ నందికేశ్వరాయనమ	జ్ఞానవాపిసమీపమున
౬౭ తారకేశరాయనమ	అచ్చటనే
౬౮ మహాకాళేశ్వరాయనమ	,,
౬౯ దండపాణయేనమ	,, పడమటను
౭౦ మహేశ్వరాయనమ	,, నైఋత్య దిక్కును
౭౧ మోక్షేశ్వరాయనమ	,, నైరుతికోణమందు
౭౨ వీరభద్రేశ్వరాయనమ	,, వాయువ్యకోణమందు
౭౩ అవిముక్తేశ్వరాయనమ	,, ఉత్తరద్వారమందు
౭౪ మోదాయనమ	జ్ఞానవాపియొద్ద
౭౫ ప్రమోదాయనమ	అచ్చటనే
౭౬ సుముఖాయనమ	,, దక్షిణమందు
౭౭ దుర్ముఖాయనమ	,, నైరుతిని
౭౮ గణనాథాయనమ	,, పశ్చిమమందు
౭౯ శ్రీవిశ్వేశ్వరాయనమ	ప్రసిద్ధము
౮౦ శ్రీఅన్నపూర్ణాయైనమ	,,

ఇట్లు సేవింపుచూవచ్చి,

శ్లో॥ తతో మౌనం విసృజ్యాథ మంత్రమేతముదీరయేత్ ।
యాంతర్గృహస్యయాత్రేయం యథావద్యామయాకృతా॥

న్యూనాతిరిక్తయాశంభుః ప్రీతయామనయావిభుః ।
ఇతిమంత్రంసముచ్చార్య క్షణంవైముక్తిమంటపే॥
విశ్రమ్యభవసంయాన్నిష్పాపః పుణ్యవాన్నరః॥

యన్నట్లు మౌనమునువిడిచి యథాశాస్త్రముగా నాచేత జేయబడిన యీయంతర్గృహయాత్రయం దెక్కువతక్కువలున్నను శ్రీవిశ్వేశ్వరుడు సంతసించుగాకయను నర్థముగల పైమంత్రము నుచ్చరింపుచు ముక్తిమంటపములో క్షణమాత్రము విశ్రమించి పాపరహితుండు పుణ్యసహితుండనై బసకు పోవలయును.

పంచక్రోశ యాత్రనుగురించి బ్రహ్మవైవర్తపురాణవచనములు.

౧ కాశ్యాంతిష్ఠతియోనిత్యం స్నాత్వాభాగీరథీజలే ।
ధన్యాత్మాసంవత్సరే యాత్రాం పంచక్రోశస్యసుందరీ॥
౨ కాశీప్రదక్షిణాయాన కృతా త్రైలోక్యపావనీ ।
సప్తద్వీపాసాబ్ధిశైలా కృతాతేనప్రదక్షిణా॥
౩ యస్యక్షేత్రకృతంపాపం పుణ్యక్షేత్రేవినశ్యతి ।
పుణ్యక్షేత్రేకృతంపాపం గంగాతీరేవినశ్యతి॥
౪ గంగాతీరేకృతంపాపం కాశీంప్రాప్యవినశ్యతి ।
కాశ్యాంతుయత్కృతంపాపం వారాణస్యాంవినశ్యతి॥
౫ వారణాస్యాంకృతంపాపం మవిముక్తేవినశ్యతి ।
యవిముక్తేకృతంపాప మంతర్గేహేవినశ్యతి॥
౬ అంతర్గేహేకృతంపాపం వజ్రలేపోభవిష్యతి ।
వజ్రలేపచ్ఛిదంసేవ్యాత్ పంచక్రోశప్రదక్షిణం॥
౭ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన కుర్యాత్క్షేత్రప్రదక్షిణం ।
యథాకథంచిద్గన్తవ్యా పంచక్రోశప్రదక్షిణం॥
౮ కుర్యాద్దేవసమాసాది చింతనేస్సర్మకోవిదః ।
సపవసుధాకాలో యస్మింఛ్ఛిద్రే యోభవేత్॥
౯ వారాణసీంసమాసాద్య ప్రమాదాద్యోబహిర్గతః ।
స్వైరాత్పరాగత్య దక్షిణేనవిముక్తస్య॥

దక్షిణేన పంచక్రోశప్రదక్షిణే నేత్యర్థః.

యునియిట్లు పెక్కు తెరంగుల వర్ణింపబడియున్నది గావున పంచక్రోశయాత్ర ముఖ్యముగా జేయవలయును.

ఇందు ౪, ౫, ౬ శ్లోకములలో జెప్పబడిన కాశీ వారాణస్యవిముక్తాంతర్గేహశబ్దము లేక క్షేత్రనామంబులయ్యు నొకదానిలోనొకటిచొప్పున సూక్ష్మభేదంబుగలిగియున్నట్లు కాశీఖండములోనున్నది యట్లున్న

కాశీపరిమాణము.

శ్లో॥ మధ్యమేశ్వరమారభ్య యావద్దేహవినిఘ్నకః ।
సూత్రసంస్థాప్యతద్దిక్షు భ్రామయేన్మండలాకృతి ।
తత్రయాజాయతేరేఖా తన్మధ్యేక్షేత్రముత్తమం ।
కాశీతియద్విదుర్దేవా స్తత్రముక్తిః ప్రతిష్ఠితా ॥

ఇది పంచక్రోశాత్మకమైన కాశీస్థలపరిమాణము.

వారాణసీ పరిమాణము.

శ్లో॥ దక్షిణోత్తరదిగ్భాగే కృత్వాసీమాంనదీద్వయం ।
క్షేత్రస్యపశ్చిమేభాగే తందేహలీవినాయకం ।
పూర్వభాగేచగంగాస్యా మధ్యేవారాణసీపరా ॥

అవిముక్త ప్రమాణము.

శ్లో॥ అవిముక్తసమంక్షేత్రం నాస్తిబ్రహ్మాండమండలే ।
రక్షంతిసతతంయత్ర క్షేత్రంపాశాసిపాణయః ॥
ప్రాగ్ద్వారమష్టసాహస్రా గణకోటిసమన్వితాః ।
తద్వదేవభువోధాత్రీకః క్షేత్రరక్షణతత్పరః ॥
గోకర్ణః పశ్చిమద్వారే పాలకోటిగణాన్వితః ।
ఉత్తరద్వారతోధారక్షే [illegible] ॥

అనియున్నదిగావున తత్సమధ్యగతభాగము అవిముక్తమనియు అంతర్గృహపరిమాణము పూర్వమే నిరూపింపబడియున్నది.

పంచక్రోశ యాత్రాక్రమము.

పంచక్రోశయాత్రకు పూర్వదినమునను ప్రాతఃకాలమందు గంగాస్నానపూర్వకముగా నిత్యయాత్రగావించి ముక్తిమంటపంబునకువచ్చి సం

కల్పము జెప్పుకొని ఢుంఢిరాజునర్చించి సనుపడినయెడల సద్దినమందే యంతర్గృహయాత్రయొనర్చి హవిష్యమొకమారే భుజించి శయనించి మరునాడు గంగాస్నానము నిత్యయాత్రయుగావించి శ్రీవిశ్వేశ్వరాన్నపూర్ణలంబూజించి ముక్తిమంటపంబునకువచ్చి దేశకాలసంకీర్తనపూర్వకముగా మనోవాక్కాయకర్మభిర్జ్ఞానాజ్ఞానకృత సకలదురితక్షయార్థం స్వదేవతాశ్రయ శ్రీకాశీక్షేత్రప్రదక్షిణం కరిష్యే॥ అని సంకల్పము చెప్పుకొని.

శ్లో॥ పంచక్రోశస్యయాత్రేయం కరిష్యే విధిపూర్వకం।
ప్రీత్యర్థం తవ దేవేశ సర్వాఘప్రశాంతయే॥

అనియుచ్చరించుచు శ్రీమదన్నపూర్ణాసహిత విశ్వేశ్వర ప్రార్థనంబుగావించి మౌనపూర్వకముగా ఢుంఢిరాజ గణపతిసన్నిధికివచ్చి,

శ్లో॥ ఢుంఢిరాజ గణేశాన మహావిఘ్నౌఘనాశన।
పంచక్రోశస్య యాత్రాం మే దేహ్యాజ్ఞాం కృపయా ప్రభో॥

అనిప్రార్థించి విశ్వేశ్వరునకు [illegible]రములొనర్చి తెలువాటి మోదాదిపంచవినాయకులను దండపాణిని కాలభైరవుని భజించి మణికర్ణికాస్నానముగావించి యిందుగువ వ్రాయబడినప్రకారముగా తత్తద్దేవతలను సేవించుచు పంచక్రోశప్రదక్షిణము గావింపవలయును.

దేవతలు.	స్థలములు.
౧ మణికర్ణికాయైనమః	ప్రసిద్ధము.
౨ మణికర్ణికేశ్వరాయనమః	ప్రసిద్ధము.
౩ సిద్ధివినాయకాయనమః	మొహల్లా మణికర్ణికాఘాటీ.
౪ గంగాకేశవాయనమః	మొహల్లా లలితాఘాటీ.
౫ లలితాదేవ్యైనమః	,, లలితాఘాటీ.
౬ జరాసంధేశ్వరాయనమః	,, మీరాఘాటీ.
౭ సోమేశ్వరాయనమః	,, మానమందిరి.
౮ దాలభ్యేశ్వరాయనమః	అచ్చటనే.
౯ శూలటంకేశ్వరాయనమః	,, అశ్వమేధఘాటీ.
౧౦ ఆదివరాహాయనమః	అచ్చటనే.
౧౧ దశాశ్వమేధేశ్వరాయనమః	ప్రసిద్ధము.
౧౨ వందీదేవ్యైనమః	అచ్చటనే.

౧౩ సర్వేశ్వరాయనమః	పాండేఘాటీచెంతను.
౧౪ కేదారేశ్వరాయనమః	మ॥ కేదారఘాటీ.
౧౫ హనుమదీశ్వరాయనమః	మ॥ హనుమాన్ఘాటీ.
౧౬ లోలార్కాయనమః	అచ్చటనే మొగను.
౧౭ అర్కవినాయకాయనమః	అచ్చటనే.
౧౮ సంగమేశ్వరాయనమః	మ॥ అసీసంగమము.
౧౯ దుర్గాకుండాయనమః	దుర్గాలయసన్నిధని.

అని యీచోట్లను సేవించుచువచ్చునపుడు పంచక్రోశయాత్ర తిల మాత్రమైనను వామపార్శ్వమునకు విడువగూడదు. ఇట్లువచ్చియీదుర్గాకుండసమీపమందు రాత్రిమజిలీ సేయవలయును. మధ్యాహ్నకాలమందు దుర్గాకుండములో స్నానమొనర్చి,

౨౦ దుర్గావినాయకాయనమః.

౨౧ దుర్గాదేవ్యైనమః.

వీరినిసేవించి సుఖాసీనులైయచ్చటనేనివసించి తేనె పాయసము లాడువులు వీని తీర్థశ్రాద్ధము బ్రాహ్మణసంతర్పణము యథాశక్తిగా నొనర్చి పురాణశ్రవణాదులవలన రాత్రిజాగరముగావించి ప్రాతఃకాలమందు దుర్గాకుండములో స్నానమొనరించి నిత్యకృత్యములు నిర్వర్తించివచ్చి,

శ్లో॥ జయస్వ నేమావ దేవి జయ కాశీనివాసిని ।
క్షేత్రవిఘ్నహరే దేవి పునర్దర్శనమస్తు తే ॥

అనియిట్లు శ్రీదుర్గాదేవిని భక్తికముగా సంప్రార్థించి బయలుదేరిన తదనంతరము,

౨౨ విశ్వక్సేనేశ్వరాయనమః	త్రోవలోను
౨౩ కర్దమేశ్వరాయనమః	రెండవమజిలీ

ఇట్లు సేవించుచు కర్దమ తీర్థమునకుబోయి స్నానము జేసి పంచవ్రీహితిలలుచే శ్రీకర్దమేశ్వరుని పూజించి కర్దమకూపములో స్వకీయముఖదర్శనముగావించి,

౨౪ కర్దమతీర్థాయనమః	అచ్చటనే.
౨౫ కర్దమకూపాయనమః	అచ్చటనే.
౨౬ సోమనాథాయనమః	అచ్చటనే.

౨౭ విరూపాక్షాయనమః మొగనే.

౨౮ నీలకంఠాయనమః మొగనే.

ఇట్లు సేవింపుచువచ్చి ఆస్థలమందు హోమ శ్రాద్ధ బ్రాహ్మణభోజన దానధర్మములు యథాశక్తిగా నొనర్చినచో ఋణత్రయ విముక్తిగలుగును రాత్రిజాగరణ మొనర్చి ప్రాతఃకాలమందు కర్దమతీర్థస్నాన మొనరించి సచ్చినతరి,

శ్లో॥ కర్దమేశమహా దేవ కాశీవాసజనప్రియ।

త్వత్పూజనాన్మహాదేవ పునర్దర్శనమస్తుతే॥

ఇట్లు ప్రార్థించి బయలుదేరి త్రోవలో,

౨౯ నాగనాథాయనమః మొగనే.

౩౦ చాముండాయైనమః మొగనే నేరోత్సవంలో.

౩౧ సోమేశ్వరాయనమః ముందూరిలో.

౩౨ కరుణేశ్వరాయనమః అచ్చటనే.

౩౩ వీరభద్రేశ్వరాయనమః ముందూరిలో.

౩౪ వి... యనమః అందే.

౩౫ ఉన్మత్తభైరవాయనమః ముందూరిలో.

౩౬ నీలగ... యనమః అందే.

౩౭ కాలభైరవాయనమః అచ్చటనే.

౩౮ విశాలాక్ష్యైనమః ముందు.

౩౯ మహాదేవాయనమః ముందు.

౪౦ సంతానగ... యనమః ముందు.

౪౧ శృంగేరీశ్వరాయనమః ముందూరిలో.

౪౨ గిరిజా... యనమః అందే.

౪౩ విరూపాక్షాయనమః గోపురాములో.

౪౪ యమేశ్వరాయనమః త్రోవలో.

౪౫ విముక్తేశ్వరాయనమః డిటో.

౪౬ సోమాక్షీ... యనమః డిటో

౪౭ జ్ఞానేశ్వరాయనమః డిటో

౪౮ అమృతేశ్వరాయనమః డిటో

౪౯ గంధర్వసాగరాయనమః భీమచండీగ్రామములో.

ఇట్లు నమస్కరింపుచుపోయి గంధర్వసాగరములో స్నానము జేసి భీమచండికి పాయసముని వేదించవలయును॥ ఇది మూడవమజలీ.

౫౦ భీమచండీదేవ్యైనమః అచ్చటనే.

౫౧ దండవినాయకాయనమ డిటో

౫౨ రవిరక్తాక్షగంధర్వాయనమ డిటో

౫౩ నరకార్ణవతారకశివాయనమ డిటో

అనియిట్లువీరినిగొలిచి భీమచండిగ్రామములోనే నివసించి బ్రాహ్మణ భోజనంబుగావించి ప్రాతఃకాలమందు గంధర్వసాగరములో బ్రుంగివచ్చి,

శ్లో॥ భీమచండి ప్రచండాని మమవిఘ్నానినాశయ।
నమస్తేస్తుగమిష్యామి పునర్దర్శనమస్తుతే॥

అని యిట్లు భీమచండీదేవిని ప్రార్థించి బైలుదేరి యేకపాదవినాయకస్థలంబునకుంబోయి,

౫౪ ఏకపాదగణాయనమః.

అని నమస్కరింపుచు తిలతండుల ములునూరి నివేదన మొనర్చిన వారికి దివ్యాన్న సమృద్ధి లభించును.

౫౫ మహాభీమాయనమ ముందుచగావుచాటను.

౫౬ భైరవాయనమ ముందున్నయూరిలో.

౫౭ భైరవ్యైనమ డిటో

౫౮ భూతనాథాయనమ ముందుమాహోత్రలో.

౫౯ సోమేశ్వరాయనమ మార్గములోనే.

౬౦ సింధుసాగరాయనమ ప్రసిద్ధము.

౬౧ కాలనాథాయనమ ముందుఝూనాగామ్.

౬౨ కపర్దీశ్వరాయనమ మార్గమందే.

౬౩ కామేశ్వరాయనమ డిటో

౬౪ గణేశ్వరాయనమ డిటో

౬౫ వీరభద్రాయనమ చౌఖండీగామ్.

౬౬ చారుముఖాయనమ అచ్చటనే

౬౭ గణనాథాయనమ చౌఖండీగామ్.

౧౭ దేహలీవినాయకాయనమ ప్రసిద్ధము.
౧౮ షోడశవినాయకేభ్యోనమ అక్కడనే.
౨౦ ఉద్దండవినాయకాయనమ భూమిలోగా.
౨౧ ఉత్కలేశ్వరాయనమ అచ్చటనే.
౨౨ రుద్రాగ్న్యైనమ తోపలో.
౨౩ తపోభూమ్యైనమ డిటో
౨౪ వరుణాతీరాయనమ రామేశ్వరగ్రామము.

ఇటుల నమస్కరించుచుంబోయి రామేశ్వరస్థలంబున నివసించి వరుణాదిం గ్రుంగి,

౨౫ శ్రీరామేశ్వరాయనమః అని మొక్కుచు శ్రీరామేశ్వరుంధవళాక్షత తిలబిల్వాంబులబూజించి మరియుతత్పూర్వభాగంబునందున్న దేవతలను
౨౬ సోమేశ్వరాయనమః
౨౭ భరతేశ్వరాయనమ
౨౮ లక్ష్మణేశ్వరాయనమ
౨౯ శత్రుఘ్నేశ్వరాయనమ
౩౦ ద్యావాభూమీశ్వరాయనమ
౩౧ నహుషేశ్వరాయనమ

అని యిటుల నమస్కరపూర్వకంబుగా పర్శించి.

౩౨ అసంఖ్యాతతీర్థేభ్యోనమ వానికిముందు
౩౩ అసంఖ్యాతలింగేభ్యోనమః డిటో

అనియిట్లు వరుణానదీకావలనున్న తీరలింగంబులకు నమస్కరించి ఆదినము రామేశ్వరమందు నివసించి తీర్థకృత్యంబులు యథాపూర్వంబుగా నిర్వహించి రాత్రి జాగరణంబుసేయువలయును మరునాటి ప్రాతఃకాలమందు వరుణానదీ స్నానమొనర్చి శ్రీరామేశ్వర దర్శనముగావించి కరంబులు మోడ్చి,

శ్లో॥ శ్రీరామేశ్వరనామేశ పూజితస్త్వం సనాతన ।
ఆజ్ఞాం దేహి మహాదేవ పునర్దర్శనమస్తుతే ॥

అని యిట్లు ప్రార్థనంబుగావించి వచ్చి వరుణానదిందాటి అందున్న యసంఖ్యాత శివలింగంబులగొలచి అచ్చటనుండి క్రమంబుగా,

౮౪ దేవసంఘేశ్వరాయనమః   కమోరాగాం.

నిచ్చట యథాశక్తి దానమివ్వవలయును.

౮౫ పాశపాణివినాయకాయనమః   గోడ్డుకుకోంచములోపున.

౮౬ పృధ్వీశ్వరాయనమః   ఖజూరీగాం.

పూర్వము యీక్షేత్ర బహిఃప్రదేశమందు పృథుచక్రవర్తి యశ్వమేధయాగంబొనరించుటంబట్టి దీనికి నలుదిక్కులయందు నొక్కొకయోజనమువరకును స్వర్గభూమియనియును తన్మధ్యమృతులకు స్వర్గంబును క్షేత్రమృతుల కపవర్గంబును సిద్ధించునని సంప్రదాయవేత్తలందురు.

౮౭ స్వర్గభూమ్యైనమః   అని నమస్కరించి అందిడి వెడలి

౮౮ యూపసరోవరాయనమ   పెంపపాలపురము.

౮౯ వృషభధ్వజతీర్థాయనమ   కపిలదారాగాం.

ఇది అయిదవమజలీ యీతీర్థమందు స్నానశ్రాద్ధతర్పణాదికృత్యంబులునిర్వర్తించి వృషభధ్వజేశ్వరునిగేర్చించి యాదినంబునువసియించి రాత్రిజాగరణంబు గావింపవలయునని యొకమతము. పెంపపాలపురములోనియూపసరోవరతీర్థములో స్నానశ్రాద్ధాదితీర్థకృత్యంబులు నిర్వర్తించి యాదినంబునునివసించి జాగరణంబుగావింపవలయునని యొకమతము ఎట్లయిననుగావించి మరునాటి ప్రాతఃకాలమునందు కపిలదారలో స్నానము,

౯౦ వృషభధ్వజాయనమ   అని ధ్యానించి.

శ్లో॥ వృషభధ్వజ దేవేశ కాశీవాసజనప్రియ ।
ప్రణతింపాపహామాం దీనం పునర్దర్శనమస్తుతే ॥

అని యిట్లుప్రార్థించి బయలుదేరి,

౯౧ జ్వాలానృసింహాయనమ   కోనువాగాం గావరుణాసంగమం

౯౨ వరుణాసంగమాయనమ   ఇచ్చటవరుణానదిను దాటించి గం

౯౩ ఖర్వవినాయకాయనమ   చిగంగావరుణాసంగమము

౯౪ ఆదికేశవాయనమ }   అని భగవన్నామోచ్చారణపూ

౯౫ సంగమేశ్వరాయనమ }   ర్వకంబుగ దానిని నతిక్రమించి,

౯౬ ప్రహ్లాదేశ్వరాయనమ   ప్రహ్లాదఘాటీ.

౯౭ త్రిలోచనేశ్వరాయనమ   త్రిలోచనఘాటీ.

౯౮ పంచగంగాయైనమ   ప్రసిద్ధము ఇందు మునిగి

౯౯ బిందుమాధవాయనమ — ప్రసిద్ధము పూజించునది.

౧౦౦ గభస్తీశ్వరాయనమ — మంగళ గౌరీసన్నిధి.

౧౦౧ మంగళాగౌర్యైనమ — ప్రసిద్ధము ఇచ్చటనుండి మణికర్ణిక

౧౦౨ వసిష్టవామదేవాభ్యాంనమ — ప్రసిద్ధము [కుబోయి

౧౦౩ పర్వతేశ్వరాయనమ — డిటో

౧౦౪ మహేశ్వరాయనమ — మణికర్ణికదరిని

౧౦౫ సప్తావరణవినాయకాయనమ — బ్రహ్మనాళముచెంత

౧౦౬ సిద్ధివినాయకాయనమ — ప్రసిద్ధము

౧౦౭ షట్పంచాశద్వినాయకేభ్యోనమ — అచ్చటనే యని మ్రొక్కి మ

౧౦౮ మణికర్ణికాయైనమ — ణికర్ణికలో స్నానమొనర్చి

౧౦౯ శ్రీవిశ్వేశ్వరాయనమ — పునఃపునర్నమస్కారపూర్వక

౧౧౦ శ్రీమదన్నపూర్ణాయైనమ — ము గాము క్తిమంటపంబునకుబోయి

౧౧౧ ముక్తిమంటపాయనమ

౧౧౨ విష్ణవేనమః — ప్రసిద్ధము.

౧౧౩ దండపాణయేనమః — డిటో

౧౧౪ ఢుంఢిరాజాయనమః — డిటో

౧౧౫ భైరవాయనమ — డిటో

౧౧౬ ఆదిత్యాయనమః — డిటో

౧౧౭ మోదాదిపంచవినాయకేభ్యోనమ — డిటో

అని యిట్లు పంచక్రోశప్రదక్షిణాంతర్గత తీర్థదేవతానామస్మరణ నమస్కారపూర్వకముగా శ్రీవిశ్వేశ్వరస్వామిని గని ధ్యానింపుచు.

శ్లో॥ జయవిశ్వేశవిశ్వాత్మన్ కాశీనాథ జగద్గురో ।
క్షేత్రస్యాస్య ప్రసాదేన కృతా క్షేత్రప్రదక్షిణా ॥
అనేకజన్మపాపాని కృతానిమమశంకర ।
గతానిపంచక్రోశ్యాం లింగసంప్రదక్షిణాత్ ॥
త్వత్ప్రసాదేనాశితాశ్చ రాహిత్యంపాపకర్మణాం ।
నతస్యగర్భవాసశ్చ కాశీంగచ్ఛతుసర్వదా ॥
పారణంభో మహాదేవ సర్వజ్ఞసుఖదాయకః ।
ప్రాయశ్చిత్తంసునిర్వృత్తం పాపానాంత్వత్ప్రసాదతః॥ ౪॥

పునశ్చపాపరతిర్మాస్తు ధర్మబుద్ధిసదాస్తమే!
పంచక్రోశస్యయాత్రేయం యథావద్యామయాకృతా॥
న్యూనంసంపూర్ణతాంయాతు త్వత్ప్రసాదాదుమాపతే॥

అనియిట్లు ప్రార్థించి బసకువచ్చి యథాశక్తిగా బ్రాహ్మణ సంత ర్పణంబుగావించి భుజించునది.

ఇది పంచక్రోశయాత్రాక్రమము ఇదిగాక

౧ ఏకరాత్రప్రదక్షిణేచ్ఛగలవారు రామేశ్వరములో రాత్రియు

౨ ద్విరాత్ర ప్రదక్షిణదీక్షగలవారు భీమచండిలో నొకరాత్రియు రామేశ్వరములో నొకరాత్రియు

౩ త్రిరాత్రదీక్ష బూనువారు దుర్గాకుండభీమచండి రామేశ్వరం బులలో వరుసగా మూడు రాత్రులును

౪ చతూరాత్రసంకల్పముగలవారుకర్దమేశ్వరభీమచండీరామేశ్వర కపిలధారలలో నాలుగురాత్రులును

౫ సప్తరాత్రదీక్షగలవారు దుర్గాకుండ కర్దమేశ్వర భీమచండి దేహళీవినాయక రామేశ్వర పాశపాణివినాయక కపిలధారలలో నొక్కొ క్కచోట నొక్కొక్క రాత్రియునువసించునది.

బ్రహ్మవైవర్తములో మొదటి నాల్గుపక్షంబులును శివరహస్యఖం డములో సప్తరాత్రపక్షంబును నిరూపింపబడియున్నది మఱియు

౬ బాలురు వృద్ధులు రోగులు అశక్తులు తమ యిచ్ఛవచ్చినచోట నివసింపుచు పంచక్రోశయాత్ర యొనరింపవచ్చును

౭ ఎట్లయినను ప్రదక్షిణంబుచేయుట యుత్తమము యెట్లుప్రదక్షి ణంబుగావించినను శ్రద్ధాభక్తులననుసరించి స్వర్గాపవర్గ ఫలప్రాప్తియగు ను. ఇందలి విశేషనియమాదులు గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందు వ్రాయలేదు

శ్రీకాశీలో బార్హస్పత్యమానమునుబట్టి చేయుదగిన

వార్షికయాత్రలు

౧ చైత్రబహుళ పాడ్యమికి చతుష్షష్టియోగినీ యాత్ర సేయువలయు

యోగినీనామములు	వారున్న స్థళములు
౧ గజాననాయనమః	శ్రీరాణామహాలీ చౌకీ
౨ సింహముఖ్యైనమః	డిటో
౩ గృధ్రాస్యాయైనమః	డిటో
౪ కాకతుండికాయైనమః	డిటో
౫ ఉష్ట్రగ్రీవాయైనమః	డిటో
౬ హయగ్రీవాయైనమః	డిటో
౭ వారాహ్యైనమః	మానమందలీఘాటి
౮ శరభాననాయైనమః	శ్రీరాణామహాలీ
౯ ఉలూకికాయైనమః	డిటో
౧౦ శివారావాయైనమః	డిటో
౧౧ మయూర్యైనమః	లక్ష్మీకుండము
౧౨ వికటాననాయైనమః	శ్రీరాణామహాలీ
౧౩ అష్టవక్త్రాయైనమః	డిటో
౧౪ కోటరాక్ష్యైనమః	డిటో
౧౫ కుబ్జాయైనమః	డిటో
౧౬ వికటలోచనాయైనమః	డిటో
౧౭ శుష్కోదర్యైనమః	డిటో
౧౮ లలజ్జిహ్వాయైనమః	డిటో
౧౯ శ్వదంష్ట్రాయైనమః	డిటో
౨౦ వానరాననాయైనమః	డిటో
౨౧ ఋక్షాస్యైనమః	డిటో
౨౨ కేకరాక్ష్యైనమః	డిటో
౨౩ బృహత్తుండాయైనమః	డిటో
౨౪ సురాప్రియాయైనమః	డిటో

౨౫	కపాలహస్తాయైనమః	శ్రీరాణామహాలీ
౨౬	రక్తాయైనమః	డిటో
౨౭	శుక్ల్యైనమః	డా॥డియావీకి
౨౮	శ్యేన్యైనమః	రాణామహాత్
౨౯	కపోతికాయైనమః	డిటో
౩౦	పాశహస్తాయైనమః	డిటో
౩౧	దండహస్తాయైనమః	డిటో
౩౨	ప్రచండాచండవిక్రమాభ్యాంనమః	డిటో
౩౩	శిశుఘ్న్యైనమః	డిటో
౩౪	పాపహంత్రైనమః	డిటో
౩౫	కాళ్యైనమః	డిటో
౩౬	రుధిరపాయిన్యైనమః	డిటో
౩౭	వసాధయాయైనమః	డిటో
౩౮	గర్భభక్షాయైనమః	డిటో
౩౯	శవహస్తాయైనమః	డిటో
౪౦	ఆంత్రమాలిన్యైనమః	డిటో
౪౧	స్థూలకేశ్యైనమః	డిటో
౪౨	బృహత్కుక్ష్యైనమః	డిటో
౪౩	సర్పాస్యాయైనమః	డిటో
౪౪	ప్రేతవాహిన్యైనమః	డిటో
౪౫	త్రిశూలహస్తాయైనమః	డిటో
౪౬	క్రౌంచ్యైనమః	డిటో
౪౭	మృగశీర్షాయైనమః	డిటో
౪౮	వృషాననాయైనమః	డిటో
౪౯	వ్యాత్తాస్యాయైనమః	డిటో
౫౦	ధూమనిశ్వాసాయైనమః	డిటో
౫౧	వ్యోమైకచరణోర్ధ్వదృశేనమః	డిటో
౫౨	తాపిన్యైనమః	డిటో
౫౩	శోషిణ్యైనమః	డిటో

౫౪	దృష్ట్యైనమః	రాణామహలీ
౫౫	కోటరాయైనమః	డిటో
౫౬	స్థూలనాసికాయైనమః	డిటో
౫౭	విద్యుత్ప్రభాయైనమః	డిటో
౫౮	బలాకాస్యాయైనమః	డిటో
౫౯	మార్జార్యైనమః	డిటో
౬౦	కటపూతనాయైనమః	డిటో
౬౧	అట్టాట్టహాసాయైనమః	డిటో
౬౨	కామాక్ష్యైనమః	డిటో
౬౩	మృగాక్ష్యైనమః	డిటో
౬౪	మృగవిలోచనాయైనమః	డిటో

చతుర్థ్యంతములయం దచ్చటచ్చటబడిన యేకారములు యైకారములుగానే యుత్సరించునది ప్రతికృష్ణ చతుర్దశియందు నియ్యాత్ర సేయవలయు నని యొకమతము

కాశీఖండములో ౫౫ అధ్యాయము ఇదిగాక,

ఈ యోగినీదేవతలనామమంత్రములతో బూజించినను నామస్మరణ మొనరించినను ప్రేతబాధ రోగబాధ బాలగ్రహాదిబాధ మొదలైన యుపద్రవములు శాంతించుటయేకాక మనోరధ సిద్ధియునగును.

౧ ఈ నామమంత్రములతో ఘృతగుగ్గులు హోమ మొనరించినను పూర్వోక్తఫలసిద్ధియగును.

౨ చైత్ర బ ౧౪ కి శ్రీకేదారీశ్వర యాత్రసేయవలయును సప్తజన్మపాపనివృత్తిఫలము॥ కాశీఖండము ౭౭ అధ్యాయమందున్నది ఉపవాస పూర్వకముగా కేదారకుండములోనిజలము మూడుపుడిసెళ్ళు త్రావినచో హృదయమందు కేదారీశ్వరుడు తేజోలింగరూపముగా సాక్షాత్కరించునట

౩ చైత్ర బ ౧౪ కి పశుపతీశ్వరయాత్రయు జేయవలయును పశుపాదచ్ఛేదమగును అనగా॥ మాలాజ్ఞాన నివృత్తియగునని

౪ చైత్ర శు ౩ కు శ్రీమంగళాగౌరీయాత్ర ఈయాత్ర జేయునప్పుడు ఉపవాసజాగరణపూర్వక పూజయు బ్రాహ్మణసువాసినీ కుమారీజనం

బులకు యధాశక్తిగా సంతర్పణంబును గావింపవలయును ఇందువలన దారి ద్ర్యనాశము పుత్రప్రాప్తి స్త్రీలకు వైధవ్యదోషనాశమునుగలుగంజేయును పంచగంగాఘాట్॥ కాశీఖండము ౭౯ అధ్యాయమందున్నది,

౫ ఈదినమందే చిత్రఘంటాదేవీ యాత్రచేసినవారు మరణకాల మందు యమరాజమహిషకంఠగతఘంటానాదమునువినరు కాశీఖండము ౭౦ అధ్యాయము

౬ చైత్ర శు ౬కి శ్రీమదన్నపూర్ణాయాత్ర ౧౦౮ మార్లు ప్రదక్షిణముసేయువారికి సప్తద్వీపయుక్త భూప్రదక్షిణాలఫలప్రాప్తియగును పంచక్రోశయాత్రకు ప్రతినిధిగా దీని జేయుటయునుగలదు కాశీఖండము ౬౧ అధ్యాయము,

౭ మధ్యమేశ్వరయాత్ర ఈదినమందే చేయువారికి శోకనాశ పూర్వ కానందఫలసిద్ధి యగునని ఏకవింశతికులోద్ధారణఫలమని కాశీఖండము ౯౭ అధ్యాయము గోరఖిటిల్లా స్థళము.

౮ సుభద్రాదేవియాత్ర చంద్రేశ్వరసన్నిధిలో అభద్రనాశము దీనికిఫలము నందిపురాణమందు చెప్పబడియున్నది,

౯ చైత్ర శు ౧౩ కి కామేశ్వరయాత్ర సేయునది సర్వకామఫల ప్రదము కా॥ ౯౭ అ. మహలాభిఖారీ దాసీస్థలము.

౧౦ ఈ శు ౧౬ కి కృత్తివాసేశ్వరయాత్ర మోక్షప్రదము స్కాంద మందున్నది.

౧౧ ఈదినమందే చంద్రకూప చంద్రేశ్వరయాత్ర సర్వధర్మ ఫల ప్రదము తారకజ్ఞానప్రదంబును కాశీఖండము ౧౩ అధ్యాయము మహల్లా సిద్ధేశ్వర స్థళములో

౧౨ ఈదినమందే కేదారేశ్వరయాత్ర భైరవీయాతనాని వృత్తిఫల ము కా॥ ౭౭ అధ్యాయము.

౧౩ ఈదినమందే హంసతీర్థ కృత్తివాసేశ్వర యాత్ర కాశీవాసి

శీనము కొనుండుటయు ఫలము కా॥ ౬౧ అ కాలభైరవమహాత్మ్యం.

౬౧ కార్తికము మొదలు శు ౧౫ పర్యంతము వరణాసంగమ స్థలము లోనున్న పాదోదకతీర్థయాత్ర గంధర్వపదప్రాప్తినందిపురాణమందున్నది.

౬౨ ఈ శు ౧౪ కి పిశాచమోచన తీర్థయాత్ర కపర్దీశ్వర యాత్ర జలాంతర్గత మృత్తికాని స్నానంబును చేయువారికి పరలోకమందు తృషాబాధ గలుగదనియు తీర్థప్రీతిగృహదోష నివృత్తి యగుననియు గ్రంథాంతరమునందును కాశీఖండము॥ ౫౪ అధ్యాయమందున్నది మహా ల్లా లోటాభంటాతగావి.

౬౩ ఈ శు ౧౫ కి భృగుకేశవయాత్ర సంసారరోగనివృత్తి కా॥ ౬౧ అ. ఈదినమందు నగరప్రదక్షిణ యాత్ర సేయువారికి సదేఫలము గోలాఘూ ౩.

౬౪ పౌషమాసములో రవివారమందున నరనారాయణ యాత్రయు తీర్థస్నానంబును గావించినవారికి బదరికాశ్రమ తీర్థసేవాఫలము కా॥ ౪౭ అ. అనయూపృగా.

౬౫ పౌషమాసములోని నాలు ఆదిత్యవారములయందును కర్కటీ కుండయాత్ర ... కాశీఖండమందు.

౬౬ పౌష శు ౭ం కి అగస్త్యకుండసమీపమందు సవిధీశ్వర యాత్ర ఏకోనవింశతి జన్మకృతపాపనివృత్తియగునని నందిపురాణమందున్నది.

౬౭ మాఘ శు ౪ కి గభస్తీశ్వర సమీపమునను ముఖ మంగళ గౌరీ దేవీయాత్ర నిరాహారజాగరణపూర్వకముగా జేసినవారికి మహాసౌభాగ్య ప్రాప్తియని లింగపురాణమందున్నది.

౬౮ మాఘ శు ౪ కి ఢుంఢిరాజగణపతి మహాయాత్రలో ధవళ తిలంబులతో నర్చించి తన్నివేదము భక్షించువారికి వాంఛితసిద్ధి యగును కా॥ ౫౭ అ విశ్వేశ్వరమహాత్మ్యే

౬౯ ఈ శు ౭ కి లోలార్కయాత్ర ఈదినమందే రవివాసర యోగముగలిగినేని ఆకేశవమహాత్మ్యమందున్న కేశవాదిత్యయాత్ర ఈదినమందే ద్వాదశతీర్థయాత్ర సప్తజన్మపాప నివృత్తిఫలము కాశీఖండము శివరహస్యము పీఠ్లయందున్నది.

౭౦ ఈమాసములో త్రిసంగతీర్థ త్రయమాధవ త్రియాగేశ్వర

యాత్రలు కా॥ ౬౧ అ. దశాశ్వమేధములో ప్రయాగతీర్థ వేణీస్నానతు
ల్యఫలంబులనియు.

౨౧ యా బ ౪ కి వక్రతుండవినాయకయాత్ర మోదదానము అ
వర్షవిఘ్ననివృత్తిఫలము కా॥ ౧౦౦ అ బడేగణేశమహల్లా.

౨౨ బ ౧౪ కి అవిముక్తేశ్వరయాత్ర కాశీవాస ఫలప్రదము
కా॥ ౩౯ అ, విశ్వేశ్వరమల్లే.

౨౩ పాల్గుణ బ ౧౪ కి రత్నేశ్వరయాత్ర స్త్రీరత్నాది ప్రాప్తికర
ము కా॥ ౬౮ అ. వృద్ధకాళేశ్వరం.

౨౪ ఈశివరాత్రిదినమందు శ్రీ కేశవ అవిముక్తేశ్వర కృత్తివాసేశ్వ
రహంసతీర్థయాత్రలు మోక్ష పదమనియు సర్వధర్మఫలప్రదమనియు కా॥
౬౮ అ. విశేషించినందిపురాణ కాశీఖండమందు చెప్పబడియున్నది

౨౫ యా శు ౧౫ కి నైమిశారణ్య తీర్థయాత్ర సర్వఫలదము కా॥
౬౯ అ. ఢుంఢిరాజో త్తరస్థలము ఈ దినమందే దారుకేశ్వర సహా స్నాన
సర్వజ్యోతిష్టోమఫలప్రాప్తిహేతువు అని సనత్కుమారసంహితయందున్నది

వార్షికయాత్రానామము సమాప్తము.

తిథి వార యోగ యాత్రలు

తొట్లున్నను

౧ ప్రతిమాస చతుర్దశికి చతుర్దశమహాలింగయాత్ర ప్రతి
పదాదిగా చతుర్దశీపర్యంతము చేయవలయును సర్వకాలమునా సిద్ధియగు
ను కా॥ ౭౨ అ,

౨ ప్రతిమాసద్వాదశియందు కాశీదేవీయాత్ర కాశీవాసఫలము
కా॥ ౧౭ అ మహాల్యాలలితాఘాట్.

౩ ప్రతిమాస అమావాస్యయందు చంద్రకూపయాత్రభుక్తిము
క్తి ఫలప్రదము కా॥ ౧౪ అ. సిద్ధేశ్వరమహల్లే

౪ ప్రతిమాస రవివారమందు లోలార్కయాత్ర సర్వరోగనివృత్తి
కా॥ ౪౬ అ.

౫ డిటో వారమందు అర్క వినాయకయాత్ర ఆరోగ్యప్రదము కా॥
౫౭ అధ్యాయము

౧ చక్రప్రమ్కరణీదయిత ఖ్యాతాధూమ్రవర్ణనీనిర్ణకా।
దివ్యరూపంపరిత్యజ్య లింగరూపధారిణీ
౨ పవిత్రరూపిణీదేవి మయ్యేషిమణికర్ణికా।
తస్య లింగపవిత్రత్వాయి భక్తానాంశుభదంపరం॥
౩ శుద్ధాత్రిపథ్యానతః గంధి రాపణ్మాంగంధిరంధ్యతః।
పవిత్రరూపిణీదేవి ద్యోతమానమణికర్ణికా।
౪ చతుర్భుజా విశాలాక్షి స్ఫురత్ప్రాగంకిలోచనా।
పశ్చిమాభిముఖీనిత్యం బద్ధపద్మసంస్థితా॥
౫ ఇందీవరవతింమాలాం దధతీవామకే కరే।
వరోద్యతః కరే వ్యే మాతులుంగఫలంశుభం॥
౬ కుమారీరూపిణీనిత్యం నిత్యద్వాదశవార్షికీ।
శుద్ధస్ఫటికకాంతిశ్చ సుస్నిగ్ధరూపార్ధజా॥
౭ జీవశ్రీబాలిమాణిక్య మణియురదచ్ఛదా।
వశీకృత్రికేలికీనాస విలసద్బిమ్బామస్తకా॥
౮ సర్వాంగముక్తాభరణా చంద్రకాంత్యంశుకావృతా।
పుండరీకమయీంమాలాం స్వకీకాంచిభ్రతిహృది॥
౯ ధ్యాతవ్యానేనరూపేణ ముముక్షుభిరహర్నిశం।
నిర్వాణాంక్రిర్మ భవసం శీమతిమణికర్ణికా॥
శ్రీవిశ్వేశ్వరలింగాత్మక సర్వాంగధ్యానము కా॥ 3 3 అ.
౧ సర్వేషామేవలింగానాం మౌళిత్వంకృత్తివాససః।
ఓంకారేశశ్శిఖాజ్ఞే యాలోచనానిత్రిలోచనః॥
౨ గోకర్ణభారభూతేశౌ తత్కర్ణౌ పరికీర్తితౌ।
మధ్యేశమణికర్ణేశౌ ద్వ్యాకరౌ దక్షిణేతరౌ॥
౩ కాశీశ్వరకపర్దీశౌ చరణావతినిర్మలౌ।
జ్యేష్ఠేశ్వరోనితంబశ్చ నాభిర్వైమధ్యమేశ్వరః।
౪ కపర్దోస్యమహాదేవ శిఖాభూషా శతీశ్వరః
చంద్రేశోహృదయంతస్య ఆత్మావీరేశ్వరశివం॥
౫ లింగంతస్యతుకేదార శుక్రంశుక్రేశ్వరంవిదుః।
అన్యానియానిలింగాని పరికోటిశతానిచ॥

౬ క్షేత్రాణాం ఖలు లోకానాం సర్వ పాపప్రణాశనీ।
ద్వే పేతే దక్షిణే వామే నిత్యా నిర్వాణదాయినే॥
౭ జంతూనామభయం దత్వా పతితాం మోహసాగరే॥

కాశీమృతి మోక్ష ప్రమాణవచనము

కాశీఖండమునందు.

౧ బ్రహ్మజ్ఞానేన ముచ్యంతే నాన్యథా జంతవస్సచిత్।
బహ్మజ్ఞానంత దేవాహం కాశీసంస్థిత భాగినాం॥
దిశామి తారకం ప్రాంతే ముచ్యంతే తే తత్క్షణాత్॥

మత్స్యపురాణమునందు.

౨ ఏక ఏవ ప్రభావోస్తి క్షేత్రస్యాస్య వరాననే।
ఏకేన జన్మనా దేవి మోక్షం ప్రాప్నోత్యనుత్తమం॥

పద్మపురాణమునందు.

౩ తీర్థాంతరతరాణి క్షేత్రాణి ముక్తిప్రస్థాని నారద।
అంతకే కిరణ సంభూతం జనయంతి న సంశయః॥
౪ వారాణస్యాం విదేహస్య కాలే శ్రేయవరం తుష।
ప్రకాశయతి బ్రహ్మైక్యం తారకస్యోపదేశతః॥
తారకమనగా ప్రణవమనే యేర్పడినది
౪ భూమాజలే౦తరిక్షే వా యత్రకాపి మృతో నరః।
బ్రహ్మైక్యమాప్నోతి కాశీకీర్తిరుదాహృతా॥
౫ నూనస్యగ్రామమపి నాస్తి మహాస్సదేస్మిన్।
స్థానే ను కేశ్వరి మృతస్య నయత్ర ముక్తిః।
భూమాజలేవియతివా సుచిమధ్యతో వా।
స్పర్శాన్న దన్యపవిభిర్నిహతస్య జంతోః॥

కాశీఖండమందు.

౬ అని గోమ్యాం నాగకేణుగంగాయై గిరిశాశ్రమణావోపదేశకాలే।
హరితేమరణం శమంనరాణాంహరివామార్గముచో గరీయజన్మా
౭ ఉత్తరందక్షిణంహావి అయనంచవిచారయేత్।
సర్వోప్యస్యశుభఃకాలో హ్యవిముక్తేమృతోయతః॥
౮ కాశీ హా స్త్రియయోగి కాశీవా ప్రాణపతి।
కాశీప్రాప్తింవదానం కాశీ హా స్త్రీకృత్యా॥

సనత్కుమార సంహితయందు.

౯ రథ్యాంతరేమూత్రపురీషమోర్వా
చండాలవేశ్మన్యథవాస్మశానే।
కృతప్రయత్నోప్యకృతప్రయత్నో
దేహావసానలభతేచ మోక్షం॥

చతుర్విధమైన కాశీలో స్థలభేదమువలన ముక్తిభేదముగల్గునని
పద్మపురాణమున యున్నది యట్లన్నను.

౧౦ చతుర్విధేపిక్షేత్రేస్మిన్ ప్రమీతో గర్భవంగనాం।
స్వర్గం ప్రాప్నోతిమునిశ్రేష్ఠా విశేషోయ ప్రభవిష్యతి॥
౧౧ కాశ్యాంమృతస్తుసాలోక్యం సాక్షాత్ప్రాప్నోతిమానవః।
తతస్సమీపతాంయాతి తతస్సన్నిధిమేవచ।
తతోబ్రహ్మత్వతాంయాతి నపునరావర్తతేనఃపి॥
౧౨ వారాణస్యాంమృతోజంతు స్సాక్షాత్సామీప్యమశ్నుతే।
తతస్సాన్నిధ్యమాయాతి తతో బ్రహ్మైకతామియాత్।
౧౩ అవిముక్తేపిపన్నస్తు సాక్షాత్సాన్నిధ్యమాప్నుయాత్।
తతశ్చిదానందమయే బ్రహ్మణ్యేవప్రపద్యతే।
౧౪ అంతర్గేహావిపన్నస్తు సాక్షాద్బ్రహ్మైకతాంవ్రజేత్।
సలోకతాంచసారూప్యం సాంనిధ్యంచావిసత్తమా॥
కల్పాంతంల సువాప్నోతి తతో బ్రహ్మత్వమాభవేత్॥

అనియిట్లు బహుగాసివ్రాయఁబడియున్నదియందునుగురించి స్మృతి
వాక్యంబులును చెప్పఁగలవుగాని యిది తెలుగుగావున నుపహరించలేము.

కలియుగంబునగంగాతీర్థమేతీర్థమని
కూర్మపురాణమందున్నది.

౧ కృతేసర్వత్రతీర్థానిత్రేతాయాం పుష్కరంపరం।
ద్వాపరేతుకురుక్షేత్రం కలౌగంగ్యైవకేవలమ్॥
౨ జ్ఞానంకృతేమోక్షహేతు స్త్రేతాయాంతచ్చవైతపః।
ద్వాపరేతేచయజ్ఞాశ్చకలౌగంగయివకేవలమ్॥

—(అన్యోద్దేశకర్తవ్య గంగాదిస్నానవిధి.)—

౧ మాతరంపితరంజాయాం భ్రాతరంసుహృదంగురుం।
యముద్దిశ్యనిమజ్జేత సోష్టమాంశంలభేత్వై॥

—(ప్రకారాంతరము.)—

౧ కుశ ప్రతికృతింకృత్వా తీర్థవారిణిమజ్జయేత్।
మజ్జయేచ్చయముద్దిశ్య సోష్టమాంశంలభేత్వై॥

—(ఇందునుగురించిన పురాణమంత్రము.)—

౧ కుశోసికుశపుత్రోసి బ్రహ్మణానిర్మితఃపురా।
త్వయిస్నాతేసజస్నాతో యస్యేదంగ్రథబంధనం॥

అహోరాత్రత్రిరాత్ర నిత్యనివాసఫలములు

—(స్కాంధపురాణమందు.)—

౧ అహోరాత్రింస్థిరత్వాభవతిసుకృతీపాపరహిత।
స్త్రిరాత్రంయ స్తిష్ఠేత్సఖలు సుఖమోక్షైకనిలయః॥
నివాసంయేకుర్యుర్వ్రతతమధికారానుగుణేతం।
వతేధర్మాత్మానః పునరపిభవభ్రాంతినజుషః॥
౨ మాసమేకంవసేద్య స్తులఘ్వాహారోజితేంద్రియః।
సమ్యక్తేన వ్రతంచీర్ణం దివ్యంపాశుపతంమహత్।
మృత్యుంభయంతీర్త్వాజన్మ సయాతిపరమాంగతిం॥

౩ బహుకాలముషిత్వాపి నియతేంద్రియమానసః।
యదన్యత్ర విపద్యేత దైవయోగాచ్చ్యుతిస్మృతే।
సోపిస్వర్గసుఖం భుక్త్వా భూత్వాతు క్షితీశ్వరః।
పునః కాశీమవాప్యాథ విందేన్నిశ్రేయసంపరమ్॥

౪ లతాకాపితరుఃకోపి కాశ్యామాశ్చర్యదంపతీ।
సాచాపర్ణానచస్థాణుర్దదాతేవాంఛితంఫలమ్॥

౫ యస్తువిశ్వేశ్వరందృష్ట్వా హ్యన్యత్రాపివిపద్యతే।
తస్యజన్మాంతరే మోక్షో భవత్యేవనసంశయః॥

౬ అన్యానిముక్తిక్షేత్రాణి కాశీప్రాప్తికరాణిహి।
కాశీంప్రాప్యవిముచ్యంతే నాన్యథా తీర్థకోటిభిః॥

౭ ప్రయాగాదప్యవిముక్తం తీర్థరాజాద్విశిష్యతే।
యథావిముక్తోనిర్వాణం నతథాక్వాప్యసంశయమ్॥

౮ తీర్థానిసన్త్యాణిపుణ్యాశ్చసర్వాస్తథాశివస్యాయతనానిషష్టిః।
నద్యోహ్రదాస్సరస్సాగరాశ్చ దేవాస్సమస్తామునయశ్చసర్వే।
వసంతికాశ్యాంగనటంస్వశుద్ధ్యై।
విశ్వేశ్వరస్యాశ్రితముక్తిజన్మనః॥

౯ ప్రసంగతోపియస్యేత్రపథమానందకాననం।
జాతంతేత్రనజాయంతే నేక్షరణపితృకాననం॥

అనియిత్యాదిమహిమలు పెక్కుగలవు.

శ్రీవ్యాసులవారిని ధ్యానించి సేవించుట సదాచారమైయున్నది॥

శ్రీకాశీమహారాజావారికోటకునికి గంగ దంతనున్న పడమరదర్వాజాగుండాపోయి లింగాకారముగానున్న శ్రీవ్యాసమూర్తిని పూజింపవలయును.

౧ వ్యాసంవసిష్ఠనప్తారం శక్తేఃపౌత్రమకల్మషమ్।
పరాశరాత్మజంవందే శుకతాతంతపోనిధిమ్॥

౨ వ్యాసాయవిష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయవిష్ణవే।
నమోవైబ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయనమోనమః॥

౩ అచతుర్వదనోబ్రహ్మా ద్విబాహురపరోహరిః।
అఫాలలోచనఃశంభుర్భగవాన్ బాదరాయణః॥

ఇతుల ధ్యానిరుపణయును.

శ్రీకాశీగానిగంగయు శివనిర్మాల్యము। భస్మము మృత్తికయును వి॥ ఇతర దేశములకు తీసుకునిపోకూడదని పెద్దలచే। ప్రసిద్ధిగను చెప్పబడినది॥

తురష్కులువర్ణ్ణాశ్రమాందరుతప్ప। తక్కినయావద్వర్ణముల వారు శ్రీవిశ్వేశ్వర। కేదారేశ్వరాదిలింగములనుస్పృశించి। యభిషేకించి పూజింపుచుందురు॥

బ్రహ్మవైవర్తపురాణమందున్న ప్రమాణవచనము,

శ్లో॥ బ్రహ్మేముహూర్తే సుతీర్థికాయాం।
స్నాత్వాసమారాధయతస్వయేః।
అన్త్యశ్యసంస్పర్శవిశోధనాయ।
కలౌనరాణాం కృపయాహితాయ॥

ఇది గాక.

శ్లో॥ స్నాపయిత్వావిధానేన యోలింగస్నపనోదకం।
ప్రపిబేత్త్రివిధంపాపం తస్యేహాసునశ్యతి॥

అని కాశీఖండములోనున్నది.

గావున శ్రీవిశ్వేశ్వరాభిషేకగంగాతీర్థము మున్నూరు గోలినయెడలకాయిక వాచికమానసిక దోషశాంతియగునని నమ్మి నిష్ఠులునైతే। మట్లనేగావింపుచుందురు॥

స్తుతియును.

శ్లో॥ శ్రుత్యైర్వ్రతత్త్వతమరుజంహిసాక్షభౌమం।
భౌమాహైదినదయితేఘటీపశ్చయాతే।
వస్వక్షుగ్రహానళిభిః ప్రమాణపక్షే।
విశ్వేశోప్యపధనిభిన్నమూర్చితోభూత్॥

అని శ్రీవిశ్వేశ్వరాలయబహిర్ద్వారవామభిత్తికయందు। శిలాక్షరములుగావ్రాయబడియున్న శ్లోకము। పీటార్చనకాలమునెతెంగింపుచున్నది.

శ్లో॥ వర్షేచహేమలంబ్యాభ్యే మాసేశ్రీమతికార్తికే।
శుక్లపక్షేచతుర్దశ్యా మరుణాభ్యుదయంప్రతి।

మహాదేవతిథౌ బ్రాహ్మేముహూర్తే మేషగే రవౌ।
నివాసస్థానతో భృత్యైస్సార్ధం విశ్వగణేశ్వరః।
స్నాత్వా విశ్వేశ్వరో దేవ్యా విశ్వేశ్వరమపూజయత్।
తతః ప్రభాతే విమలే స్నాత్వా పూజాం మహాద్భుతాం।
దండపాణేమహాధామ్ని వసతిఃకృపాకరణః॥

అనిసనత్కుమార సంహితయందున్న శ్లోకములనుబట్టిచూచినచో విక్రమశకము తెలియకుగాని హేమలంబి సంవత్సరకార్తీకశు ౧౪ సోమవారమునాడు శ్రీవిశ్వేశ్వర ప్రతిష్ఠజరిగినట్టు కనంబడుచున్నది కాబట్టియే ప్రతికార్తీకశు ౧౪ కిని. శివరాత్రియందువలెనే విశేషోత్సవములు జరుగుచుండును॥

ఫాల్గుణశు ౧౧ కి మహాపూజయనియొకవిశేషోత్సవముజరుగును. వేనవేల ప్రజమేళా గూడుదురనాడు విశ్వేశ్వరునకునవరత్న ఖచితకవచము పంచముఖములు కోటీరూపాయీలవిలువగల కిరీటము అలంకరించిసన్నిధియందు విశేషాభరణములుంచెదరు॥

శ్లో॥ విప్రైశ్చస్థాపితః కాశ్యాం త్రైలోక్యస్థాపితంభవేత్।
త్రైలోక్యస్థాపితే విప్రాః ప్రియేహంసచరాచరః॥
తస్మాత్కించిద్యథాశక్త్యా కుర్యాద్విపో యథావనేత్।
జ్ఞాతకృతానాంపాపానాం ప్రాయశ్చిత్తమిదంస్మృతం॥

అని బ్రహ్మవైవర్త పురాణమందును.

శ్లో॥ శివాయతనలక్షాణి విష్ణోరాయతనానిచ।
కృతాని తేనవిప్రేంద్రా స్థాపితో బ్రాహ్మణోయది।
సహస్రశతంతుయోదద్యాత్ కాశ్యాంసీదత్కుటుంబినే।
యావంత్యబ్దాని వర్తంతి యుగానిదివమోదతే॥

అని కాశీరహస్యమందును.

శ్లో॥ వస్తుకోటిగుణంపుణ్యం కాశ్యాందానయుతధ్రువం।
అన్నదానంకారయేద్యస్తు తాదాదానయుతాయతః॥

అని సనత్కుమారసంహితయందును.

శ్లో॥ బ్రాహ్మణం క్షత్రియం వాపి వైశ్యం శూద్రమథాపివా।
యం వాకం వాపివా బ్రహ్మన్ శివభక్తిపరాయణం।
యోగక్షేమావదేశాద్వైర్వాసయేదతియత్నతః।
యావత్సవసతేతత్ర తావత్తత్ఫలమశ్నువై॥

అని కాశీదర్పణ గ్రంథమందును.

ఉన్నదిగావున నేకొందరు పుణ్యశీలురు ముముక్షువులైనవారికి।
తగినజీవనముగలిగించి శ్రీకాశిలోనివసింపజేయుచున్నవారు॥
ఇదిగాక॥ జీర్ణోద్ధారము శివలింగాదిప్రతిష్ఠ శ్రీకాశిలో జేయువా
రిపుణ్యమింతంతయని చెప్పనలవికాదు॥
పిపీలకాదిసమస్త ప్రాణులకు శ్రీకాశిలో ప్రాణోత్క్రమణవేళను శ్రీ
విశ్వేశ్వరుడుకుడిచెవిలో తారకోపదేశంబొనర్చుననియు అట్టిదే ప్రాణి
యును ముక్తినొందుననియు శ్రుతిస్మృతీతిహాస పురాణాదులయందున్న
దిసప్రమాణములతో ఇందునుగురించి శ్రీసురేశ్వరాచార్యులువారు శ్రీ
కాశీమృతిమోక్షనిర్ణయపత్రికను వ్రాసియుండిరి వలయువారలందేచూ
చిసంతసించెదరు॥

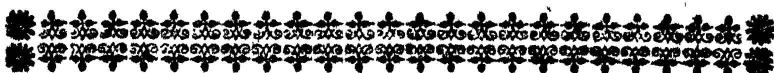
౧ సానందమానందవనేవసంతమానందకందం హతపాపబృందమ్।
వారాణసీనాథమనాథనాథం శ్రీవిశ్వనాథం శరణంప్రపద్యే॥
౨ ఆత్మాత్వంగిరిజామతిః సహచరాః ప్రాణాః శరీరంగృహం।
పూజా తేవిషయోపభోగరచనా నిద్రాసమాధిస్థితిః।
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధిః స్తోత్రాణిసర్వాగిరోయద్య।
త్కర్మకరోమితత్తదఖిలం శంభోతవారాధనమ్॥
౩ కరచరణకృతంవా కాయజంకర్మజంవా శ్రవణన।
యనజంవామానసంవా పరాధమ్।
విహితమవిహితంవా సర్వమేతత్క్షమస్వజయ।
జయకరుణాబ్ధే శ్రీమహాదేవశంభో॥

౧ క్షత్రత్రాణకరీమహాభయకరీమాతాకృపాసాగరీ।
సాక్షాన్మోక్షకరీసదాశివకరీవిశ్వేశ్వరశ్రీధరీ।
దక్షాక్రందకరీనిరామయకరీకాశీపురాధీశ్వరీభిక్షాందేహి।
కృపావలంబనకరీమాతాన్నపూర్ణేశ్వరీ॥

కాశీక్షేత్రమహిమ

సంపూర్ణం.

శ్రీ గయా గదాధరమహాక్షేత్రము.

గయ ఫల్గునీనదికి పశ్చిమతీరమునందున్నది నదరునది అంతర్వాహినైయున్నది శ్రీరాములవారుగయకువచ్చినప్పుడు ఋతుమతియైనసీతాదేవిఫల్గునీతీరమందుకూర్చుండి యిసుకయుండలుచేసి పిండప్రాయముగానుంచినందువ క్షేత్రప్రభావముచేత దశరథాదిపితృదేవతలకుతృప్తియై పిండదానముచేయునప్పుడు నాటిసదాచారమునుబట్టి దశరథుడు ప్రత్యక్షము కాకుండెనట కారణమేమని శ్రీరాములుచింతించి ప్రార్థింపగా యిసుకపిండములతో దశరథుడు ప్రత్యక్షమయ్యెనని అందుకు శ్రీరాములువిచారించి యీపనియపరిశృతముగా జరిగెనని సీతనడుగగానే నెరుంగననిసీతయనెనటలతర్వాతఫల్గునియొద్దకువచ్చి సీతయిసుకపిండములుపెట్టి నావేదానిజముచెప్పుమని శ్రీరాములడుగగా ఫల్గునిజరిగినదిరుజువుపడెనట అపిని శ్రీరాములుక్షమాపణపూర్వకముగా ప్రార్థింపగాదశరథుడుశ్రీరామదత్తపిండములు ప్రత్యక్షముగా స్వీకరించి తృప్తిజెందెనట ఇప్పటికిఫల్గునీ పూర్వతీరమందు సీతావిగ్రహంబును నిశకాపిండయుక్తమైన దశరథహస్తంబును తగుపాటిమందిరములోనున్నవి।

సీపుత్రీవతియుండియును స్త్రీధర్మమునుదాచక బయలుపెట్టితివి గనుక అంతర్వాహినివగుదుగాకయని సీతాదేవి శపించగానదియుఫల్గునివదినాటలట్టి అంతర్వాహినియయ్యెనని॥

అంతర్వాహినియనగా పైకినుకదిబ్బగానేయుండిలోపలనుండి నీరు ప్రవహించుచుండును వర్షాకాలములో వర్షములయొక్క యుత్కర్షాపకర్షములనుబట్టి తత్తుల్యముగా కొన్నిదినములు ప్రవహించుచుండును నదికి పెక్కుఘట్టములున్నవిగాని యప్రచారముగానున్నందునను వాసికిని యోగములేనందునను పేళ్లు వ్రాయలేదు॥

యాత్రికులు తమశక్తిననుసరించి యీగయలో అష్టగయలు పంచగయలు ఏకోద్దిష్టము చటకము పాత్రగయ జరిగింపుచుందురు ఇన్నిటిలోనూ శ్రీవిష్ణుపాదము ముఖ్యమైయున్నది అదిగొప్పమందిరములో చదరమైనకుండములోనునుపుగా మూరెడుపొడవుగా కుడిపాదమున్నది దీనినే శ్రీవిష్ణుపాదమందురు దీనిమీద పిండము నేటివరకువుంచలేదని యీగుడియావరణమంతయు గయునిశిరస్సని చెప్పుదురు భూమికిన్నీ రెండునిలువులుయెత్తుగానున్నది శ్రీవిష్ణుపాదమున్నగుడియొక్క సన్నిధి మంటపములో ప్రాగ్దక్షిణాంతరాళకోణమందు ఈశాన్యాద్యష్టాదశపాదములున్నవి అవి శ్రీవిష్ణుపాదమువలె స్ఫుటముగాకనంబడలేదు ఎరిగినవారు గురుతులుకనపరచి వానిపైని పిండదానముచేయింపుచుందురు॥

౧ ఈశానపాదము	౯ క్రౌంచపాదము
౨ విష్ణుపాదము	౧౦ ఇంద్రపాదము
౩ బ్రహ్మపాదము	౧౧ దధిపాదము
౪ కహారస్వపాదము	౧౨ కణ్వపాదము
౫ త్రేతాగ్నిపాదములుమూడు	౧౩ మతంగపాదము
౬ సూర్యపాదము	౧౪ సభ్యావసభ్యపాదము
౭ చంద్రపాదము	౧౫ అగస్త్యపాదము
౮ గణపతిపాదము	౧౬ కశ్యపపాదము

అనియెడుపేళ్ళుగలయీయష్టాదశపాదములుగయునిశిరస్సనందుంచిన కారణము గయామహాత్మ్యాదిగ్రంథములవలననే తెలిసికొనవలయును॥

ఆర్యావర్తాంతర్గతమగధదేశే చంపకారణ్యే। మధువనే కోలాహలపర్వతే। గయాగదాధరక్షేత్రే విక్రమశకే। బౌద్ధావతారే త్రింశత్కోటిదేవతా బ్రాహ్మణహరిహరగురుచరణసన్నిధౌ॥

అనియచ్చట సంకల్పముచెప్పుచున్నారు॥

అక్షయవటశ్రాద్ధానంతరమందు శాస్త్రోక్తముగా మధ్యాహ్నకాలమునయినను అం
త్యకాలమునయినను తృప్తిగా స్వాభీష్టపదార్థములలో శాక-ఫలములను
రెంటినయినను విడిచిపెట్టుమనగ యాత్రీకులు చెప్పుదురు యాత్రికులు తమ
యిష్టానుసారము జరిగింపుచుందురు గయకు పడమరగా మైలుదూరము
లో అక్షయవటమున్నది దీనిక్రింద పిండ దానము చేయించి-గయావళీలు-
సుఫలమిత్తురు-పితురుప్రీతికై వీరిసంతోసింప జేయుదురు.

అష్టగయలువివరములు.

౧ ఫల్గుణీనీ శ్రాద్ధము
౨ ప్రేతపర్వతమునందు శ్రాద్ధము — ౪ మైళ్ళదూరములోనున్నది
౩ రామపర్వతమునందు — డిటో డిటో
౪ ధర్మారణ్యములో — ౩ మైళ్ళు దక్షిణదిక్కుగా
౫ బౌద్ధగయలో — ౫ మైళ్ళు దక్షిణదిక్కుగా
౬ అష్టాదశపాదము — ౧౮ పీఠలలో వండి అచ్చటచ్చట పిండదానము చేయవలెను.
౭ విష్ణుపాదముపై నిపిండములు పెట్టుట
౮ అక్షయవటము క్రిందను

విష్ణుపాదమున్న మందిరమునకు ఈశాన్యముగా శ్రీగదాధరస్వామివారి
మందిరమున్నది దానికి పడమరగా విష్ణుపాదమునకు దక్షిణములో శిలా
రూపమైనగదయున్నది ఈగదకు నైరుతిగా గాయత్రీపర్వతమున్నది దా
నిశిఖరమందున్న గాయత్రీదేవిని దర్శించి ౧౦ మార్లు గాయత్రీమంత్రము
ను జపించినను ప్రాతఃస్మరణతుల్యమగును సహస్రముగాని లక్షగాని జపించి
నవారిఫలము చెప్పనలవికాదు.

శ్లో॥ కీకటేషుగయాపుణ్యా నదీపుణ్యా పునఃపునా। అని వాయుపురాణ
ములో జెప్పియుండుటవలన కీకటదేశములయందు గయపుణ్యస్థలమనియు పునః
పునానదిపుణ్యప్రవాహినియనియు ప్రసిద్ధిగనున్నగయకు ౪ మైళ్ళదూరము
లోనున్న పునఃపునానదియొద్ద తీర్థశ్రాద్ధము చేయించెదమని దీక్షవహించి
గయకు పోవుట యాచారముగనున్నది గయాక్షేత్రమునకయిదియాదిలో

కీకటదేశమనగా దయాదాక్షిణ్య ధర్మకర్మశూన్యములైన మగధదేశములని తాత్పర్యము.

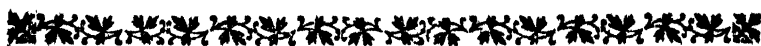
పితృఋణవిముక్తికై గయలో పిండదానముచేయుట ముఖ్యమనియనేకగ్రంథములందు చెప్పబడియున్నది,

౧ ధీయనకు కౌస్తుభమణి హాయనకును మేఘసన్నిభాకారుయనకుః।
ఘోరాసురహారణసహాయనకునుయుధనిష త్పురవిహారుయనకుః॥
౨ పుణ్యనకును మునినివహాశరణ్యనకు ననంగకోటిరాజత్తనులా।
వణ్యనకు నిగమమస్తక గణ్యనకునహైతుకారుణ్యనకుః॥

గయాక్షేత్రమహిమ

సంపూర్ణము.

శ్రీ ప్రయాగ మహాక్షేత్రము.

౧ తీర్థరాజప్రయాగస్య మాహాత్మ్యంకథయిష్యతి।
శృణ్వతస్సతతంభక్త్యా వాంఛితంఫలమాప్నుయాత్॥
౨ సురమునిదితిజేంద్రైస్సేవ్యతేయోఽస్తతంద్రైర్గురుతర।
దురితానాంకాకథామానవానామ్।
నభువికుకృతకర్తుర్ద్వాంఛితావాప్తిహేతుర్జయతి।
విజితయాగస్తీర్థరాజః ప్రయాగః॥
౩ వృయుర్ణశినస్త్రప్రసిద్ధాః ప్రతివచనకరీస్తీర్థరాజస్యనాయోనయి।
కట్యాన్ముక్తిదానేపథవతినుగుణాకాశ్యతేబహ్మాయుస్యామ్।
సేయంరాజ్ఞప్రదానప్రియవచనకరీముక్తిదానేసయుక్తాయే।
నబ్రహ్మాండమధ్యేసజయతిసుతరాంతీర్థరాజప్రయాగః॥
౪ సితాసితేయత్రతరంగచామరేనద్యావిభాతేమునిభానుకన్యకే।
లీలాతపత్రంవటఏవసాక్షాత్సతీర్థరాజోజయతిప్రయాగః॥
౫ శ్రుతిః ప్రమాణంస్మృతయః ప్రమాణం పురాణమప్యత్రపరంప్రమాణమ్।
యత్రాస్తిగంగాయమునాప్రమాణం సతీర్థరాజోజయతిప్రయాగః॥

గ్యాదిమహామాహాత్మ్యదంబగు ప్రయాగ అలహాబాదుకు నైఋత్యదూరమందు తూర్పుగా శ్రీగంగాపశ్చిమమున ధారాగంధ నెడు పేరుగలిగియున్నది. ఋంధలికోటనోనే భోజమహారాజుండెననియు నాటిధారాపట్నమే యిదియనియు చెప్పిరి భూమికిసమముగానుండునొకచోటనుండి గంగాప్రవాహలతముగా కొన్నిమెట్లుదిగిదీపపుకాంతిని ౧౦ బారలదూరముతూర్పుగాపోయిచూడగా నచ్చట రెండునిల్వులుపొడువుగల యొకపురాతనవటవృక్షము శిఖరముకొట్టివేయబడి మొరడువలెనున్నది ఇదే యక్షయవటమనిచెప్పుదురు దీనిచుట్టును శిలావిగ్రహములుగలవు అవి దేవతలనియు ఋషులనియుంజెప్పి గంగాపుత్రులు యాచించెదరు యథాశక్తిగా సమర్పించి ప్రదక్షిణపూర్వకముగాపోవుట యాచారమైయున్నది.

త్రివేణీవృత్తాంతము.

బదరీనారాయణ మహాక్షేత్రమునకువాయవ్యమందున్న హిమవత్పర్వతశాఖలలోజనించి వసుధారయనుపేరుగా ప్రాగాభిముఖినియై కొంతవరకు ప్రవహింపుచువచ్చి చీనాదేశపురస్తాకు పడమరగా దేవప్రయాగయనుచోట బ్రహ్మసరోజనిత హిమవత్పర్వతాగత సరస్వతీనదితో సంగమించి బ్రహ్మకపాలమునకుతూర్పుగావచ్చినది మొదలు అలకనందయనెడుపేరుగలిగిహరిద్వారములో కనఖలమన్న ప్రసిద్ధిపన్న త్రిలోకపావనియైన శ్రీగంగానదిభగీరథ ప్రార్థనవలన సుప్రసన్నుడయి శ్రీజగదీశ్వరుడుతనజటాజూటమునుండియిచ్చిన బిందుమాత్రమైన గంగబదరీకేదారములో గంగోత్తరి యనుచోట. నుత్పన్నమయి ప్రవహింపుచువచ్చి కలసినది మొదలు భాగీరథీయను పేరుగలిగి హస్తినాపురంబయిన పాతడిల్లీనొరసి క్రమక్రమముగా నదరు ప్రయాగకోటకు ప్రాగ్భాగమందు ప్రవహింపుచుంబోయి మీర్జాపూరుమీదుగా శ్రీకాశీక్షేత్రములో నుత్తరవాహినియై కలికాపైని సముద్రములోకలిసినది.

శ్రీయమునానదియు గంగోత్తరికి పశ్చిమవాయవ్యముగా కళిందగిరినుండి యమునోత్తరియనుచోట నుదయించి యింద్రప్రస్థపురంబయిన కొత్తడిల్లిగోవర్ధనము బృందావనము మధురగోకులము ఆగరా మొదలయినవాని నొరసి యీప్రయాగకోటయొక్క దక్షిణప్రాకారమునొరసిప్రవహింపుచుభాగీరథితో సంగమించినది.

ఇట్లుగంగాయమునా సరస్వతులు మూడునుకలిసినందున దీనికి త్రివేణియందును సకల త్రివేణిమహిమ ప్రయాగమహాత్మ్యాదిగ్రంథములయందువిశేషించిచెప్పబడియున్నది ఇదిగాక కోటకట్టకమునుపు పైనుదహరింపబడిన యక్షయవటశాఖలు త్రివేణిలోకి వ్యాపించుచుండగా భక్తులైనవారొద్దిగాసైనవారొకటికోరుకొని యక్షయవటశాఖలమీదనుండి త్రివేణిలోకిదుమికి ప్రాణత్యాగముగావించి యవ్యవహితోత్తరజన్మమందే వాంఛితసిద్ధినిబొందుదురన్న క్షేత్రమహత్వము లోకప్రసిద్ధిగలదనువిని యెవ్వరో మువ్వురు పడుచుజవ్వనులవ్వటశాఖనెక్కి మహారాజు తనకుభర్తగావలయునని యొకతెయు విద్యారసికుడుభర్తగావలయునని యొకతెయు మహాకవిభర్తగావలయునని యొకతెయుసంకల్పించి త్రివేణిలోనికిదుమికిమృతిబొందుటజూచి తదుత్తరక్షణమందే క్షుద్రకర్మసేయుచున్న యొకమంగలితనపాదినమ్మత్రిబొరలిలో భద్రపరచి యీభద్రగజయానలు మువ్వురికిని నేనుభర్తనుగావలయునని సంకల్పించి తానునయ్యక్షయ వటశాఖనెక్కి త్రివేణిలోపడి మృతుండయి భోజమహారాజయిపుట్టెననియు వారుమువ్వరు తనకుభార్యలైరనియు భోజకాళిదాస సంవాదంబులోనీమంగలిగుణము మానవని కాళిదాసు యొకసక్కెముశాయగా భోజుడునవ్వి కాళిదాసునొక్క సర్వజ్ఞత్వమును శ్లాఘించి తానుపూర్వజన్మమందు మత్రిబొఱ్ఱిలో దాచిపెట్టినపాదినిచూపించి వేశ్యలయొక్కయు తనయొక్కయు పూర్వజన్మసంకల్పమును త్రివేణీమహిమయు నుగ్గడించి సంతసించిరన్న ప్రసిద్ధినిబట్టియో మరియే హేతువునబట్టియో యిటీవలన యక్షయవటమును విస్తారముగాకొట్టి మొరడుచేసినారని కొందరుచెప్పిరి.

ఇట్టి త్రివేణితీరమందు పెక్కండ్రు గంగాపుత్రులు చిత్రవిచిత్రములయిన జండాలతో పైని చప్పరములుగట్టియున్న బల్లలుపైనివసించియాత్రికులచేత త్రివేణిపూజయు సువాసినీ స్త్రీలచేత వేణీసమర్పణంబును మొదలయినతీర్థవిహితకృత్యంబులు చేయింపుచుందురు (ప్రయాగేముండనంకార్యం) అన్నివచనమునుబట్టి సదాచారముగా నిచ్చటజరుగుచున్నదిసువాసినీస్త్రీలలో కొంచెపురోజులలో విధవలుకాబోవువారుసమర్పించినవేణి త్రివేణిలోమునగక తేలిపోవునట మాఘమకరముననుపుష్కరమునకు పెక్కుజనమిచ్చటికివచ్చుచుందురు.

శ్లో॥ దశతీర్థసహస్రాణి తిస్రఃకోట్యస్తథాపరాః।
సమాగచ్ఛంతిమాఘ్యాంతు ప్రయాగేభరతర్షభః॥ 31

శ్లో॥ మాఘమాసే ప్రయాగస్తు నియతస్సంశితవ్రతః।
స్నాత్వాతుభరతశ్రేష్ఠ నిర్మలస్స్వర్గమాప్నుయాత్॥ 32

అని శ్రీభారతానుశాసనికపర్వములో 25 అధ్యాయములో చెప్పబడియున్న చొప్పున ప్రతిమాఘమాసమందును వేలవేలప్రజప్రయాగకు వచ్చుచుండును.

ప్రయాగసంకల్పము.

ఆర్యావర్తాంతర్గత బ్రహ్మావర్తైకదేశే విష్ణుప్రజాపతిక్షేత్రే షట్కూలమధ్యే అంతర్వేద్యామ్ భాగీరథ్యాః పశ్చిమతీరే కాళింద్యాఉత్తరతీరేవటస్య పూర్వదిగ్భాగే విక్రమశకే బౌద్ధావతారేత్రయస్త్రింశత్కోటిదేవతాసాన్నిధ్యా హరిహరగురుచరణ సన్నిధౌ శ్రీవేణీస్నానమహంకరిష్యే అనిచెప్పుచుందురు.

ప్రయాగకుపశ్చిమ వాయవ్యముగా రెండుమైళ్లదూరములో భరద్వాజాశ్రమమున్నది రావణవధానంతరమందు సపరివారముగా వేంచేసిన శ్రీరాములవారికి భరద్వాజమహాముని విందుజేసినస్థలమిదియేనటయిచ్చట శ్రీరామభరద్వాజాదిమహాముని ప్రతిమాలింగములుగల చిన్నచిన్నదేవళములు పెక్కున్నవి భరద్వాజాశ్రమమునకీశాన్యోత్తరముగా 3 మైళ్ళదూరములో మఖ్నాయనునూరుయొక్క ప్రాగ్భాగముగా మైదానమందుగంగాదక్షిణతీరమున కనతిదూరముగా శ్రీకోటీశ్వరస్వామివారనుపేరుగలలింగమున్నదిప్రతిశ్రావణశు 2 నాటిరాత్రిచతుర్దయము మొదలుకొని అష్టమిరాత్రివరకు లోకోత్తరమైనమహోత్సవముజరుగుచుండును ఇచ్చటిగంగలోమునింగియీస్వామివారినిసేవించినవారికిసకలతీర్థస్నానఫలముకోటిగుణితముగాగల్గునన్న మహాత్మ్యమునుబట్టి సర్వజనులున్ను వచ్చి సేవింతురు.

ధారాగంజునకువాయవ్యకోణమందొక చిత్రమైనదేవాలయమున్నదిదానిలో లింగమునుచుట్టుకొని పైకిపడగయెత్తి యొకపాము నిజముగా కాపేయుచున్నట్టున్నది ఇదే వాసుకిలింగమనికొందరనిరి.

శ్లో॥ త్రివేణీంమాధవందేవీమ్ భారద్వాజంచవాసుకిమ్।
వందేక్షయవటంచైవ ప్రయాగేతీర్థనాయకమ్॥

ఇటుల ప్రయాగలో నిత్యయాత్ర సేయుచుందురు. ప్రయాగనుండి శుద్ధగంగయు మట్టియు యిసుకయు తెచ్చి ఉపయోగపరచుచుందురు ప్రయాగమహిమ విశేషించి వ్రాయుట అనావసరమైయున్నది ప్రయాగమహాత్మ్య మయిువతీర్థాధులంజూచి యానందించునది.

వింధ్యవాసిని.

ప్రయాగనుండి కాశీకివచ్చునప్పుడు త్రోవలోనడమనున్న రస్తాకు కించిద్దక్షిణముగా ప్రవహించుచున్న భాగీరథికి దక్షిణతీరమందున్న మీర్జాపూరుదాటినపైని వింధ్యశిఖరమందు శ్రీకృష్ణావతారమునాటి యోగమాయవింధ్యవాసినియనుపేరువెలసిభక్తులకుభుక్తిముక్తులనిచ్చుచుండెను. ఈక్షేత్రమునకుబోయి యీమెనుసేవించినవారికి గ్రహబాధ దొలగంజేయును అనగా మాయాతీతులగుదురని.

ప్రయాగక్షేత్రమహిమ

సంపూర్ణము.

శ్రీమదయోధ్యామహాక్షేత్రము.

శ్రీమహావిష్ణువావతారస్థలమై విరాట్పురుషునకు మస్తకస్థానియమై ముక్తిస్థానములైన సప్తపురములలో మొదటిదైనసరయూదక్షిణతీరమందు మీనాకృతిగా ప్రకాశించుచున్న అయోధ్యామహాక్షేత్రములలో తీర్థవిహితకృత్యములుజరిగించవలయును శ్రీరాములవారినాటి యయోధ్య సరయూనదిలోనిమగ్నమైనదటదానికాలూకుకొన్నిఘట్టములు కొన్నిమందిరములు ప్రకృతాయోధ్యకుపడమరగా 3 మైళ్ళలోనున్నవి ఇచ్చటవలెనే అచ్చటనైతముయాత్రికులు తీర్థప్రయుక్తకృత్యములుజరిగించుచుందురు.

ప్రకృతాయోధ్య సరయూనది ఘట్టములు.

౧ రామఘాటీ	౬ స్వర్గద్వారఘాటీ
౨ భరతఘాటీ	౭ విభీషణఘాటీ
౩ లక్ష్మణఘాటీ	౮ వసిష్ఠఘాటీ
౪ శత్రుఘ్నఘాటీ	౯ వల్మీకిఘాటీ
౫ హనుమాన్‌ఘాటీ	౧౦ సుగ్రీవఘాటీ

యిట్టినామధేయములతో పెక్కుఘట్టములున్నవి ఇచ్చటసంకల్పము.

వింధ్యస్యోత్తరాత్యావర్తాంతర్గతకోసలదేశే ప్రమోదవనే నందిగ్రామేసారస్వతక్షేత్రే బ్రహ్మనాసతీర్థే అయోధ్యాయాంసరయూ దక్షిణాభిముఖేపూర్వవాహిన్యాం స్వర్గద్వారే విశ్రమశకే బౌద్ధావతారే త్రయస్త్రింశత్కోటిదేవతా బ్రాహ్మణగురుచరణసన్నిధౌ సరయూమహానదీస్నానమహంకరిష్యే॥ అనిచెప్పుదురు.

శ్రీరాములవారు వనవాసమునకు వెడలినలీలలుమాత్రముతప్పతక్కినలీలలు అనగా పుత్రకామేష్టి మొదలు అవతారసమాప్తివరకు యావల్లీలనుసూనిలకంఠ చంద్రశేఖరాది శివమందిరములు పెక్కుగానున్నవి శ్రీహనుమన్మందిరము అయోధ్యకోటయొక్క ఆగ్నేయపుబురుజున్న ప్రసిద్ధిగలయొకయున్నస్థలమందున్నది అందులో సువర్ణమయమయిన యొకహనుమద్గృహమున్నది యీక్షేత్రములో శ్రీరామభక్తికన్న హనుమద్భక్తియెక్కువగాకలిగియున్నందున నిరంతరము బహుసంమర్దముగానుండును.

శ్లో॥ విష్ణోఃపాదమవంతికాంగుణవతీం కాంచీంచకాంచీపురీం।
నాభౌద్వారవతీంవదంతిహృదయేమాయాపురీంయోగినః॥
గ్రీవామూలముదాహరంతిమథురాం నాసాగ్రవారాణసీ।
మేతద్బ్రహ్మపదంవదంతిమునయోయోధ్యాపురీమస్తకే॥

అని యిత్యాదిమహిమ రుద్రయామళమునందలియయోధ్యామాహాత్మ్యములో ౨ అధ్యాయమందు ౫౭ వ శ్లోకముమొదలుగా చెప్పబడియున్నది.

ధ్యానశ్లోకములు.

౧ రామలక్ష్మణపూర్వజం రఘువరంసీతాపతింసుందరం।
కాకుత్స్థంకరుణార్ణవంగుణనిధింవిప్రప్రియంధార్మికమ్॥

రాజేంద్రసత్యసంధం దశరథతనయం శ్యామలం శాంతమూర్తిం।
వందే లోకాభిరామం రఘుకులతిలకం రాఘవం రావణారిమ్॥
౨ వేదాంతవేద్యో యజ్ఞేశః పురాణపురుషోత్తమః।
జానకీవల్లభః శ్రీమానప్రమేయపరాక్రమః॥
౩ శ్రీరామచంద్రచరణౌ మనసాస్మరామి
శ్రీరామచంద్రచరణౌ వచసాగృణామి।
శ్రీరామచంద్రచరణౌ శిరసానమామి
శ్రీరామచంద్రంశరణంచరణౌప్రపద్యే॥
౪ దక్షిణే లక్ష్మణో యస్య వామేతు జనకాత్మజా।
పురతో మారుతిర్యస్య తం వందే రఘునందనమ్॥

శ్రీ మదయోధ్యాక్షేత్రము

సంపూర్ణము.

శ్రీ మధురామహాక్షేత్రము,

మధురచెంతనే ప్రాగాగ్నేయవాహినిగా శ్రీయమునానది ప్రవహించుచున్నది అయోధ్యలో సరయూనదికివలెనే దీనికి పెక్కుఘట్టములున్నవి ఇదియును పంచక్రోశమేయని కొందరందురు ఆదివరాహపురాణములో ౩౨ అధ్యాయములపరిమితములుగల మధురామాహాత్మ్యములో ౨౧ ఆమడవలయాకారముగా మధురామహాక్షేత్రము వ్యాపించియున్నదనియందురు కంసవాధాది శ్రీకృష్ణలీలలు సమగ్రముగానున్నవి కాశిలోవలెనే వీథులు మెలికలుగానుండును పట్నమంతటను జాతికట్నమాటవలన పరిశుద్ధముగానేయున్నది చతురశీతిక్రోశ పరిమితచేత్రప్రదక్షిణములోనే గోకులము వ్రేపల్లె బృందావనము తాళవనము మధువనము వేణువనము కుమారవనము భూషణవనము ఉపవనము గోవర్ధనము మానససరస్సు మొదలయిన మహాస్థళంబులు యున్నవి.

మధురలో యమునానదికియున్న ఘట్టములు.

౧ విశ్రమఘట్టము ఇదియచ్చట కాశిలో మణికర్ణికవలెనే ముఖ్యమైయు మధ్యస్థమయియున్నది కంసునివధియించి శ్రీకృష్ణుడుశ్రమాపనోదార్థమయి విశ్రమించినచోటుగనుక దీనికి విశ్రమఘట్టమని పేరువచ్చినది దీనికిసమీపమందే శ్రీకృష్ణపాదములు శిలామయములుగానున్నమంటపమున్నది స్నానాంతరమందు యాత్రికులు వాటికభిషేకించి నమస్కరించుటస్సంక్రమాయెంబులుగాయున్నది

దక్షిణమందున్నవి.

౧ కంసహారిఘట్టము
౨ యోగతీర్థఘట్టము
౩ ప్రయాగఘట్టము
౪ శ్యామఘట్టము
౫ రామఘట్టము
౬ శృంగారఘట్టము
౭ కనఖలచేగఘట్టము
౮ గోవిందఘట్టము
౯ సూర్యఘట్టము
౧౦ ధ్రువఘట్టముయిచ్చటనే పిండదానాదులొనరింపుదురు
౧౧ బుద్ధతీర్థఘట్టము
౧౨ ఋషితీర్థఘట్టము
౧౩ కోటితీర్థఘట్టము

ఉత్తరమందున్నవి.

౧౫ దశాశ్వమేధఘట్టము
౧౬ సరస్వతీసంగమఘట్టము
౧౭ చక్రతీర్థఘట్టము
౧౮ సోమతీర్థఘట్టము
౧౯ కృష్ణగంగాతీర్థఘట్టము
౨౦ వైకుంఠఘట్టము
౨౧ ధారాపతనఘట్టము
౨౨ వసుదేవఘట్టము
౨౩ వరాహఘట్టము
౨౪ వసుకుండఘట్టము
౨౫ మార్కండేయఘట్టము

ఈ మధురలో ద్వారకానాథాది మందిరములు పెక్కున్నవి అందులో ద్వారకానాథుని మందిరము ప్రధానము దీనిలో ద్వారకానాథు ప్రధానమూర్తి.

మధురానాథుడగు శ్రీకృష్ణునిసన్నిధిలోనేయున్నాడు వామభాగమందు కొంచెముతక్కువగా శ్రీరుక్మిణీమూర్తియున్నది అన్నిమూర్తులు సుందరముగానున్నవి అలంకరించిన రత్నవసనములయందును భోగములు చెల్లింపుదురు

దురు స్వామిసన్నిధిలో మండపము బహుసుందరముగాయున్నది.

భాగవతాది గ్రంధములలో శ్రీబలరామకృష్ణు లీమధురలోగనపరచి నలీలలన్నియును యథార్థములేయనినమ్మి పదగిన మూతుకలలో పెక్కు మందిరములున్నవి తత్తత్కాలములయందు మహోత్సవములు చేయుబడుచుండును.

మధురానుకల్పము.

అర్యావర్తాంతర్గత మధ్యదేశే ఆదివరాహ భూతేశ్వరక్షేత్రే మధురామండలే కేశవదేవసన్నిధౌ (అని) పూర్వోత్తరఖండములు మూలుగానే చెప్పవలెను.

శ్లో. కేశవేవసమో దేవో నమాధురేణసమోద్విజః।
భూతేశ్వరసమం క్షేత్రం నభూతో నభవిష్యతి।
నవిశ్రాంతిసమంతీర్థం సత్యాసత్యంవదుంధరే॥
అని దినిమహిమ పురాణమందున్నది ఇదిగాక.

శ్లో. వింశతిర్యోజనానాంచ మధురామండలంమమ।
యత్రతత్రనరస్స్నాత్వా ముచ్యతేసర్వపాతకైః॥

అని మధురామాహాత్మ్యములోనున్నది గావున నీమధురామండలము లోపుణ్యతీర్థములు పుణ్యస్థలములు పెక్కు గలవు నిందిగాకమహామునులు దేవతలు తపస్సులుచేసి ఫలసిద్ధిపొందిన పుణ్యాశ్రమములు వేనవేలుగలవు.

దర్శనస్పర్శన దానధర్మ నియమాచారముల నమోఘసిద్ధిప్రదముల గుటయేగాక తన్మూలమున వారికి ముక్తిప్రదమగునని స్థలపురాణము లావర్ణింపబడియున్నది మరియు,

శ్లో॥ దర్శనాదభ్రసదసి జననాత్కమలాలయే।
కాశ్యాంతుమరణాన్ముక్తిః స్మరణాదరుణాచలే।
అయోధ్యామధురామాయా కాశీకాంచీఅవంతికా।
పురీద్వారవతీచైవ సప్తైతేమోక్షదాయికాః॥

అని ముక్తిస్థలములుగా నేర్పడిన కాశీకాంచ్యాదిమహాక్షేత్రము లవలెనె మధురామహాక్షేత్రము మహోత్తమమని సంక్షేపముగా దాని మాహాత్మ్యమును ప్రశంసించుటలో.

శ్లో॥ కాశ్యాదిపుర్యోయదసాతిలోకేతాసాంతుమధ్యేమధురై వదన్యా।
యజ్జన్మమౌంజీవ్రతమృత్యుదాహైర్నృణాం చతుర్విధధాతి మోక్షః॥

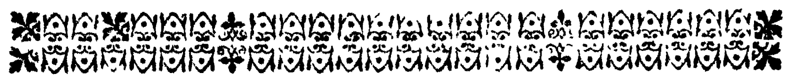
మధురలలోజనించినను బ్రహ్మోపదేశమనగా ఉపనైనమైననుమృ తిబొందినను దహింపబడినను ముక్తినొసంగునని తాత్పర్యము.

శ్లో॥ భూతేశ్వరంచవారాహం కేశవంభాస్కరంధ్రువం।
దీర్ఘవిష్ణుంచవిశ్రాంతం దృష్ట్వాపాపవినాశనం॥

అని యీ ప్రకారముగా నిత్యయాత్రసేయుచుందురు భూతేశ్వరమం దిరము మధురపట్నమైఋతిభాగమందు గోవర్ధనమునకుబోవు రోడ్డుప్రక్క నుయమునకు మైలుదూరముగానున్నది అయాదిభూతేశ్వరస్వామివారిలిం గము తెల్లగానున్నది లింగమునకొకవైపుముఖమున్నది ఆలింగముచిరకా లమునుండి మహర్షులచేతనుఇటీవలకంద చేతను యదుప్రభుతుల చేతను భక్తిశ్రద్ధాపురస్సముగా సేవింపబడుచున్నదిగా పురాణవేత్తలె నస్తజ్ఞునిని.

ఈభూతేశ్వరస్వామివారి భార్య పాతాళసిద్ధేశ్వరియనుపేర తదా వరణములోనే ప్రత్యేకాలయములలో ప్రకాశింపుచుండెను ౧ ౨ నిల్వ లులోతుగాదిగి దీపకాంతిచేత దర్శింపవలసియుండును ఈస్థలమునకీశాన్య భాగమందు నాతిదూరముగా శ్రీకృష్ణజన్మస్థలమున్నది అందేవసుదేవకా రాగృహముగలదు ఈమధురామండలమునకెల్ల ముఖ్యస్థలమిదేనువరాహా దిదేవతామహిమలు మథురామహాత్మ్యమునందేచూచినంతెసించూనది.

మథురాక్షేత్రమహిమ
సంపూర్ణము.

గోకులము అనగా వ్రేపల్లెవిశేషములు.

మధురామహాక్షేత్రమునకు దక్షిణముగా ౬ మైళ్ళలో యమునా దక్షిణతీరమందున్నది,

౧ గ్రామపూర్వభాగమందే గోవిందకుండమనేడు పూలతొట్టంత

మున్నది శ్రీకృష్ణుడిచ్చటనే పూతననుజంపెనట దీనిలో స్నానమార్జనాదు లొనరించుట యాచారమైయున్నది.

౨ మదనమోహనమూర్తిస్థలములలో లోహమాయములైనగోవులుపరివేష్టింపగా శ్రీకృష్ణమూర్తి వేంచేసియున్నలీలగనంబడును

౩ నందకవాటమని యమునరేవొకటికలదు ఇదియేపురద్వారమనియుచెప్పుదురు దీనిగుండానే వసుదేవుడు శ్రీకృష్ణునిదోడ్తెచ్చి యశోద ప్రక్కలోనిడియెనట ఇది యమునా తీరమందేయున్నది.

౪ మరియొకచోట యశోదానందులనడుమన బాలకృష్ణమూర్తియునుండిరివీరినియుయ్యాలతొట్లలోనుంచియున్నలీలమనోహరముగానేయున్నది.

౫ ఇంకొకతావున దేవకీవసుదేవుల సన్నిధిలో బలరామకృష్ణులను యోగమాయయునున్న లీల గనపరచుచున్న విగ్రహములు సుందరముగానున్నయది.

౬ మృత్తికాభక్షణమొనర్చిన బాలగోపాలమూర్తియున్నస్థలము

౭ శ్రీకృష్ణుడు యమళార్జునభంజనమొనరించిన లీలయు.

౮ గోవర్ధనగిరి యుత్తివలీలయు.

౯ ప్రత్యేకముగా బలరాములు వేంచేసియున్నలీలయు.

౧౦ యమునాసైకతమందు బాలక్రీడగా పాలిగిల్లుటకదిగండాలుయాత్రికులచేతచేయించి గృహాకారరేఖనవ్రాసి దానిలో దేవతావాహనముజేసి యభిమంత్రించి యాశీర్వదించి దానిలోనిది కొంతమనుకయును శ్రీకృష్ణభక్షితమృత్తికయును నిచ్చెదరు అదిసంగ్రహించితెచ్చిపూజించుచుందురు.

ఇట్టిలీలలుగల యీయూరు నవీనమైనదనియు దీనికి ప్రాగాగ్నేయముగా ౨ మైళ్ళలో నిజమైనగోకులమున్నదనియు చూడగా నవనీతభక్షణదధిమథన వివ్యాగ్రహణాదిలీలలు పెక్కుగలవు.

గోకులమునారసి యాజ్ఞేయభాగవతమందుకించదున్నతెస్థలమందుదక్షిణాభిముఖముగా బహుపురాతనమయినట్టుకనంబడుచున్నందున శ్రీకృష్ణావతారకాలమునందు నందునిచేత గట్టింపబడినదేయని నమ్మదగినపసిగలదిగామనలుపలకలుగా చెక్కబడిన సత్యాకాలపువసిగల ఆతికంబములునబకుకాలుపో ౧౪ గలదిగాను చూపట్టుచున్న యొకనాడనసోపాగలదు దాని

లో బలరామకృష్ణుల నయ్యాలలోనిచిన లాంఛనములుగల రెండుచోట్లుర మ్యాముగానున్నవి

ఈ తోట్టెలో వారినిర్వారనుపన్నుండబెట్టి యశోదతత్సమీపమం దుదధిమథనము సేయుచున్నట్లోలి: గనబడినది అనగా పెరుగుకుండ నిట్రాయి ము త్రాడు కవ్వమునిల్పియుంచిరి పూర్వమందు యశోద పెరుగుదెచ్చి వెన్నదిగియుచున్నసమయములో చిన్నికృష్ణుడు మన్నదిన్నసంగతిబలరామునివలన నెరింగి వెన్నదిగియుటదిగనాడి వెన్నచేతులోకశిలా స్తంభము నరాచితుడిచికొని శ్రీకృష్ణునిబటుకొనుటకు పోవునంతలోనతండెదురయి యశోదకుపట్టువడకుండ నందలిశిలా స్తంభములలో బహురీతిగా మెలికలుగా తిరిగితిరిగి కొనకు విక్షించిదొరికినచోటిదేయని పండాలు చెప్పుటయేకాకయాత్రికులచేత శ్రీకృష్ణునియుయ్యాలలూపించి శిలా స్తంభములనుచూపుచుందురు అదియునుగాక.

౧ బ్రహ్మాండపట్టము ఇదిచింతాహరణ దేవస్థానములోనున్నది.

౨ రమణరేతి అనగా శ్రీకృష్ణుడు గోపకులతో యమునా సైకతమందు పొలగిల్లినచోటు,

3 ఉఖరీ అనగా ఉలూఖలబంధనస్థలము ఇది గ్రామములోనే యున్నది.

౪ దేవకీపసుదేవస్థలము ఇది హనుమంతుడుప్రాదించించిచోటు.

౫ నందయశోదాస్థానము

౬ యోగమాయాస్థానము

౭ చౌరాశిఖమ్బ

ఇవి గ్రామములోనేయున్నవి

౮ మృద్భక్షణస్థలము ఇది గ్రామమునకు పడమరగామయిలుదూరమునందున్న వనంబులోనున్నది.

ఇత్యాదిసలంబులు పెక్కుగానున్నవి ౧ సంగ్రామము ౨ గోకులము 3 బృహద్వనము ౪ మహావనము ౫ బలదేవవనము అని దీనికయిదు నామములుగలవు ఇచ్చటికి మరిరెండుమయిళ్ళలో ప్రాగాగ్నేయముగా బలరాముదున్నసలంబున్నది,

చతురశీతిక్రోశపరిమితమయిన శ్రీమథురామండలములలోని కతిపయ విశేషములు.

వనములు.	సేవించువారికిలభించేఫలములు.
౧ మధువనము	సర్వకామప్రదము
౨ తాళవనము	స్నానమాత్రకృతకృత్యతాహేతువు.
౩ కుముదవనము	ప్రతిభాద్రపద బ ౧౧ కి స్నానమొనర్చినవారికి రుద్రలోకంబునిచ్చును.
౪ కామ్యవనము	విష్ణులోకప్రాపకము
౫ బహులావనము	అగ్నిలోకప్రదము (లోకప్రదము.
౬ భద్రవనము	ఇది యమునాపరపారమందున్నది నాగ
౭ ఖాదిరవనము	నాగలోకప్రదము
౮ మహావనము	శ్రీవిష్ణుప్రియము నాగలోకప్రదము
౯ బిల్వవనము	ఇంద్రలోకప్రదము
౧౦ లోహజంఘవనము	బ్రహ్మలోకప్రదము (ప్రదమగును.
౧౧ ఖాండీరవనము	ఇందున్నవాసుదేవునిదర్శించిన మోక్ష
౧౨ బృందావనము	ఇది బృందాదేవిచేత రక్షింపంబడినది విష్ణుమూర్తికతిప్రీతికరము గావున సదరుబృందావనమును దానియందున్న గోవిందునిసరసి సేవించినవారు ముక్తినొందుదురని,

ఇట్టివిశేషములచేతములుగలవు (ముఖ్యమయినతీర్థంబులు.

౧ ధారాపతనతీర్థంబు	స్వర్గప్రదంబు
౨ నాగతీర్థంబు	డిటో
౩ ఘంటాభరణతీర్థము	సూర్యలోకప్రదము
౪ యమునాతీర్థము	బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిలోకప్రదంబు
౫ సోమతీర్థంబు	ఇదియమునలోనేవున్నదిసోమలోక
౬ సరస్వతీతీర్థంబు	ఎట్టినీచునైనఘనుంజేయును(ప్రదంబు
౭ దశాశ్వమేధతీర్థంబు	స్వర్గదంబు
౮ మానసతీర్థంబు	ఇదియమునాపశ్చిమపార్శ్వమందు

శ్రీబృందావనము.

౧ మధురకు దక్షిణంబుగా ౬ మైళ్ళదూరమందున్న ప్రాగ్వాహినియైన యమునకు దక్షిణతీరమందే బృందావనమహాక్షేత్రంబున్నది మధుర దారివెంటనే పెక్కు ఘట్టంబులున్నవి వానిలో కేసిఘట్టంబు ముఖ్యమైనది యిచ్చటనే కేశియను రాక్షసుని శ్రీకృష్ణుడు సంహరించెను తదీయమూర్తులిందున్నవి

౨ హనుమద్ఘట్టంబు హనుమంతుడు శ్రీకృష్ణుని దర్శించి సేవించిన లీలలిందున్నవి,

౩ భ్రమరఘట్టంబు తుమ్మెదలతో శ్రీకృష్ణుడు క్రీడించినచోటు దీనినే బోరాఘాటందురు.

౪ గోపీవస్త్రాపహరణఘట్టంబు దీనినే చేలాఘాటందురు.

౫ రాసక్రీడాఘట్టంబు శ్రీకృష్ణుడు రాసక్రీడానంతరంబు గోపికలతో స్నానంబుచేసినకావున దీనికి దక్షిణపార్శ్వమందే దక్షిణాభిముఖంబుగా శ్రీరాధామందిరంబున్నది దీనియందే రాధాతో శ్రీకృష్ణుడు క్రీడించెనట,

౬ దీనికి పశ్చిమంబుగా కొంతదూరంబులో ముఖదర్శనమనునది మున్నది శ్రీకృష్ణుడొకప్పుడు గోపికలకు మూర్తిదర్శనమొసంగక ముఖనేత్రంబులుమాత్రము చూపించినచోటిదియందురు అట్టిలీలలున్నవి.

౭ కాళియమర్దనఘట్టంబు దీనికి పార్శ్వమందు తంపరవలెనున్న ప్రవాహంబులో శ్రీకృష్ణుడు కాళియునిమర్దించెను దీనితీరమందున్న గుంబిలలో యశోదానందవిగ్రహంబులు ఇంకొకకావున శ్రీకృష్ణవిగ్రహంబునున్నవి కాళియాకారంబుగా నొకనిలువుబట్టవంటి సర్పాకారంబును దానికిచుట్టుపడగలునున్నవి సమీపమందు మందిరంబున్నది.

౮ దానికిబడమరగా వంశీనాదంబుచేసిన బలరామకృష్ణుల పాదంబులు కదంబవృక్షంబుక్రిందనున్న ఘట్టంబున్నది దీనినే బంశీబటఘాటని చెప్పుచుందురు.

౯ మాయొకఘట్టంబునకు దక్షిణముగా బాలకృష్ణమందిరంబున్నది దానిలో వేణుగోపాలమూర్తి ప్రసన్నమూర్తిగలిగియుండెను,

౧౦ సేవాకుంజరమనెడు పుణ్యస్థలమొకకావుననున్నది.

౧౧ యమునకుత్తరతీరమందు బృందావనమున కీశాన్యభాగమందురాస క్రీడాస్థలమున్నది.

౧౨ మధురా బృందావన మధ్యమార్గమందు యమునకుత్తరతీరమందు కూర్మమందిరమున్నది.

౧౩ మధురకుత్తరతీరమందు దసతీదూరముగా నొకవనమందు భైరవాలయమున్నది.

౧౪ రాగి రజత స్వర్ణములతో శ్రీరాధాకృష్ణపాదములు శాస్త్రోక్తముగా చేసి విక్రయము చేయుచుందురు యాత్రికులు తెచ్చి దీనిని పూజింపుచుందురు.

గోవర్ధనగిరి విశేషములు.

మధురకుపడమరగా ౧౪ మైళ్ళదూరమందు గోవర్ధనగిరియున్నది బ్రహ్మతీర్థము మానసగంగయనెడు జాలాశయముగలదు ఇదిరెండుభాగములుగానున్నది ఈరెండుభాగములనడుమ నిలువుపొడువుగా సోగగానొకశిలాపరంపరాక్రాంతమై సేతురూపమైనగిరిగలదు ఇదే గోవర్ధనగిరియని స్థలవాసులనిరి ఆసేతువుకుతూర్పుమొగను మందిరములున్నదివానిలోనలు పలకలుగా రెండుశిలను లింగాకారముగానున్నవి వానిలోపడమరవైపుగానున్నశిలను శ్రీకృష్ణునిగానుతూర్పువైపుననున్నశిలను నందునిగాను చెప్పిరి అచ్చటిపండాలాచిన్నశిలకేక్షీరాభిషేకపూర్వకముగా పూజగావించెదరు ఈమందిరమునకు పశ్చిమముగా నూరిలో మరికొన్ని మందిరంబులునువానిలో శ్రీకృష్ణలీలావిగ్రహంబునుగలవు సకలేశ్వరమహాదేవుడు మానసదేవి మొదలైనదేవతలు మందిరములు పెక్కున్నవి వీనిలోగోవర్ధనగిరిధారయైన శ్రీబాలకృష్ణమూర్తి ముఖ్యమైనది రైలుమీదుగా మిరాపూరుస్టేషను నుండివచ్చుమార్గములో పాటలీపుత్రపురమనియు అందురు ఇదిగంగాదక్షిణతీరమందు ౨౪ క్రోసులనిడువుగల్గియున్నది అన్నిపదార్థములుగలమంచిబజారులున్నవి అనేకదేవాలయములున్నవి ౧ మొదలు ౯ వరకు ముఖములుగల శివలింగములు పెక్కుగాస్థాపింపబడియున్నవి అనుకూలముగా భోగరాగములుజరుగుచున్నవి పుదయముస్టింబోటుగుండా బయలుదేరి పడమరగా ౭౪ మైళ్ళుగంగకెదురుగాబోయి అక్కడనుండి వాయవ్యము

గా కొంతవరకును ఉత్తరముందుగా కొంతవరకును ఈశాన్యముగాకొంతవరకునుపోయి గంగగండకి సంగమస్థలమందు స్టీంబోటుదిగి స్నానాద్యాహ్నికములుదీర్చుకొని అచ్చటికి ౨ మైళ్ళదూరమునున్న శ్రీహరిహర క్షేత్రమునకుబోయి సేవించవలయును అందనేక దేవాలయములు మఠములునున్నవి అందొకమందిరములో ప్రాఙ్ముఖముగామందిరపశ్చిమ భిత్తికనుహత్తిచతుర్భుజములతో నొకమూర్తి యున్నది ఈమూర్తికెదురుగా ౨ ౩ మూరలమేర నొకశివలింగమున్నది ఆయనహరి ఈయనహరుడుగనుకయిది హరిహరక్షేత్రమయ్యెనని కొందరిని ఈరెండును బహుపురాతనములైనందున పూర్వాపర నిరూపణముసేయజాలముగాని విగ్రహమే హరిహరేశ్వరుడని కొందరనిరి శ్రీహరిధ్యానశ్లోకోక్తలక్షణమువిగ్రహమునందుగానవచ్చుటంబట్టి ఈవిగ్రహమే హరిహరేశ్వరస్వరూపమనవచ్చును.

శ్లో॥ శూలంచక్రంపాంచజన్యమభితిందధతంకరైః।
స్వస్వభూషాచ్ఛలీలాధకదేహంహరిహరంభజే॥

సీసపద్యము.

శ్రీకమనీయనృపాకపాయీమనోహరవిగ్రయతుభ్యంనమోస్తు।
పుష్కరనేత్రాయభూతేశ్వరాయదివ్యాబ్ధరాయతుభ్యంనమోస్తు।
హరిదంతహరిసమాఖ్యాయఘనభాసితాఖిలాంగాయతుభ్యంనమోస్తు।
సాక్షాద్రసగిజాసురక్షణసవ్యాపృథవ్యపధాయతుభ్యంనమోస్తు।
భవహరిశివావిధాయతుభ్యంనమో సుహహిమాం దేహిమాంగళ్య। (వ॥ పదమటంచుశాస్త్రితానంద గ్రీసన్నుతింతుహరిహరేశ్వర దేవమహానుభా

యిటులధ్యానించుచూ సభక్తికముగాను యథాశక్తిషోడశోపచారపూజాదికములు జరిగించుకొని ప్రసాదాదులు స్వీకరించి మరల పాటనా చేయనది॥

శ్లో॥ ఏకైవశక్తిఃపరమేశ్వరస్య భిన్నాచతుర్ధావినియోగకాలే।
భోగేభవానీపురుషేషువిష్ణుఃకోపేచకాళీసమరేచదుర్గా॥

అని చెప్పినచొప్పున శ్రీజగదీశ్వరునియొక్క క్రోధశక్తియైనకాళికి ఆలా అనగా నివాసస్థలమైనందున యీమహారాజధానికి కాలికాతాయని మొదటపేరువచ్చినది క్రమముగా నిప్పటివ్యవహారములో కలికాతాయని యందురుదక్షిణవాహినియైనగంగానదికిప్రాక్తీరమందు గం క్రోసులవిస్తీర్ణ

లగలిగి సంపన్నిధియై దక్షిణోత్తర దీర్ఘమయియున్నదిదక్షిణభాగమందు గుల్మపీఠాధిదేవతన్నైన.

శ్రీకాళీదేవియొక్క భయంకరమయినవిగ్రహముపశ్చిమాభిముఖముగా లంబమానదీర్ఘతర రక్తజిహ్వాగల దైతామనపూజలనొందుచు ప్రకాశించుచున్నది గుడిసాధారణముగానున్నది.

అమ్మవారియెదుటి మండపమునకు దక్షిణభాగమందు సూర్యోదయాదిత్రి ౧౨ ఘంటలవరకును ప్రతిదినమందును వందలకొలదిమేకలుపగైరాజీవజంతువుల సభక్తులు బలియిచ్చుచుందురునింతకన్న ప్రత్యక్షదేవత లేదనియు నిదేపరదేవతయనియు నిన్మికొల్చుచుందురు సర్వైశ్వర్యసంపన్నులనేకులుగలరు బస్తీవిశేషములుచూచి సంతసించవీలయును వ్రాయనశక్యముగానుండెను అనేకశివకేశవాది మందిరములున్నవి అనుకూలముగా భోగరాగములుజరుగుచున్నవిబస్తీసంతోత్సవ పరిపూర్ణమైయున్నది.

ఈభువనేశ్వరస్థలము పంచక్రోశాత్మమయిన మహాక్షేత్రముఇందుకోటిలింగములున్నవి వానిలోభువనేశ్వరస్వామివారి లింగము ప్రధానముకనుకనే లింగరాజని ప్రసిద్ధికెక్కియున్నది స్వయంవ్యక్తమునుందుగా బ్రంహదేవుడు దీనిబూజించెగావున బ్రహ్మప్రతిష్ఠితమనియునందురుతక్కినలింగములు దేవతలుఋషులు ప్రతిష్ఠించినవి వానిలోగొన్నిభక్తజనలోపమువల్లనానాటికిభూగతములైయున్నవి కొన్నినిధిలమందిరములైయున్నవి కొన్నిమందిరములు శుభ్రముగానేపాయిభోగరాగాదులు లేకనేయున్నవి యన్నియట్లున్నను సహస్రాదికలింగములు యథోచితభోగరాగములుగలిగియున్నవి. ఇదికేదారగౌరీపీఠము.

ఇందలి బిందుసాగరతీర్థము కాశీలో శ్రీగంగవంటిదిగానున్నది శ్రీజగన్నాథములోవలె నిచ్చటనైతము సర్వవర్ణసాధారణముగాప్రసాదస్వీకారము జరుగుచుండుట సాధారణమయియున్నది.

శ్లో॥ బాణలింగేస్వయంభూతే చంద్రకాంతేహృదిస్థితే।
తత్రక్రతుశతంపుణ్యం శంభోర్నైవేద్యభక్షణే॥
రసలింగేచబాణేచస్వయంవ్యక్తస్థలేపిచ।
నచండీచాలోభాగ స్తత్రగ్రాహ్యంశివాత్మనః॥

అనియిత్యాది ప్రమాణవచనంబులుగలవు॥

అని యిట్లు క్షేత్రమహాత్వమందున్నదనియు చరమశ్లోకమునందు చెప్పబడిన పదార్థములన్నియు నిత్యము భోగముగుననియుఉండాలనిరి॥

శ్రీశివప్రసాదమునుగురించి.

౧ స్థావరేషుచరేష్వేషుశైవవైష్ణవకేష్వపి।
యదిసాధారణోవిష్ణుస్తదాగ్రాహ్యంహితద్వసు॥

౨ అసాధారణత్వేవంబుద్ధిర్యదిమహాత్మనాం।
తదానగ్రాహ్యమేవస్యాత్తద్రవ్యంకణమాత్రకం।

౩ శంభుఃపరాత్పరతరస్సర్వదేవాదికఃప్రభుః।
గాయత్రీవల్లభశ్శ్రీశోబ్రహ్మణ్యోబ్రహ్మవర్ధనః॥

౪ నగ్రాహ్యంపారవిష్ణ్వాహి నమమేతసమర్పితం।
తేనస్వస్వత్వపంత్యాగః పరస్వత్వసమర్పణం॥

౫ మహాత్మనోఽపరిత్యక్తంనగ్రాహ్యంధనమణ్వపి।
నివేదతాన్నభోక్తౄణావిప్రాణాందేవతార్చనే॥

౬ నశాపఃప్రత్యవాయోవానాపి దేవార్థహారితా।
సంప్రోక్ష్యాన్నంవ్యాహృతిభిఃప్రదాపానాదిశంచభేః॥

౭ నివేదయామిదేవేశవడ్రసాన్నంమహాత్మనే।
భుక్త్వాయథేష్టందేవేశప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥

౮ ఏవంనివేదయిత్వాన్నంతదుచ్ఛిష్టంతతశ్చరేత్।
తదన్నంభుంజతాంన్యాణాంపాపంనశ్యతితత్క్షణాత్॥

౯ పవిత్రంభవతేవస్మాఃమలినంపతిపంచయతు।
మహాపాతకసంయుక్తంసంయుక్తముపపాతకైః॥

౧౦ జాతిభ్రంశకరయుర్యుక్తంమలినీకరణైరపి।
సంకలీకరణైర్న్యైఃప్రకాశకృతపాతకయుః॥

౧౧ రహస్యపాపాధ్యఃమగమ్యాగమనైరపి।
సర్వేషామపిపాపానాంప్రాయశ్చిత్తోహినిశ్చితః॥

౧౨ శివతీర్థప్రసాదాహిభక్తానామభయంకరా।
తీర్థప్రసాదమాహాత్మ్యంశంకరస్యమహాత్మనః।

౧౩ వాలంవక్తుంవిధిశ్యతిశివతత్వప్రకాశనాత్।
కింపునర్మాదృశస్తత్రకీటానాంకాగతిఃపరా॥

౧౪ శివనిర్మాల్యమేకైవగంగాత్రిపథగానదీ।
పవిత్రయతిలోకాంస్త్రీన్‌ప్రిత్యక్తంసర్వజంతుషు॥
౧౫ ఏవంతీర్థప్రసాదంశ్చలోకాన్‌రక్షతిశాంభవః॥ ఇత్యాది॥
౧౬ అన్నంశివార్పితంసారంపత్రంపుష్పంఫలంజలం।
యచ్ఛివార్పితంవస్తునిస్సారంనిష్ఫలంవిదుః।
౧౭ శివపూజాశివధ్యానంశివంస్మరణంతథా।
మహాదేవకథాసక్తిర్నాల్పస్యతపసఃఫలం॥
౧౮ జన్మాంతరసహస్రేషుతపోధ్యానసమాధిభిః।
నరాణాంక్షీణపాపానాంశివేభక్తిప్రజాయతే॥
౧౯ ముక్తిమిచ్ఛతిచేన్మర్త్యశ్శివార్చనపరోభవేత్।
శివార్చనంవినాముక్తిర్నలభ్యాజన్మకోటిభిః॥
౨౦ నరాణాసహస్రేణలభ్యంకయివల్యముత్తమం।
ఈశ్వరానుగ్రహాదేవలభ్యంకయివల్యముత్తమం॥
౨౧ ఈశ్వరానుగ్రహాదేవపుంసామద్వైతవాసనా।
మహామాయాపరిక్షీణసర్వానాంనోపజాయతే॥
౨౨ దేవతాంతరభక్తిర్హిశివభక్తిర్హిదారణం।
శివభక్త్యాజ్ఞానసిద్ధిశ్శివోహిజ్ఞానదాయకః॥
౨౩ బ్రాహ్మణశ్శివభక్తస్సన్ముచ్యతేకర్మబంధనైః।
అతోన్యథావర్తమానస్సంసారాంబుధౌనిమజ్జతి॥
౨౪ యస్తుపాపీదురాచారీదేవబ్రాహ్మణనిందకః।
కథంతస్యశివేభక్తిరేకల్పకోటిశతైరపి॥
౨౫ తస్యైవ్రతానివినస్యంతిపాపినఃపాపకారణాత్।
ఆయుశ్శ్రియోయశోధయిత్యంలోకావృద్ధాశివస్సుఖం॥
౨౬ దేవతాంతరమాశ్రిత్యయదిదూషయతేహరం।
తస్యజన్మసహస్రేషునరకేనియతాస్థితిః॥
౨౭ నాలంతద్రక్షణంకర్తుందేవతాంతరముత్తమం।
రాజాపచారేభృత్యానామాశ్రియస్స్వజనంయథా॥
౨౮ ఏతస్యపుణ్యఫలతిదూషణాగ్నినిదాహితం।
దూషకోనరకంయాతియావదాచంద్రతారకం॥

౨౯ శివనింద్యశంకరం దేవం దక్షజానాతితత్వతః।
తత్వంనగణవశాత్సర్వే దేవాఅపిచసంసదీత్యాది॥

౩౦ శ్రవణాచ్ఛివనిందాయా దేవానాంగతిరీదృశీ
కింపునర్బ్రాహ్మణాశ్శంభునిందయాశ్రవణేనచ॥

౩౧ భృగుశ్శాపంప్రదత్వాహివినింద్యపరమేశ్వరం।
దృష్ట్వాదక్షశిరోభంగంస్వస్యశ్మశ్రువిలోపనం॥

౩౨ భయలజ్జాపరీతాంగోదర్శనానహి తాంగతః।
శ్మశ్రుహీనముఖందృష్ట్వావిథవాశ్చ పాదినః॥

౩౩ వంధ్యాపిచషండస్యసదుఃఖైఃపరిభూయతే।
శాపందద్యాద్భృగుర్విప్రశ్శివమాయావిమోహితః॥

౩౪ నజానాతిశివం దేవంశివతత్వందురాసదమ్।
నష్టధీర్నష్టవిజ్ఞానఃప్రాకృతోమానవోయథా॥

౩౫ నచకాన్తానపద్మాంకానవజ్రాంకాయతఃప్రజాః
లింగాంకాంచభగాంకాంచతస్మాన్మాహేశ్వరీప్రజా॥

౩౬ అధిష్ఠానంచజగతాముపాదానంచకారణమ్।
నాన్యోధికోస్తిసర్వజ్ఞాన్నియంతుఃపరమేశ్వరాత్॥

అని యిత్యాదిశ్లోకపరంపరలచే సవిస్తరంబుగా శ్రీశివప్రసాదమహిమాదికము స్కాందధర్మఖండములో నిరూపింపబడియున్నది.

శ్రీభువనేశ్వరాలయము బహూన్నతముగాను సుందరముగాను ప్రకాశించుచున్నది దీనిశిఖరమందు త్రిశూలంబునుగాదు చక్రంబుగాదుఅది పినాకము నెడు శివధనుస్సనిపండితులుచెప్పిరి ఆలయముచుట్టును బెక్కుమందిరములున్నవి వానిలోను ౧ ఏకాంబ్రేశ్వరుడు ౨ విశ్వేశ్వరుడు ౩ ఉగ్రేశ్వరుడు ౪ అడకేశ్వరుడుఅనగా బాతేశ్వరుడు ౫ లవణేశ్వరుడు ౬ చిత్రగుప్తేశ్వరుడు ౭ వయిద్యనాథేశ్వరుడు ౮ శబరేశ్వరుడు ౯ జంబుకేశ్వరుడు ౧౦ సోమేశ్వరుడు ౧౧ ఉత్తరేశ్వరుడు అనియేకాదశరుద్రులును.

౧ గణేశుడు ౨ భువనేశ్వరి ౩ కుమారస్వామి ౪ వృషభము ౫ చందరుద్రుడు ౬ కల్పవృక్షము ౭ సావిత్రి ౮ లింగరాజు ౯ పార్వతి వీరందరూ యథోచితస్థానములయందుండిరి,

(గణేశప్రార్థన,)

౧ విఘ్నేశ్వరనమస్తుభ్యం సర్వసిద్ధిప్రదాయక।
అవిఘ్నంభువనేశస్య దర్శనందేహి మేప్రభో॥

(భువనేశ్వరీప్రార్థన.)

౨ గోపాలినినమస్తే స్తుకృత్తివాసోనితంబిని।
పుత్రానిపౌత్రాన్శ్రియంకీర్తిం దేహిమేభువనేశ్వరీ।

(కుమారస్వామిప్రార్థన.)

౩ క్రౌంచహంత్రేనమస్తుభ్యం పార్వతీప్రియవర్ధన।
దేహిమేనాథ ధనానివీర్యంతేజోబలంధృతిం॥

(వృషభప్రార్థన,)

౪ నమస్తేపరమానంద సర్వతీర్థఫలప్రద।
యజ్ఞరోమనస్తే స్తు శివప్రీతింప్రయచ్ఛమే॥

(చండరుద్రప్రార్థన.)

౫ చండరుద్రనమస్తే స్తు దేవానాంప్రీతివర్ధన।
దర్శనంతవమెదేహి తేజోవీర్యంధృతింబలం॥

(కల్పవృక్షప్రార్థన,)

౬ కల్పవృక్షనమస్తే స్తు కల్పనాసిద్ధిదాయక।
బ్రహ్మవిష్ణుశివధ్యేయ దేహిమేవాంఛితంఫలం॥

(సావిత్రిప్రార్థన.)

౭ వేదమాతర్నమస్తే స్తు సావిత్రీరూపధారిణీ।
బ్రహ్మప్రజ్ఞాచమేధాంచ దేహిసర్వవిభాగిని॥

(లింగరాజప్రార్థన.)

౮ కృత్తివాసోనమస్తే స్తు లింగరాజమహేశ్వర।
నమస్త్రిభువనేశాయ నమస్తేకృత్తివాససే।
త్వద్దర్శనఫలందేహి మోక్షసాధనమీశ్వర॥

(పార్వతీప్రార్థన.)

౯ అన్నపూర్ణేసదాపూర్ణే పుణ్యేశంకరప్రాణవల్లభే।
జ్ఞానవైరాగ్యసిద్ధ్యర్థం భిక్షాంమేదేహిపార్వతీ॥

శ్రీభువనేశ్వరీ దర్శనక్రమము.

౧ వినాయకం బ్రహ్మతో దేవీం సాందం వృషం తథా।
గణచండం కల్పవృక్షం గాయత్రీసాంబమీశ్వరమ్॥

౨ అష్టమూర్తిక్రమేణైవ దర్శనం క్రియతే యది।
అశ్వమేధసహస్రాణాం ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః॥

ఈప్రకారముగా తత్తద్దేవతాదర్శనము చేయవలయును శ్రీభువనేశ్వరస్వామివారి దర్శనమునకు బోవునప్పుడు మందిరములో సోపానక్రమముచాలాలోతుగాదిగిపోవలయును శ్రీకాశీకేదారేశ్వర లింగమువలెనే యీభువనేశ్వరస్వామివారిలింగము బండరాతివలెనే బారెడు వెడల్పుగలిగి గుండ్రముగా ప్రకాశించుచున్నది సర్వవర్ణ సాధారణముగా దర్శనస్పర్శన యోగ్యమైయుంచున్నది బిందుసరస్తీరమందు బ్రహ్మాలయమున్నది.

గయాశిరోగయయనియు ఇక్కడికి సమీపమందున్న జాజిపూరు నాభిగయయనియు పీఠాపురపాదగయయనియు ప్రసిద్ధికెక్కియున్నవి॥

శ్రీపురుషోత్తమక్షేత్రమనెడు నామాంతరముగల శ్రీజగన్నాథక్షేత్రము సముద్రతీరమందు యత్యుచ్చోన్నతమై మోక్షద్వారమనెడుపేరుగ నీలాచలమందు శ్రీసుభద్రాబలభద్రాన్వితులయిన శ్రీజగన్నాథస్వామివా రికావాసంబైయుసుందరంబున్నతి మందిరంబునకు చుట్టునగ్రామముగలదయి శ్రీస్వామివారితేరునడుచుటకు తగినవిశాలవీథిగలదయి తత్తదుత్సవకాలములయందు శ్రీస్వామివారిని సేవచేయుటకేయదగినయత్యుచ్చోన్నతమంటపములు అనేకముఖములుగలదయి నిరంతరయాతాయాత భక్తజనవ్రాతసముపేతంబయి సకలసమయసర్వవర్ణ సాధారణ నిశ్శంకభక్ష్యమాణ భగవత్ప్రసాదంబయి అతిమార్యమానతి సౌందర్యధురజన సందోహనందీస్తోత్రంబయి నిత్యహోరాత్రయాత్రిక ప్రచలత్తానీక పిత్తసంపత్తిసముద్యం డపండాపరనామక ముత్కళావహీసత్కళాదుత్కళావనీ మరభాసురంబయి నిష్ప్రతీకాశంబయి ప్రకాశించుచున్నది ఈక్షేత్రముపూర్వగామైశ్వదూరము ఘోరఘాయాత్రలో శ్రీస్వామివారునివసింపదగినట్టియు నింద్రద్యుమ్న మహారాజనిర్మాపితంబులగునట్టియుమందిరంబులుగలదయి పీఠికన్న శ్రీస్వామివారికోవిల ౨ సిల్వాలున్నతము యినీలగిరియందుబహూన్నతమయిబ

కాలువిచిత్రశిల్పానల్పంబయి యాగ్నేయభాగమందువిచిత్రవిశాల పాకశాల గలదయి దానినయిరృతిగానక్షయవటవృక్షముగలద్వైపటవిటపికిబడమటి తటమందు జ్ఞానులు పండితవర్యులు నధిష్టింపదగిన ముక్తిమంటపముగలదయి దానికిబడమరగా రోహిణిమంటపభగవత్పాద మంటపంబులుగలదయి దీర్ఘతరసన్నిధి మంటపానుబంధంబుగలదయిదర్శనమాత్రబ్రహ్మానందజనకంబయి ప్రకాశింపుచున్నది గర్భాలయములో నిరుప్రక్కలను వెనుకను ప్రదక్షిణార్హమయి కొంతయవకాశముగలుగునట్లు సుమారు 8 మూళ్ళయెత్తుగల మంటపముపయిని కుడివైపుధవళముఖుడైన శ్రీబలభద్రస్వామియు నెడమవయిపు నీలముఖుడైన శ్రీజగన్నాథస్వామియు ననుమపింగళముఖయైన శ్రీసుభద్రాదేవియు దారుమయోదారచారుతరమూర్తులై ప్రకాశింపుచుండిరి ముందుగా శ్రీజగన్నాథస్వామిని తరువాత శ్రీసుభద్రాదేవిని కొరకబలభద్రస్వామిని దర్శించుట యాచారమయియున్నది అరుణోదయమాది శయనాంపర్యంతముజరుగు వినియోగములు శ్రీస్వామివారిసన్నిధిలో చెల్లింపుచుందురట భోగసమయములో చొరరానివారలనగా తురకలుపుష్పవతులు వేశ్యలు మొదలయినవారు తెలియక కోవెలలోసన్నిధికివచ్చినయెడల నదనుభోగముచెల్లనేచెల్లదట అపచారములన్నియుకోవిలయావరణములోనేయున్న పాడునూతిలో పారబోసి మరలనంతభోగము పచనముచేసి నివేదింతురట నివేదనకాలమందు పూజాపండాలెన హస్తోదకములో శ్రీస్వామివారినిధ్యానించునప్పుడు ఆనీటిలో ప్రతిబింబించనినాడు కోవిలలోనిజనులనుబరీక్షింపగానట్టి యస్పృశ్యులుదొరుకుదురటఆరగింపయినవెంటనే సన్నిధిలోగాని అక్షయవటముక్రిందగాని సర్వవర్ణసాధారణముగా పంక్తిగూడి యెంగిలి పట్టింపులేకుండునట్లు ప్రసాదస్వీకారము సేయుటశిష్టాచారముజరుగుచున్నదట ఇటీవల చిరకాలమునుండి భక్తిచేతగాని రక్తిచేతగాని నక్షదర్శనము కాదగినందూరములో నైతముక ఇనిర్ణయించిన వ్యవస్థచెప్పుట ప్రసాదముభక్షించుట విచ్చలవిడిగా జరుగుచున్నది ౧ మూర్తిదర్శనమగునంత దూరములో ప్రసాదస్వీకారముసేయుటప్రథమపక్షము ౨ కోవెలవెలపట భక్షించుటరెండవపక్షము ౩ తక్కినది మూడవపక్షముఅని యిట్లుపండితులు ప్రసంగింపుచుండిరి సర్వవర్ణసాధారణముగా ప్రసాదమునుభక్షించుటను గురించి.

శ్లో॥ ప్రవృత్తే భైరవీయంత్రే సర్వేవర్ణా ద్విజాతయః।
నివృత్తే భైరవీయంత్రే సర్వేవర్ణాః పృథక్పృథక్॥

అనెడు మంత్రశాస్త్రప్రవచనమును ప్రమాణముచేసుకొని శ్రీశంకరాచార్యస్వాములవారు యథావిధిగా భైరవీ యంత్రస్థాపన చేసియుండిరిగనుక తదాదిగా నేటివరకునది సదాచారముగా జరుగుచున్నది పీఠమందు యంత్రస్థాపనయినట్లు పండాలుకూడా చెప్పియుండిరి కాబట్టి దానినిబట్టియూ లేక యీ క్రిందనుదహరింపబడుచున్న బ్రహ్మాండపురాణస్థప్రసాదమహిమ ప్రతిపాదకశ్లోకపర పర ప్రమాణముగా నవలంబించుటంబట్టియూ సర్వవర్ణసాధారణముగాను విచ్చలవిడిగాను భక్తులిందు ప్రసాదభక్షణము సేయుచున్నారు ఇచ్చట వర్ణభేదముల పట్టింపుగాని యెంగిలి పట్టింపుగాని లేదు.

ఇదిముక్తిస్థలంబుగావునను ముక్తిదసలో వర్ణ తారతమ్యము లేదుగావునను ఇందున్నతవరకుగాని దీనిసేవించినది మొదలుగాగాని భక్తులందరును జీవన్ముక్తులేయగుదురు గావునను త్రిసంధ్యానుకూలముగా శ్రీజగన్నాథుని యన్నప్రసాదము భుజించుటకును తద్వ్యవహరించుటకును సంశయించవలదు,

శౌనక ఉవాచ.

౧ శ్రుతంమయా క్షేత్రమాహాత్మ్యం జగన్నాథస్యపావనం।
మహాప్రసాదమాహాత్మ్యం భజతామనుమోదితంపురా॥
౨ యస్యభక్షణమాత్రేణ జీవన్ముక్తోభవేన్నరః।
మహాప్రసాదమాహాత్మ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామివిస్తరాత్॥

సూత ఉవాచ,

3 శృణుధ్వంమునిశార్దూలా ప్రసాదమహిమాహరేః।
యథాశ్రుతంప్రవక్ష్యామి సర్వలోకమలాపహం॥
౪ వక్తుంవర్షశతైస్త్రైర్వా సాకల్యాచ్ఛక్యతేనవా।
నారదాయపురాప్రోక్తంజగన్నాథేనయత్స్వయం॥
౫ ఏకదానారదోలోకాన్ మర్త్యాన్ పృథివీతలే।
ఆససాదాశ్రమం దోత్రే శ్రీమద్వైష్ణవసంకులం॥
౬ తత్రైవకీర్తయా విష్ణోః కీర్తిం కలిమలాపహాం।
శుశ్రావకండునాప్రోక్తం జగన్నాథస్య వైభవం॥

౭ తతోనయివేద్యమాహాత్మ్యంశ్రుత్వావిస్మితమానసః।
పురుషోత్తమంజగామాసౌయత్రదారుమయోహరిః॥
౮ తత్రగత్వామంజగన్నాథంసన్నంభక్తవత్సలం।
అసౌషీవరయాభక్త్యామహాపురుషమవ్యయం॥
౯ తతఃప్రసన్నోభగవాన్ బ్రహ్మపుత్రేణనంస్తుతః।
స్వవక్షోలంబినీమాలాందదౌతస్మైకృపానిధిః॥
౧౦ లబ్ధ్వామాలాందివ్యగంధానారదోభక్తవత్సలాత్।
ప్రహర్షపులకైవేభైసర్వాంగీణమహార్ణవః॥
౧౧ ననర్తవాదయన్వీణాంమహతీంస్వరశోభితాం।
దృష్ట్వాభక్తింనారదస్యజహర్షజగతాంపతిః॥
౧౨ జ్ఞాత్వాప్రసన్నందేవేశంహర్షనిర్భరమానసః।
మహాప్రసాదమాహాత్మ్యంపప్రచ్ఛవినయాన్వితః॥

నారద ఉవాచ.

౧౩ దేవదేవేశమేబ్రూహిత్వత్ప్రసాదస్యవైభవం।
భవత్ప్రసాదమాహాత్మ్యంభగవాన్వేత్తినాపరః॥

సూత ఉవాచ.

౧౪ వనాద్యస్యవచనశ్రుత్వా ప్రహృష్యన్కరుణానిధిః।
రహస్యంకథయామాస స్వనివేదితవైభవం॥

శ్రీభగవానువాచ.

౧౫ బహూనిసంతిక్షేత్రాణి పుణ్యానిమమనారద।
ముక్తిదానినృణాంవిద్ధి దేహంమేపురుషోత్తమం॥
౧౬ క్షేత్రోత్తమేస్మిన్ భూతానిస్థావరాణిచరాణిచ।
తానిసర్వాణిపుణ్యాని మద్రూపాణ్యేవనారద॥
౧౭ పురుషోత్తమయాత్రాయాం యస్యచిత్తంప్రవర్తతే।
తస్యముక్తింప్రదాస్యామికిముతాగచ్ఛతస్స్వయం॥
౧౮ బ్రహ్మజ్ఞానేనముచ్యంతేయోగినోపీతకల్మషాః।
అత్రసర్వేవిముచ్యంతేమత్ప్రసాదనిషేవణాత్॥
౧౯ మత్ప్రసాదంతుయోశ్నాతియస్తుభక్త్యాప్రయచ్ఛతి।
తావుభౌపుణ్యకర్మాణౌముక్తిదాయభాదినౌ॥

౨౦ రథ్యాంతరేగృహే వాపి పదత్తం యేనకేనవా।
మత్ప్రసాదంతుయోశ్నాతి తస్యపుణ్యం వదామ్యహం॥
౨౧ రథ్యాంతరేవాతితం ముఖేంద్ర క్రీతంచదత్తం శ్వపచేనవాపి।
యోశ్నాతిసద్యఃప్రయతః ప్రసాదం ముదాహమస్మై కదదామియము
౨౨ దేశఃకాలశ్చపాత్రంచ పునాతిపురుషాన్ శ్వలిత్।
దేశఃకాలశ్చపాత్రంచ మత్ప్రసాదేనవిద్యతే॥
౨౩ శ్వపాకేనాపివాదత్తం మత్ప్రసాదం సుపావనం।
అశ్నీయాత్ప్రయతో భక్త్యా నాత్రకార్యావిచారణా॥
౨౪ యత్రపాచయతే లక్ష్మీ స్వరోభక్త్యాహం యజ్ఞభుక్స్వయం।
భోక్తవ్యం మునిభిర్విప్రైర్నాత్రకార్యావిచారణా॥
౨౫ వాంఛంతి సకలాదేవా మత్ప్రసాదం సుపావనం।
యాచంతే భిక్షురూపేణ కింపునర్భువిమానుషాః॥
౨౬ తపస్వినో విరాగాశ్చ వ్రతినశ్చాగ్నిహోత్రిణః।
శుధ్యంతి మత్ప్రసాదేన కృపాదత్తే న నారద॥
౨౭ యథాసువర్ణే రత్నేచ స్పర్శదోషో న విద్యతే।
తత్రైవ మమనైవేద్యే స్పర్శదోషో న విద్యతి॥
౨౮ త్రైత్రైర్నమత్ప్రసాదం యో నాశ్నాతి స్పర్శశంకయా।
అపిమద్భక్తియుక్తో వా క్రిమిభుక్స భవేన్మనే॥
౨౯ శ్వపాకోపహృతం వాపి మత్ప్రసాదం తు యస్త్యజేత్।
తన్య ముక్తిఫలం హంత చ్యుతమేవ న సంశయః॥
౩౦ యోశ్నాతిప్రియతో నిత్యం మత్ప్రసాదం సుపావనం।
సోశ్నాతి సర్వదా కామాన్ మయాసహ విపశ్చితా॥
౩౧ యన్నివేదితభక్తారో మన్నానుజతశావినః।
మనసాధర్మ్యమాపన్నా నచ్యవం దేకదాచన॥
౩౨ యన్నివేదితభోక్తారం యోదూషయతి మానవః।
సపననరకేలోకే సావిక్రతుసహస్రహా॥
౩౩ యథాఘృష్యందర్యాపితంనీతం వా దూరదేశతః।
చండాలవాటికాయాం వా మత్ప్రసాదం సుపావనం॥
౩౪ మత్ప్రసాదం యథా దేవాః పీయూషం లోకపావన।

యస్సేవతే ప్రతిదినం తస్యముక్తిః కరేస్థితా॥
౩౫ శుచిర్వాప్యశుచిర్వాపి జాత్యాభ్రష్టోపి వాపివా।
యోమత్ప్రసాదం సేవేత సముక్తో మోక్షభాగ్భవేత్॥
౩౬ మత్ప్రసాదతీర్థం సేవాచమన్నివేదితభోజనం।
దహత్యాజన్మజంపాపం తూలరాశిమివానలః॥
౩౭ నపర్యుషితదోషోస్తి నశూద్రస్పర్శదస్తథా।
నప్రతిగ్రహదోషోసి మత్ప్రసాదేసుపావనం॥
౩౮ అస్నాతోప్యథవాస్నాతో మత్ప్రసాదంసుపావనం।
ప్రాప్తమాత్రేణయోశ్నాతి సబాహ్యాభ్యంతరశ్శుచిః॥
౩౯ చండాలకులజైర్యథాస్పృష్టం గంగావారినదూష్యతే।
తద్వైవమమనైవేద్యం స్పృష్టంకేనాపి నారద॥
౪౦ మత్ప్రసాదేనయోవిప్రో హవ్యకవ్యాదికంచరేత్।
దేవానాంచపితౄణాంచ తద్దానంత్యాయకల్పతే॥
౪౧ పితౄణాంమత్ప్రసాదేన పిండనిర్వాపణంచరేత్।
అమాయాంవామృతాహేవా తదక్షయఫలంభవేత్॥
౪౨ మత్ప్రసాదాదృతేన్నేన పిత్రోశ్శ్రాద్ధంకరోతియః।
నచండాలోభవేద్విప్రః పాపీచనరకంవ్రజేత్॥
క్షే తపవాయంనియమ ఇతిగ్రాహ్యం,
౪౩ యోమత్ప్రసాదంనాశ్నాతి శూద్రస్పృష్టమితిద్విజః।
ససంస్పృష్టోభవేత్సద్యశ్చండాలాదధమోభవేత్॥
౪౪ ఉపవాసదినేవాపి మత్ప్రసాదంసుపావనం।
అయాచితాహృతంభోజ్యమనశ్నన్పతితోభవేత్॥
౪౫ చాంద్రాయణసహస్రాణి పరాకాణ్యయుతానిచ।
మత్ప్రసాదస్యసేవాయాః కలాంనార్హతిషోడశీం॥
౪౬ బ్రాహ్మణక్షత్రవిట్ఛూద్రైర్మత్ప్రసాదాన్నభోజనే।
పంక్తిదోషోనకర్తవ్యో మద్భక్తైస్తువిశేషతః॥
౪౭ చండాలవాటికాయాంవా మత్ప్రసాదంసుపావనం।
యాచ్యంభోజ్యంప్రతిగ్రాహ్యం మద్భక్తైర్బ్రాహ్మణైర్మునే।
౪౮ యావత్తిష్ఠేన్మత్ప్రసాదం వదనేయస్యకస్యచిత్।

తావచ్చతుర్భుజో జ్ఞేయ స్సతుభక్తై ర్ద్విజోత్తమైః॥

౪౯ దేహే యస్యాపి దమనం మదీయం పతతే మునే।
ప్రదక్షిణం ప్రకుర్వీత తస్య దేహే వసామ్యహం॥

౫౦ శరీరం యస్య లిప్యేత దమనామోదవాసితం।
సగంధర్వస్స సర్వజ్ఞ స్సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే॥

౫౧ మోహాద్యస్య మహార్ఘ్యం దమనం దధాతి నముక్తిస్తాం ప్రయాత్యవ దేకిరీటవా
రోహాశ్యాభక్తైస్సహ మత్ప్రసాదం బ్రహ్మామృతం విష్ణుపదేపి చాప్నోతే

౫౨ మమాన్నం నిందయేద్యస్తు మమ నిందాం కరోతి సః।
మత్స్పర్శనేన యత్పుణ్యం తత్సర్వం సిద్ధిఫలం భవేత్॥

౫౩ శుద్ధ్యంతు సర్వపాపాని మమ తత్ప్రసాదనిషేవణాత్।
ప్రసాదలంఘనే పాపం న శుద్ధ్యతి కదాచన॥

౫౪ మన్నామకీర్తనాద్వాపి మత్ప్రసాదం తథోదరే।
దమనం యస్యతు మూర్ధ్నిస్థం స ముక్తో న సంశయః॥

౫౫ తస్మాత్సర్వ ప్రయత్నేన మత్ప్రసాదం సుపావనం।
భోజ్యం ద్విజైస్తు మద్భక్తై ర్మత్సాయుజ్యఫలేప్సుభిః॥

౫౬ ఇతి తే గుహ్యమాఖ్యాతం మత్ప్రసాదస్య వైభవం।
యస్య శ్రవణమాత్రేణ పాతక్యపి విశుద్ధ్యతి॥

౫౭ త్వయా గోప్యం న వక్తవ్యం విల్పో మహాత్మనే।
శ్రద్ధాయ భక్తియుక్తాయ వక్తవ్యం మత్పరాయ చ॥

సూత ఉవాచ.

౫౮ ఇత్యుక్త్వా భగవాం స్తస్మై ప్రసాదం సుదుర్లభం।
దదౌ వినయనమ్రాయ కృపయా వరయా మునే॥

౫౯ లబ్ధ్వా ప్రసాదం స ముని ర్జీవన్ముక్తో బభూవహ।
ఉవాస సుచిరం కాలం గాయ స్తస్య యశో బలం॥

౬౦ ఏతత్సర్వం సమాఖ్యాతం తుభ్యం శుశ్రూషవే ముదా।
మయా వినారదాదేవ విశాలాయాం శ్రుతం మునే॥

౬౧ మార్కండేయ వటే కృష్ణే రోహిణ్యాం చ మహోదధౌ।
ఇంద్రద్యుమ్నసరే స్నాత్వా పునర్జన్మ న విద్యతే॥

౬౨ ద్వాదశాభీతితీర్థాని పంచతీర్థమితిస్మృతం।
సేవనంపంచతీర్థస్య ఫలినాంచపావనం॥

౬౩ జగన్నాథముఖాద్దృష్ట్వా దేశాంతరగతోపివా।
సాయుజ్యంసమవాప్నోతి దేహాంతేయోగిదుర్లభం॥

౬౪ సనవీక్షేత్రవిమలాదేవీసాక్ష్యదధిదేవతా।
క్షేత్రపాలోనృసింహస్తు జగన్నాథశ్శివస్స్వయం॥

౬౫ నీలాచలనివాసాయ నిత్యాయపరమాత్మనే।
సుభద్రాప్రాణనాథాయ జగన్నాథాయమంగళం॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే విష్ణురహస్యక్షేత్రమాహాత్మ్యే మహాప్రసాదవైభవనామ చత్వారింశదుత్తరద్విశతతమోధ్యాయః॥ ౨౪౦॥ అధ్యాయమునందు ఇట్లుచెప్పబడియున్నది.

పైనివ్రాసినశ్లోకములప్రకారము నారదమహాముని శ్రీ జగన్నాథ ముఖవచనంబులవలనతదీయప్రసాదమహిమను సమగ్రముగా నెరింగియునంతరమందు నిజాభిప్రాయము సూచించుచుగా ముక్తిచింతామణియనుపేరుగల నొకగ్రంథము రచియించి దానిలో శ్రీవేదవ్యాసాది మహర్షిప్రణీతబహుపురాణేతిహాసాదిప్రమాణంబులుదాహరించియుండెను అవిఎట్టివియన్నను.

౧, బ్రహ్మాండపురాణము. ౨, కాశీఖండము. ౩, గరుడపురాణము ౪, పద్మపురాణము, ౫, విష్ణురహస్యము, ౬, స్కాందము, ౭, బృహద్విష్ణుపురాణము, ౮, వాయుపురాణము, ౯, తత్వయామళము, ౧౦, శివపురాణము, ౧౧, విష్ణుపురాణము, ౧౨, కూర్మపురాణము, ౧౩, విష్ణుధర్మము. ౧౪, బ్రహ్మాండపురాణము, ౧౫, బ్రహ్మయామళము, ౧౬, పురుషోత్తమక్షేత్రమాహాత్మ్యము, ౧౭, భవిష్యత్పురాణము, ౧౮, అంగిరసపురాణము, ౧౯, బృహద్యామళము, ౨౦, ఆగ్నేయపురాణము, ౨౧, నృసింహపురాణము, ౨౨, లఘుభాగవతము.

వీనిలో ప్రధానముగా క్షేత్రమహిమ విశేషించి చెప్పబడియున్నది.

౧. పద్మపురాణములో శ్లోకము,

౧ యస్మాదన్నపతిర్దేవో జగన్నాథో జనార్దనః।
అన్నపూర్ణాసుభద్రాస్యాత్తాంవినాన్నముక్భవేత్॥

అని శివకేశవులకు అన్నపూర్ణాసుభద్రలకు భేదములేదని చెప్పబడినది. మరియునందే.

౨ కింక్లిశ్యంతిజనా దేవి సంసారవ్యాధిపీడితాః।
నియతంముక్తిమేష్యంతి జగన్నాథాన్నభక్షణాత్॥

౩. అవిముక్తేమృతానాంతుయథాముక్తిర్ధ్రువామతా।
నియతంముక్తిభాజనే జగన్నాథాన్నభక్షకాః॥

అని యిట్లు చెప్పబడియున్నది

౪ వరాహపురాణము, రుద్రయామళము, బ్రహ్మరహస్యము, స్కాందము, వీట్లలో వ్యాసాగస్త్య శాండిల్యసూక్తులు ప్రసాదమహిమనుగురించి పెక్కుగానున్నవి.

౫ విష్ణురహస్యసుందరలి ౨౮౦ అధ్యాయముపైని వ్రాయబడియున్నది గదా అది ౧౫వ అధ్యాయమని చింతామణిలో నున్నదిగాని శ్లోకములు అవియొక్కటియున్నవి.

౬ భగవదింద్రద్యుమ్నసంవాదము – బ్రహ్మపురాణము – బ్రహ్మాండపురాణము–ఇందు జ్యేష్ఠాభిషేకాది ప్రశంస విశేషించికలదు.

శ్లో॥ దోలాయమానం గోవిందం మంచస్థం మధుసూదనం।
రథస్థం వామనం దృష్ట్వా పునర్జన్మ న విద్యతే।

౭ శయనోత్థాపనే కృష్ణం యే పశ్యంతి మనీషిణః।
హలాయుధం సుభద్రాం చ హరేః స్థానం వ్రజంతి తే॥

అని యిట్లు తత్తదుత్సవములయందుగాని ప్రతిదినప్రతిసమయములయందుగాని దర్శనము చేసినవారికి గలుగు ఫలములు విశేషించి చెప్పబడియున్నవి.

౧ దివా చ దర్శనం పుణ్యం రాత్రౌ దశగుణం భవేత్।
విష్ణుసాయుజ్యమాప్నోతి దృష్ట్వా రేవం యథా తథా॥

౨ నాతఃపరతరం కించిత్పుంసాం కర్తవ్యమస్తి హి।
నీలాచలం సకృద్గత్వా జగన్నాథావలోకనాత్॥

విష్ణుయామళము.—బ్రహ్మపురాణములోనువ్యాసవాక్యము.

3 క్షేత్రరాజస్తవక్షేత్రందీర్ఘరాజోమహోదధిః।
వృక్షరాజోవటస్సోయం దేవరాజోథ వాక్ప్రభుః॥

౪ నమస్తేవాసుదేవాయ నమస్సంకర్షణాయచ।
ప్రద్యుమ్నాయనమస్తుభ్యం మాంసముద్ధరసంసృతేః॥

౫ నీలాచలశిరోరత్నం నిత్యముక్తనిషేవితం।
సుభద్రారామసహితం త్వాం ప్రపద్యే కృపానిధిం॥

౬ ధన్యాస్మికృతకృత్యోస్మి త్వత్పాదాంభోజసేవనాత్।
తీర్థయాత్రాదిసఫలా దేవదేవనమోస్తుతే॥

అని యిట్లు విశేషములున్నవి.)

బ్రహ్మరహస్యమునందు బ్రహ్మవాక్యమున్నది.

౭ అహోక్షేత్రస్యమాహాత్మ్యం మనోజ్ఞానసగోచరం।
కోవావర్ణయితుంశక్తో వర్షాణామయుతైరపి॥

౮ పుణ్యాయంతేచపాపాని మ్నాత్యక్తోద్యోతమాయతే।
మోక్షాయతేచసంసారః పురుషోత్తమవాసినామ్।

౯ జపోజల్పఃపదప్రక్షాల్యప్రదక్షిణపరిక్రమః।
శయ్యా ప్రణామఃపానంచ భక్షణంయజ్ఞఉచ్యతే॥

౧౦ నిద్రాసమాధిస్త్రీసంగః పరమానందనిర్వృతిః।
సర్వకర్మాణిధన్యాని క్షేత్రేశ్రీపురుషోత్తమే॥

౧౧ అహోభాగ్యమహోభాగ్యం పురుషోత్తమవాసినాం।
నాస్తికృత్యంపరంతేషాం సాంనిధ్యాజ్జగదీశితుః॥

అని యిట్లు క్షేత్రవాసుల మహిమచెప్పబడియున్నది.

బృహన్నారసింహపురాణములో.—

—(నారదసూక్తి)—

౧ కింవచ్మితస్యమాహాత్మ్యంక్షేత్రస్యనృపనందన।
యన్నామకీర్తనాదేవనీయంతేనకలౌవాసః॥

౨ నస్థాననియమస్తత్రక్షేత్రేశ్రీపురుషోత్తమే।
యత్రకుత్రాప్యనూనం ప్రక్తావయేకేచిత్పురుషాధమాః॥

ను పవిత్రాత్ములయి మహత్సాయుజ్యంబునొందగలరు కాబట్టినీవిప్పుడచ్చటికిబో
మ్ము, దానిమహిమచే నీవు సైతము త్యాశ్చర్యంబుగాగలవు నీయందుప్రసన్నుం
డనయి యీరహస్యం బెరింగించితినని యిట్లానతిచ్చి యచ్యుతుడ్భజాండం
తర్హితుండగుడురిచ్చవడి యచ్యుతురాస్యుండచ్యుతు నిష్టంబై నయానిర్దు
ష్టపదంబునకుంబోయి తదీయమహిమలకును పూర్వోక్త పూర్వమూర్తి
దర్శనంబునకునుమహాశ్చర్యంబునొందికృతార్థుండయ్యెనని యిట్లుబహు
కారణ పూర్వకంబుగా బ్రశంసించుటయేగాక ౧౯ అధ్యాయమందు,

౧ సుభద్రాచారువదనావరాజ్ఞాభయధారిణీ లక్ష్మీఃప్రోదుర్భభూతే
యం సర్వచైతన్యరూపిణీ.

౨ ఇయంకృష్ణావతారేహిరోహిణీగర్భసంభవాబలభద్రాకృతిజ్ఞా
తా బలరూదన్యచింతనాత్.

౩ తేనాంవసహతేనాహి మోక్తుంలీలావతారిణౌనదేవస్త్రీర్భోవిప్రాః
కృష్ణస్యచబలస్యచ॥

౪ ఏకగర్భప్రసూతత్వాద్వ్యవహారోధలౌకికః భగినీబలదేవస్యశ్చేషే
పౌరాణికీకథా.

౫ పుంరూపేశ్రీస్వరూపేణలక్ష్మీస్సర్వప్రతిష్ఠతి పున్నామ్నాభగవా
న్విష్ణు శ్రీనామ్నాకమలాలయా.

౬ దేవతిర్యఙ్మనుష్యాద్యా కవయోఽన్యత్యతేపరం కోహ్యన్యః పుండరీ
కాక్షాద్భువనానిచతుర్దశ.

౭ ధారయేద్యఃఫణాగ్రైణ సోనంతోబలసంజ్ఞతః తస్యశక్తిస్వరూపే
ణభగినీశ్రీః ప్రకీర్తితా.

౮ సుదర్శనంతుయచ్చక్రం సదావిష్ణోఃకరేస్థితం శాఖాగ్రస్తంభమ
ధ్యస్థం తద్రూపంతు తురీయకం,

౯ ఏవంతుమూర్తయస్తేన చతస్రోవైప్రకాశితాః నిర్వృత్తే భగవ
ద్రూపేచతుర్ధాదివ్యరూపిణీ.

అనియిట్లు సుభద్రా బలభద్ర సుదర్శన జగన్నాయక మూర్తుల
యొక్క యథార్థ స్వరూపమునిరూపించబడినది.

శ్రీజగన్నాథావతారకథ.

శ్రీకృష్ణావతారకాలమందు శ్రీకృష్ణునిదివ్యసుందర విగ్రహమును జూచిసుభద్రతనమనసులోనే మోహించియుండుట సర్వజ్ఞుండైన శ్రీకృష్ణుండెఱింగిపూర్వకలియుగంబున కాదియందు సుభద్రా బలభద్రులతో గూడియానీలగిరియందు బుద్ధరూపంబునవతరించి (పాండ్యా) పండాలను డు కతిపయభక్తులతో సల్లాపంబులసలుపుచు వారిచే బూజింపబడుచుండుట యింద్రద్యుమ్న మహారాజు స్వాశ్రిత బ్రాహ్మణునివలన నెఱింగి సపరివారంబుగావచ్చి తదీయపామరజన సంమర్దనంబున నంతర్ధానంబునొందిన భగవంతునిబ్రార్థించుచున్న యింద్రద్యుమ్న మహారాజునకు స్వప్నదర్శనంబిచ్చి సముద్రములోనుండి కొంచెపుదినములలోరాగల దారువులను మూర్తులుగా నిర్మింపించి ప్రతిష్ఠించి పూజింపుమనియు మత్ప్రసాదభక్షకులై మద్దర్శనంబు సేయువారయి భక్తిగలిగియున్న యేమానవులనైనను తరింపజేసెదననియు నానతిచ్చినపైని కొన్నిదినంబులలో భగవదుక్తప్రకారంబుదారువులు పారావారంబులోనుండి తీరంబునకురాగాచూచిసంతసించి యింతకుముందే యిందునుగురించి గట్టించినమందిరంబులో బ్రచ్ఛన్నవేషాగతవిశ్వకర్మతో సదరుదారువులను బ్రవేశపెట్టి తదుక్త ప్రకారంబున గుడితలుపులుమూసి బీగములువైచియుండగా ౧౦ దినంబులైనపిమ్మటరాజమాతమూర్తినిర్మాత నొకప్రాకృతునిగాదలంచి వానినిరాహార నిర్మాణంబునకు మిగులవగచి కనికరంబునగరంబు బ్రేరేపగా మాతృభక్తుండు గావున నయ్యింద్రద్యుమ్నుండు తల్లిమాటనుల్లంఘింపజాలక కాలకర్మవశంబున సమయపూర్ణకాకుండనే గుడితలుపుతెరచిచూచినంతలోనే విశ్వకర్మ యంతర్హితుండయ్యెనట మూర్తులును కరచరణాగ్ర పూర్తిలేక యడోచితస్ఫూర్తిగలిగియుండు ఏకాతికఁజెంది తమ్మిచూలిపాలికా స్వపాల మాళివేగనేగిమొఱ్ఱకుకావచ్చెనని విన్నవించినంతలో నవ్విరించివ్యథాతయాతనింజూచి నీవచ్చటనుండి యిచ్చటికివచ్చినయీమధ్యకాలంబు దేవమానంబుననల్పమాత్రంబయ్యెను మనుష్యమానంబున నేకయుగంబులతిక్రమించియున్నవి భగవన్నిర్మితమూర్తులనునీవంటిభక్తుండొకడుప్రతిష్ఠించుటయుభోగరాగాద్యుత్సవంబులుపాండ్య(పండా)బ్రాహ్మణాశ్రితంబుగా జరుగుచుండుటయు చిరకాలముక్రిందటనే భగవత్సంకల్పంబువలన

క॥ నిగమార్థమనుచు వేల్పులు।
పొగడఁగ నీలగిరిశిఖరస్థ స్ఫురన్మణిపీఠతలంబున।
సహజులతోఁ దగి నలుపై।
మిర్బ్రహ్మదారువుఁ దలఁతుఁగా॥
క॥ నిగమరసమనఁగ సురతి।
న్నఁగశీలనగాగ్ర శంఖ నలినగత పాణి।
మృగరాజపీఠ పానుజ।
మగుచు నగడు బ్రహ్మదారు నాత్మఁ దలఁతుఁగా॥

శివకేశవ స్తోత్రము.

సీ॥ సాక్షుస్వరూపుఁడై తనరుచుండు।
నొండు దా మస్వరూపుఁడై తనరునొకఁడు।
దారు కావనమా దారకాముఁ డొకడు।
పురుషోత్తమ క్షేత్ర నిరతుఁ డొకఁడు।
శ్వేతాచలనివాస బూతాదరుఁ డొకండు
నీలాచలనివాసలోలుఁ డొకండు
హాలాహలాహార లీలాధికుఁ డొకండు
లలితాన్నభోగలాలసుఁ డొకండు॥
గీ॥ శేషభూషణుఁ డొక్కఁడు,
శేషశయనుఁ డొక్కఁడనంగ నెనంగభఁగో।
దయము లొనర్పు భువనేశ్వరిని।
జగన్నాయకుని భజింతుఁ జింతిత పురుషార్థసిద్ధి కొవుడు॥ ౧౦
శ్లో॥ మహాంబోధే స్తీరే కనకరుచిరే నీలశిఖరే వసన్ప్రాసాదాంతస్సహజ
బలభద్రేణ బలినా। సుభద్రామధ్యస్థస్సకలసుర సేవావసరదో జగ
న్నాథస్స్వామీ నయనపథ గామీ భవతు మే॥
శ్లో॥ నీలాచలనివాసాయ నిత్యాయ పరమాత్మనే।
సుభద్రాప్రాణనాథాయ జగన్నాథాయ మంగళం॥
అని యిట్లు ప్రార్థించుచుందురు.
క్షీరసముద్రమథనాంతరమందు మందరాద్రినిడించి జగదుద్ధరణార్థ

పై తీసవేరుగా సముద్రతీరమందు శ్రీకూర్మరూపియైన విష్ణుమూర్తియొక్క శివలింగమును ప్రతిష్ఠించిపూజించెదననియు నిటువల శ్రీరామానుజాచార్యులవారుతిరుమలయందువలెనే సంవిధానము చేసి సోమమాత్రముగుండాపామై గుడిలోపలికిపోయి శంఖచక్రాదిలాంఛనములు శ్రీకూర్మేశ్వర లింగమున కలంకరించి మరునాడెయంగనట్టుతత్రత్యులును, తానునుగుడితలుపులుతెరచిలింగములుచూచువరకువిష్ణులాంఛనములుంచుండగావిను వేయునిర్ణించి తొల్లింటిశివాచారులకు సమాశ్రయణము చేసి పాంచరాత్రరీతిని దివ్యతిరుపతిని జేసినది మొదలు శ్రీకూర్మేశ్వరనామమునకు బదులుగా శ్రీకూర్మనాయకనామము శ్రీస్వామివారికి సంభవించెనని వింటిమి,

ఇచ్చట కూర్మకుండికయని యొక్క పుష్కరిణిగలదు దీనిలో విక్రతిసంవత్సర మాఘశుద్ధ ర కు శ్రీ కాశీగంగవచ్చును. శ్రీకాశీలో చక్రతీర్థమువంటిదనినమ్మి యీప్రాంతములోని పెక్కండ్రు జనులు నస్థిప్రక్షేపణంబుగావింపుచుందురు శ్రీకూర్మమునకు తూర్పుగా ౧౦ మయిళ్ళ దూరములో సముద్రతీరమందున్నది.

ఈక్షేత్రమునుగురించిన కథ.

పూర్వకాలమందు శ్వేతకేతుడను మహారాజుయొక్క భార్య సభక్తికముగా నమస్తవ్రతములొనరించియొకనాడొకగొప్పవ్రతదీక్షతోనిలచుండగా శ్వేతకేతుడు మీనకేతువీడితుండై యారాత్రితనభార్యకడకేతెంచుతలంపునన్మద్యుక్తుండై యుండగాతద్భార్యకు వ్రతభంగము కారుండునట్లాదంపతులనడుమనొకమహాజలప్రవాహముదయించెనట దానినింజూచి భూజాని విస్మితుండయి శ్వేతగిరికెక్కిపోయి యందున్న పెద్దలనడుగగా వారుని భార్యకు వ్రతభంగమురాకుండకయి సర్వేశ్వరుండే యీవిధంబునమహాజలప్రవాహంబు కల్పించినాడని తెలిపిరట. ఆమాటవినియామేటినిర్వైరపాటునంబాటిల్లినతనయుల్లంబున శ్రీ లేయీశ్వరుని స్వాధీనునిగా జేసికొనుచుండగా పురుషులకదికష్టమాయునితలంచి నిశ్చలతపశ్చరణనిశ్చితాంతరంగుండైయిచ్చటికిదురంగటనున్న కళింగపట్టణమునందు వేంచేసియున్న శ్రీ కర్పూరేశ్వరునిసన్నిధిలోగొంతకాలంబునుదానికిసమీపమునందున్న శింగుపురము వేంచేసియున్నమధుకేశ్వరునిసన్నిధిలోగొంతకాలంబునుదానికి సమీపమందున్నయిప్పిలితునుమారిలో స్వయంవ్యక్తమయినసుందరేశ్వరుని సన్నిధి

లో గొంత కాలంబును వాసికినమీపమందున్న యీ శ్రీకూర్మ క్షేత్రములో వేంచేసియున్న నాతాళసిద్ధేశ్వరునిసన్నిధిగొంత కాలంబును దానికిసమీపం బుననున్న సముద్రతీరమందు వేంచేశియున్న రామలింగేశ్వరునిసన్నిధియం దు గొంతగాలంబును దినదిన ప్రవర్ధ మాన శ్రద్ధాబుద్ధినై ఘోరతపస్సు చే యుగా జగధీశ్వరుండు ప్రత్యక్షమయి శ్వేతకేతుసకుతదభిష్టవరంబులొసం గి ఈపంచస్థలంబులలో బవంచముసంగల పంచజనులెవ్వరు నమంచితభక్తి చే స్వయంవ్యక్తముగా వేంచేసియున్న నన్ను సేవించెదరో వారి కిహపర సుఖంబు లఖండంబుగా నొసంగెదనని ప్రసంగవశంబున నానతిచ్చె నటఇ ట్లు శ్వేతకేతుడుతపస్సు చేసిన పుణ్యస్థలంబుగావున నాటబట్టిదీనికి శ్వేతగిరి యను పేరుగలిగెననివింటిమి. ఇట్టి శ్వేతాచలమందున్న యీకూర్మక్షేత్ర పూర్వమందు పూర్వముగు శివక్షేత్రమే నయినందుకు గురుతుగాకోవెల యీ ఆవరణములోనే వాయవ్యభాగమందు శ్రీదుర్గాదేవియొక్క మంది రంబును గ్రామపశ్చిమ దిశయందు కాలభైరవుని మందిరంబుగలిగియున్న వి. వీరిని బ్రాహ్మణులేపూజించుచుందురు ఇటీవల శ్రీరామానుజాచా ర్యులవారి కాలమునాడు ప్రతిష్ఠింపబడినమూర్తులు.

౧. శ్రీగోవిందరాజులు - శ్రీదేవి-భూదేవి.

౨. శ్రీకోదండరామస్వామివారు - సీతాదేవి-లక్ష్మణస్వామివారు.

౩. చక్రనారాయణస్వామివారు - శ్రీదేవి-భూదేవి.

వీరందరుయథావిధిగానే పూజింపబడుచుండిరి. సముద్రదీరమందే యున్న శ్రీహనుమదాలయములో సముద్రఘోషమువినంబడదు. ఇదివా రిమహిమేయని యాశ్చర్యముతో నమ్మవచ్చును. దీనికి ఒక మయిళ్ళదూ రములో ఐదమరగానుండు.

శ్రీహంసలపల్లిక్షేత్రము.

శ్రీహంసలపల్లిక్షేత్రములో శ్రీగాయత్రీమంత్రాధిదేవతయైన శ్రీ సూర్యనారాయణస్వామివారు ప్రత్యక్షదైవమయి ప్రకాశింపుచున్నారు, పూర్వము భారతయుద్ధకాలమందు, తీర్థయాత్రావశంబునశ్రీబలరామస్వా మివారులాంగలీతరంగిణికి ఈరంగటబరముచున్న శ్రీకాకుళమునందు శ్రీ

కోటేశ్వర లింగప్రతిష్ఠ సేయుచున్నప్పుడుం తద్దర్శనార్థమయిన పరివారముగ నింద్రుడు హోమసమయంబున నిమంత్రితుండయి వచ్చి తద్దేశస్థులకుగల భక్తిశ్రద్ధావినయాభివృద్ధులకానంద్రమడుచు మెచ్చి వారికాయురారోగ్యయిశ్వర్య కైవల్యాంబులుగలుగుటకు సర్వాభీష్టసిద్ధియగుటకును త్రిమూర్తి యు కమలాసనుయు త్రిమూర్త్యాత్మకుండును భక్తరక్షణపరాయణుండునగు శ్రీ సూర్యనారాయణుని ప్రతిష్ఠించినచో త్రిమూర్తి ప్రతిష్ఠాఫలసిద్ధియగునని తలంచి యీ సూర్యనారాయణమూర్తి నింద్రుండు ప్రతిష్ఠించెనని బలరామక్షేత్రమహాత్మ్య గ్రంథములోనున్నది.

పద్మద్వయ భయవరదహస్తములు గలిగి మూర్తి బహుసుందరముగాను ప్రసన్నముగాను ప్రత్యక్ష ఫలప్రదంబుగాను ప్రకాశింపుచున్నది. నిత్యపూజయు నకలోత్సవంబులును, నియత కాలములలో యథావిధిగాను సభక్తికంబుగాను జరిగింపబడుచున్నవి. ప్రతిభానువాసరంబునందును పుట్లకొలదిగాను తథనస్తమికి గరిశెల కొలందిగాను శం... రావిముత్రితేయిన తప్తషీరము (అమృతకుండి) శ్రీస్వామివారికారగింపుచేసి భక్తులకు వలసినంత ద్రావనిచ్చుచుందురు. ఇందొక పుష్కరిణిగలదు. తీరంబుస్నానమాచరించు ఆరోగ్యములనిచ్చును శ్రీసూర్యనారాయణస్వామివారికోవిలతో సరిగా నొకశివాలయంబుగలదు పూజాదులనుకూలముగానే జరుగుచున్నవి,

శ్రీసూర్యనారాయణమూర్తి నిధ్యానించుటకు-స్తుతిశ్లోకములు.

౧ ఆదిదేవనమస్తుభ్యం ప్రసీదమమభాస్కర దివాకరనమస్తుభ్యం ప్రభాకరనమోస్తుతే॥

౨ సప్తాశ్వరథమారూఢం ప్రచండంకశ్యపాత్మజమ్ శ్వేతపద్మధరందేవంతం సూర్యం ప్రణమామ్యహమ్।

3 లోహితంరథమారూఢం సర్వలోకపితామహమ్ మహాపాపహరం దేవంతంసూర్యం ప్రణమామ్యహమ్।

౪ త్రైగుణ్యంచ మహాశూరం బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరమ్ మహాపాపహరందేవంతం సూర్యం ప్రణమామ్యహమ్।

౫ బృంహితంతేజసాంపుంజంవాయుకాశమేవచ ప్రభు స్త్వం సర్వలో
కానాంతం సూర్యంప్రణమామ్యహమ్।

౬ బంధూకపుష్పసంకాశంహారకుండలభూషితమ్ ఏకచక్రధరం దేవం
తంసూర్యంప్రణమామ్యహమ్।

౭ తంసూర్యం జగతాంనాథం జ్ఞానప్రదీపనమ్ మహాపాప హరం దే
వంతం సూర్యంప్రణమామ్యహమ్॥

౮ తంసూర్యంజగతాంనాథం జ్ఞానప్రకాశ మోక్షదమ్ మహాపాపహ
రం దేవంతం సూర్యంప్రణమామ్యహమ్।

శ్రీసూర్యనారాయణ భక్తరక్షపరాయణ జన్మాంతుకారపాయన

అనియిట్లుపఠియించుచూ నమస్కరించుచుందురు,

హంసలవల్లిక శ్రీకాకుళము పడమరగానుమూరురెండుమైళ్ల దూర
ములో లాంగవీనది తీరమందున్నది ఇందు 3 దేవాలయములు
న్నవి అందొకదానిలో శ్రీకోటీశ్వరస్వామివారిని శ్రీబలరామస్వా
మివారు ప్రతిష్ఠించిరందురు దీనిగాథయెట్లన్నను॥

కురుపాండవయుద్ధకాలమందు శ్రీకృష్ణుడు పాండవపక్షపాతియైయుం
డుటయును తనప్రియశిష్యుడయిన దుర్యోధనుండునుసన్నిహితబం
ధువైన ధర్మతనయుండును యుద్ధసహాయ్యమునుగురించితన్నుగోరు
టయుజూచి శ్రీకృష్ణసంకల్పమెరింగినవాడుగ్గావున తదుభయపక్షం
బులవారికిని సహాయుడుగానేరక శ్రీబలరామస్వామితీర్థయాత్రా
మిషగాయుణ్ణదేరివచ్చుటలోదండకారణ్యప్రాంతమందుకొండలన
డు నడుచునప్పుడు పిపాసయుదయించి నీరులేకుండుటకు మిగులవ
గచి స్వార్థముగానుపరార్థముగాను మేలుసేయందలంచిగంగా
తరంగిణినంతరంగంబునస్మరింపుచు తనలాంగలముతో నచ్చటచ్చ
టభేదింపుచురాగా పెక్కుజలధారలుపయించి వేగవతి స్వర్ణము
ఖిలాంగవిని వంశధారయుంర్షూవతియనుపట్టి నామములుగలనదు
వై ప్రవహించుచుండుట గనుంగొనిసంతసించి వానిలోస్నానపానా
దులేనదిలోజేసెనోదానికిలాంగవీనదయనియుసైరణియనియు పేర్లు
పెట్టి మనుష్యులుఘోరవింధ్యారణ్యము దాటినవరకును తత్తీర్థమూ

గాంబున నేపచ్చిజనసంచారయోగ్యమయిన ప్రయోగపాటి(పాటి కపాడు) అనుచోటజగద్ధారణార్థమై.

౧ సిద్ధేశ్వరుడనెడు పేరుగానొక శివలింగంబును.

౨ పార్వతీపురంబున కుత్తరంబుగా ౫ మైళ్ళదూరమందున్న గుంప యనునూరికి తూర్పుగా సదరులాంగవీనది నద్యంతరములోగలసి నచోటసోమేశ్వరనామక శివలింగంబును.

౩ సంగమాగ్రహారంబునకు ప్రాగ్భాగమందుసంగమేశ్వనామక శివ లింగంబును.

౪ పవిత్రమైనలాంగవినదీతీరంబున యీశ్రీకాకుళంబునందు కోటీ శ్వరనామక శివలింగంబును,

౫ లాంగవినది సముద్రునితో సేకీభవించిన తీరమందున్న కళ్లేపల్లయ నుచోట మణినాగేశ్వరనామం శివలింగమును.

యేతత్పంచలింగాములను దర్శించిపూజించువారికిహసౌఖ్యము గలుగుటయేగాక శివసాయుజ్యమునొందెదరని నిర్దేశించిమరలకురుక్షేత్ర మునకుదుర్యోధనగదాయుద్ధనమయమునకులాంగలధరుండు దయచేసెనట

శ్రీముఖలింగక్షేత్రము.

శ్రీకాకుళమునకు ఈశాన్యోత్తరముగానున్న శ్రీముఖలింగమనెడు మహాక్షేత్రము వంశధారమహానదికి ప్రాగ్భాగముగా కోటిలింగములతో నున్నది యీముఖలింగేశ్వరశివలింగము స్వయంవ్యక్తమంయి భక్తులకు భక్తిముక్తులనొసంగుచునున్నారు దీనిమహిమక్షేత్రమహాత్మ్యగ్రంథమందలి విశేషముగావివరింపబడియున్నది శ్రీపర్లాకిమిడిసంస్థానాధిపతులవల్లను యీస్వామివారికి భోగరాగోత్సవాదులకుగాను కొన్నిగ్రామములు సమ ర్పింపబడియున్నవి ఇట్టిదేవస్థానములనేకముగా వీరిసంస్థానములో చేరి యున్నవి.

శ్రీబొబ్బిలిపట్టణములో వేంచేసియున్న శ్రీవేణుగోపాలస్వామివా రిమందిరము గోపురప్రాకారములలో బహుసుందరముగా ప్రకాశింపు

యున్నది శ్రీస్వామివారికి విశేషవిలువగల రత్నాలంకారము లనేకములు న్నవి బహుమనోహరముగాను ప్రత్యక్షవరదాయకులుగాను రుక్మిణీసత్యభామాసమేతముగాను మూర్తీభవించియుండిరి యీబొబ్బిలిసంస్థానాధిపతులగు కే. సీ. ఐ. ఇ. శ్రీ వెంకట శ్వేతాచలపతి రంగారావు బహదరు శ్రీ మహారాజావారుగారు వ్రాయబడిన యావత్క్షేత్రములున్ను స్వయం సేవించియుండుటవల్లనున్ను మిక్కిలి ప్రజ్ఞాగుటవల్లనున్ను భక్తిపురస్సరముగా ఈ స్వామివారిని స్వయందర్శించి సేవించుచుండుటయేగాక పండితులను విశేషభక్తులను ధర్మకర్తలుగా నియమించియుండుటవల్లను పాంచరాత్రార్చనవిధ్యుక్తముగా త్రికాలములయందును శ్రీస్వామికి పూజాదికములు యథావిధిగా జరుగుచున్నవి నిత్యోత్సవ పక్షోత్సవ మాసోత్సవ సంవత్సరోత్సవాద్యుత్సవములు విశేషించి జరుగుచుండును ప్రతిసంవత్సర మాఘమాసములో కళ్యాణోత్సవమున్ను, ఫాల్గుణమాసములో డోలోత్సవమున్ను వైశాఖమాసములో బ్రహ్మోత్సవమున్ను జ్యేష్ఠమాసములో సహస్రకలశస్నానోత్సవమున్ను భాద్రపదమాసములో పవిత్రోత్సవమున్ను ఆశ్వయుజమాసములో నవరాత్రోత్సవములో గరుడసేవోత్సవమున్ను, విశేషవినోదముగా జరుగుచుండును. రజితమయములయిన గరుడగజాశ్వాది వాహనములు తేరులువిమానము మొదలగునవి. వీరిప్రభుత్వములో బహుగా శ్రీస్వామివారికి సమర్పింపబడియున్నవి. శ్రీవైష్ణవులు, యర్చకులు యనేకవిధములయిన సౌఖ్యలు విశేషముగా యీస్వామివారి యిలాకాను పోషించబడుచున్నారు, పుష్పవనంబులు జలక్రీడా (కుండీయను) పుష్కరణియు. మరికొన్ని జలాశయములున్నవి. శ్రీస్వామివారి ఖర్చులకుగాను విశేషరాబడిగల గ్రామములు ఈసంస్థానాధిపతులు పూర్వమున సమర్పించబడినవైయున్నవి.

శ్రీ రామలింగేశ్వరస్వామివారు యీబొబ్బిలిలో నొకభక్తునిచే మందిరము కట్టించబడి అందు ప్రతిష్ఠించబడిన శ్రీ రామలింగేశ్వరస్వామివారికి భక్తులచే యథోచితమైన పూజాదికములు జరుగుచున్నవి.

శ్రీ సింహాచలము.

శ్రీ విజయనగరము గొప్పబస్తీ విశాలముగను సర్వసంపత్సమృద్ధిగను యనేక శివకేశవాది మందిరములు గలదిగను మంచిజలాశయములుగలదిగను దివ్యదివ్యపథమార్గమును చూచుచుండెను. రైలుస్టేషన్ గలదు యిచ్చట నుండి విశాఖపట్టణముపకు బోవు త్రోవలో కొండపైని నృసింహక్షేత్రము వున్నదిదీని సింహాచలమందురు, రైలుస్టేషను కలదు. కొండమీదను గంగధార, గోదావరిధార, సూర్యధార, మాధవధార, యాకాశధార. యను నిట్టినామములుగల యనేకధారలు హనుమత్కొటనువరకున్నవి. పర్వతమధ్యస్థమందు దేవళము బహుసుందరముగనుండి నల్పవిశేషముతో ప్రకాశింపుచున్నవి.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు మొదలైనపూర్వపురాజులు చేసిన శాసనములుస్థభములపైని యనేకలిపులతో వ్రాయబడియున్నవి. ఆదేవళమునందు వయువరాహ నరసింహస్వామివారు స్వయంవ్యక్తముగా వెంచేసియుండగా. ప్రహ్లాదుడు ప్రథమారాధన మొనరించినందున దీనిని ప్రహ్లాదప్రతిష్ఠయందురు.

శ్లో॥ త్రాహితివ్యాహరంతం, తిగశరిపునుతం త్రాతుకామోరహస్య విస్రస్తంపీతవస్త్రంనిజకటినికటె నస్యహస్తెనగృహ్ణా వేగశ్రాంతంనితాంతం ఖగపతిమున్నతంపాయయున్నన్యపాణౌ - సింహాద్రౌశిఘ్రపాతిక్షితివిహితపదః పాతుమాంనారసింహః॥

శ్లో॥ శ్రీమత్పయోనిధి నికేతన చక్రపాణె!
భోగీంద్రభోగ మణిరాజిత పుణ్యమూర్తె!
యోగీశ శాశ్వత శరణ్య భవాబ్ధిపోత!
లక్ష్మీనృసింహ మమదేహి కరావలంబమ్॥ ౧

శ్లో॥ బ్రహ్మేంద్ర రుద్ర మరుదర్క కిరీటకోటి।
సంఘట్టితాంఘ్రి కమలామల కాంతి కాంత।
లక్ష్మీలసత్కుచ సరోరుహ రాజహంస।
లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరావలంబమ్॥ 2

శ్లో॥ లక్ష్మీపతే కమలనాభ సురేశ విష్ణో।
వైకుంఠ కృష్ణ మధుసూదన పుష్కరాక్ష।
బ్రహ్మణ్య కేశవ జనార్దన వాసుదేవ।
దేవేశ దేహి కృపణస్య కరావలంబమ్॥ 3

అని యిట్లనేక విధంబుల శ్రీ స్వామివారిని ధ్యానించుచుందురు. ప్రతిసంవత్సర వైశాఖ శు 3 అక్షయతృతీయనాడు చందనములిచ్చి యథేష్టముగ, నాడు స్వామివారి నిజరూప దర్శనమగును.

అప్పటప్పటి సంవత్సరము వరకును చందనము పూయుచుందురు గావున స్వామివారు యెప్పుడును లింగాకారముగాను, నుందురు. విశేషముగా భోగరాగాదులు జరుగుచుండును, మంచి పుష్పవనములు మొదలయినవియున్నవి. కొండకడయుని దిగువ [illegible] పల్లెలోను శ్రీవైష్ణవులున్న స్థలములున్న విశేషముగానున్నవి, అనేకముగా శ్రీస్వామివారి సొత్తులుగా యున్నారు.

యాపనా క్షేత్రము.

విశాఖపట్నము సముద్రతీరమందు విశాలముగానున్నది. జిల్లాస్థల [illegible] యూపీసులున్నవి. శివకేశవాది మందిరములున్నవి. భోగరాగములు యథోచితముగా జరుగుచున్నవి. సర్కారు కచ్చేరీ మయిలు [illegible] దూరముగా సుప్రసిద్ధమగు యాపనా యనెడు క్షేత్రంబున్నది. పూర్వకాలంబున [illegible] శ్రీ వేంకటేశ్వరులకు పాలుపమ [illegible] యనువాడు గొల్లవాడు ప్రార్థించగా భక్తవత్సలులగు శ్రీ స్వామివారు,

శ్లో॥ ఏకేన శంఖమితరేణ కరేణ చక్రం।
మన్యేన హస్తకమలేన ధనుస్సబాణమ్।

పాయాచ్ఛ్రియం వరిగధత్తీరగాధిరూఢః।
పాయాత్సమాం ఖగధరస్థిత వేంకటేశః॥

అనునట్లు రేఖాకారంబుగా వేంచేసిన యవసరముగానున్నాడు. కొన్నిన్నృసింహాది సాలగ్రామంబులు స్వాములవారి సన్నిధిలోనున్నవి, యీ స్వాములవారిమందిరము చిన్నగుహవలెనున్నది. కొండదిగువనున్న స్వామిపుష్కరిణికి నైఋతిభాగమందు శ్రీవేంకటేశ్వరవిగ్రహ మొకటి యొక మందిరములో ప్రతిష్ఠింపబడి యథోచిత పూజాదులు గలిగి ప్రకాశించుచున్నది దీనికీశాన్యముగా నొకశివాలయమున్నది, శ్రీవైష్ణవులు నియోగులు స్మార్తులు కొందఱుగలరు.

పాదగయా క్షేత్రము.

పిఠాపురము (పీఠికాపురము) ఈ క్షేత్రములో నొక మంచి పుష్కరిణియుగలదు. శ్రీకుక్కుటేశ్వరాలయమందు స్వామిలింగము కుక్కుటాకారముగానున్నది. పాద్యప్రవాహము గంగయందున్నను గంగవు. సిద్ధమయినలింగోపరిభాగమునంబడి నిగుడ్రపించుచు ముక్కుగుండాకారముండును. గనుక గంగయున్నందుకిదసిదర్శనమని చెప్పుదురు.

అమ్మవారు శ్రీరాజరాజేశ్వరీ భోగరాగోత్సవము లనుకూలముగా జరుగుచున్నవి.

ఈగుడి యావరణలోనే ఈశాన్యభాగమందు శ్రీవిష్ణుపాదములున్నవి. ఇచ్చటనే పిండప్రదానంబుగావించి పుష్కరిణిలోబడ వైతురు. విష్ణుపాదములీపుష్కరిణిలోనేయున్నవనియు దత్ప్రీతిసిద్ధులైన యీ పాదముల యందుగాని బసలోగాని పిండదాన మొనరించి పుష్కరిణిలో వయిచుట యాచారముయున్నది. గయశిరోగయయనియు జాజిపూరు నాభిగయ యనియు యిదిపాదగయయనియు ప్రసిద్ధికెక్కియున్నవి.

(రాజమహేంద్రవరము,)

శ్లో॥ త్రియంబక జటోద్భూతే గౌతమస్యాఘనాశనీ।
సప్తధాసాగరంభేత్రీ గోదావరి నమోస్తుతే॥

శ్లో॥ రేవాతీరే తపఃకుర్యాన్మరణం జాహ్నవీతటే।
అనందద్యాం తుకురుక్షేత్రే గౌతమ్యాం త్రిదయంవరమ్॥

ఇత్యాది మహిమాస్పదంబగు గోదావరి (అఖండగౌతమీ)స్నానమున్ను కోటి లింగములను సేవించి పూజించుటయున్ను సదాచారమై యున్నది.

ఇచ్చటనుండి పడవమీదను అయిదు దినములు గంగ
కెదురుగా బోయినను శ్రీ భద్రాచల
క్షేత్రమునకు చేరుదురు.

శ్రీ భద్రాచల మహాక్షేత్రము.

శ్రీరాములవారు వనవాసముకేగినపుడు శ్రీ సీతాలక్ష్మణసమేతులై యిచ్చటకొంతకాలము నివసించి మహారషులచేతను బూజించ బడుచుండిరి. యీకోదండరామమూర్తి వారి మందిర ప్రాకారములు సుందరముగానుండెను. భోగరాగాద్యుత్సవము లనుకూలముగా జరుగుచున్నవి.

శ్రీవైష్ణవులున్ను, స్మార్తులున్ను విశేషముగా నున్నారు.

ప్రతిసంవత్సరము చయిత్ర శు ౧ మొదలుకొని వసంతనవరాత్రోత్సవములో కళ్యాణము మొదలగునవిజరిగింపుచుందురు. సభ్యాతీతముగా భక్తులువచ్చిసేవింపుచుందురు. అప్పుడుబ్రహ్మానంద జనకమైయుందును, పరమభక్తులైన శ్రీరామదాసుగారికి ప్రత్యక్షప్రసన్నులై వరము లిచ్చిన స్థలమిదేను. సమీపముగావర్ణశాలాదులున్నవి. క్షేత్రమాహాత్మ్యముగ్రంథముజూచి సంతసించవలెను.

(ఇచ్చట సంకల్పము.)

ఇహాపృథివ్యాం జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండేదండకారణ్యేగౌతమీతీరే భద్రాచలక్షేత్రే శ్రీకోదండరామస్వామిసన్నిధౌ త్రయస్త్రింశకోటి దేవతాబ్రాహ్మణ హరిగురుచరణసన్నిధౌ అఖండగోదావరీ స్నానమహంకరిష్యే.

మా॥ రామం శ్యామాభిరామం రవిశశినయనం।
కోటిసూర్య ప్రకాశం దివ్యం దివ్యాస్త్రపాణిం।
శరముఖశరధిం చారుకోదండహస్తం।
కాలం కాలాగ్నిరుద్రం రిపుకులదహనం।
విఘ్నవిచ్ఛేదదక్షం భీమం భీమాట్టహాసం।
సకలభయహరం రామచంద్రం భజేహం॥ ౧

మా॥ జటాకలాపశోభితం సమస్తపాపనాశకమ్।
స్వభక్తభీతి భంజనమ్ భజేహరామమద్వయమ్॥ ౨

మా॥ భక్తిగ్ముక్తివిదాయినీ భగవతీ శ్రీరామచంద్రస్య।
హేలోకాఃకామదుఘాంఘ్రిపద్మయుగళిం।
సేవ్యాగ్ర్యవత్యుత్సుకాః నానాజ్ఞానవిశేషమంత్రవితతిం।
త్యక్త్వాసుదూరేభ్రశం రామం శ్యామ।
తనుంస్మరాది హృదయే భాంతంభజధ్వంబుధాః॥ 3

ఇటులధ్యానింపుచు సేవించవలయును, ఇచ్చటనుండి తిరుగా పడవ పై రాజమహేంద్రవరముకె చేపటసౌఖ్యముగానుండు, మహారణ్యముగా వుననాటులో ప్రయాణము పోజాలరు.

బెజవాడనంచు శ్రీకృష్ణానదిలో స్నానముచేసి శ్రీకనక దుర్గాంబా శ్రీమల్లికార్జునస్వామి భ్రమరాంబా సహితముగా కొండపైని వేంచేసి యున్నారుదుర అప్పటికిపోయి సేవించవలయును పూర్వము దిజౌనుండు కొంతకాలము తపస్సుచేసి వరములు హొందియున్న యింద్రకీలపర్వతము యిదేయని అందురు.

శింగరాయకొండ శ్రీ వరహానృసింహక్షేత్రము.

కొండపయిని ఖరదూషణాది వధానంతరమందు శ్రీరాములవారు ప్రతిష్ఠించిన శీవరాహనృసింహస్వామివారి మందిరమున్నది. దీనిదక్షిణ పార్శ్వమందే యిందిరామందిరంబుగలదు, 2 అంతస్తములుగిల గో పురమున్నది.

ఈగుడివెనుక భవనాశనియనెడు పుష్కరిణీయొకటిగలదు, కొండ పైనాజ్ఞేయభాగమందు నృసింహస్వామి గుడిమిద్దెపైకి నేకుచుగానున్నది.

ఇందులో నొక గుహాశిలను, గుహాద్వారమందు దమ్మవాకార విగ్రహమున్నది, యీగుహ యొక్క పశ్చిమముగానున్న వేదగిరి నృసింహస్వామివారి మందిరమునకు దక్షిణముగ నున్నదట ఇదిగాక యీమందిరములోనే దక్షిణశిరస్సుగా శ్రీరామవిగ్రహము పూర్వాభిముఖముగా శయనించినట్లున్నది, కిరాటీ నృసింహస్వామియొక్క శిలావిగ్రహము కూర్చున్నయాకారముగా సుందరముగానున్నదిగాని యించుకంత భీకరముగా గనబడుచున్నది, ఈస్వామిని పూర్వమందు ఖరాసురుడు పూజించుచుండెనట, యిచ్చటికిపూర్వమున మయిళ్లదూరములో నియిద మునోరసి యనుకొండ సమీపమై ౨ 3 మయిళ్లపదరముగలిగి కిరాటికోట నెడు పేరుకలిగియుండె. అది ఖరాసురుని రాజధానియట ఖరాసురుని నృసింహస్వామియొక్క తీక్ష్ణదృష్టిచేత జలయానములకు హానిగలుగుచుండగా నారదుడు లోకోపకారార్థమయి తనతపోమహిమచేత శాంతిమూర్తిని గావించి యీపర్వతముమీద ప్రతిష్ఠించగా వీనిచేరువన శ్రీరాములవారుగూడ వరాహ నృసింహస్వామిని ప్రతిష్ఠించినట్లు స్థలపురాణములనిరి.

కిరాటిమొదలు కడపజిల్లావరకున్న ఖరదూషణాదుల రాజ్యమనియు నిచ్చటికి పశ్చిమముగా కొంతదూరములోనున్న నేనంపాలెము ఖరాసురుని సేనాధిపతియొక్క నివాసస్థలమనియు దానికిసమీపమందున్న ముట్టెరుపేటకోవ చతుర్భుజస్వామి మునగించినదనియు నిదర్శనముగా జెప్పుచున్నారు. యథావిధిగా శ్రీస్వామివారికి పూజాదులునియతకాలములలో జరుగుచున్నవి.

నెల్లూరుజిల్లా స్థలమునందున ఖచ్చేరీలన్నియున్నవి, దీనికి పశ్చిమోత్తరభాగములు మెరసి సుప్రసిద్ధమగు పినాకినీనది (పెన్న) ప్రవహించుచున్నది. ఇచ్చటికి పశ్చిమవాయవ్యముగ ౧౦ మయిళ్ళదూరమందున్న వేదగిరియనెడు కొండమొదలుకొని నెల్లూరువరకు పెన్నలోబడిన యిసుకలు శిలలగుననియు పినిలోనే మరియొకచోటబడిన యిసుకలుశిలలుకానేకావనియు వేదగిరి కుత్తరముగ నయిలదూరముగ నద్యుత్తరతీరమందున్న జొన్నవాడలో మల్లికార్జునస్వామియు ప్రత్యక్షదేవతనైన కామాక్షియు వేంచేసియుండిరి,

పెక్కండ్రుఋషు లిచ్చట తపస్సుచేసి ఫలసిద్ధినొందిరి, పెన్నా, బో
గ్గేరు, చెయ్యేరుసంగమయినచోటు సంగమేశ్వరస్వామి గుడిగల సంగమనె
దుమహాస్థలము జొన్నవాడకు సమీపముగాను తీరమందున్నది, పెన్నకు
దక్షిణతీరమందున్న రంగనాయకులవారిని వేదగిరి నృసింహస్వామిని జొ
న్నవాడకామాక్షి మల్లిఖార్జునులను, నెల్లూరు మూలస్థానేశ్వరునికశ్య
పబ్రహ్మ యిచ్చట యజ్ఞముచేసి ప్రతిష్ఠించెను. శ్రీరాములవారు సీతాన్వే
షణ కాలమందు సింగరాయకొండనుండివచ్చి యీ దేవతలను సేవించినా
రు, స్థలపురాణములో నిదియంతయు వ్రాయబడియున్నదనిరి.

—(శ్రీకాళహస్తిమహాక్షేత్రము.)—

దక్షిణకైలాసమనియు శ్రీపురమనియు, విష్ణుపురమనియు.మండలే
శ్వరమనియు,కైలాసమనియు, యిత్యాదిపురాణప్రసిద్ధ నామములుగలవు.

మూ॥ శ్రీమద్దక్షిణకైలాసం సర్వలోకోత్తమోత్తమమ్।
పంచయోజనవిస్తీర్ణం దశయోజనమాయతం।
బ్రహ్మణాగస్త్యనామ్నా వజ్రిణా ఠీలయాపి చ।
కాళేనహస్తినాచయిన గంధర్వదానవయుతిః।
మునిభిఃపూజితస్థానం భుక్తిముక్తిఫలప్రదం।
అనాపపద్మయోనిష్ణు స్సహాసర్వజగత్పతిః॥

రిత్యాది మహిమాస్పదమై. —

మూ॥ సువర్ణముఖిచలోకానాం భాగధేయావియన్నదీ।
అగస్త్యేన భువంనీతా ముఖరీకృతదిఙ్ముఖే॥

ఇత్యాది నిత్యస్తుత్య ప్రభావసంపన్నోత్తర వాహినీయాత సువర్ణ
ముఖరీ పూర్వతటమందు బహూన్నతగోపుర ప్రాకారములు గలిగి మిగు
లమనోహరంబుగా మందిరంబుప్రకాశింపుచున్నది, ఇందు పశ్చిమాభిము
ఖంబుగా శ్రీకాళహస్తీశ్వర నామముగల స్వయంభూ శివలింగముగలదు
ఇది వాయులింగమందురు, అందుకు నిదర్శనంబుగా స్వామివారి కెదురు
గానున్న ద్వారమం దిరుప్రక్కలనుంచబడిన దీపశ్రేణులు నిశ్చలమయి

యున్నట్లు సయితి మొకదీపమాత్రము సర్వదా సేవించుచునేయుండుట ప్రత్యక్షముగా గనుపించును,

ఈస్వామివారిభార్యజ్ఞానప్రసూనాంబయను పేరుగలిగి సుప్రసన్న ముఖయై ప్రకాశించుచుండెను, కుమారగణపత్యాద్యనేక మూర్తులును శివలింగంబులనుగుడి గట్టబడియున్నవి, ఈక్షేత్రముయొక్క మహాత్మ్యముశ్రీ స్కాంద శివపురాణముల యందు బహుళముగా నిరూపింపబడియున్నది, శివపురాణములో నొక యధ్యాయము పరిమితిగలిగి భరద్వాజమహర్షి కి గోమశమహర్షి యుపదేశించిన గ్రంథమందు దీనిమహిమ నిషేధించి సవిస్తారముగా జెప్పబడియున్నది, వలయువారందే చూచునది లేదా తత్సారభూతమగు శ్రీ కాళహస్తీశ్వర పదానామ దినమణియను గ్రంథము జూచినను చాలును.

శ్రీ కాళహస్తీశ్వర ధ్యానశ్లోకములు,

శ్లో॥ శిఖరిందుబింబాధిశానవనశివం। గిరిజార్ధభాగమఖిలామరాధిపం।
సగణాధ్యుపం ... సపరమాత్మతంనిజజనావనోత్సుకం॥

శ్లో॥ యన్నామస్మరణంసమస్తజగతామైశ్వర్యసంపాదకం।
యత్సాన్నిధ్యనవా ... ప్రాప్త్యాఘవిధ్వంసనమ్॥
దేవాయస్య ... సుఖం।
సోయం ... శ్రీ కాళహస్తీశ్వరః॥ ౨

శ్లో॥ ... మయూఖరీతలే।
వి ... నాం జ్ఞానానాం వందే వాం ... దాయినీ॥ ౩

శ్లో॥ ... ప్రసూధామ్నా।
శ్రీ ... శివానందపదాం నుమః॥ ౪

శ్లో॥ నమోనాదిసంసార మూలప్రకృత్యై।
నమోబాహునేహాందు ... ప్రభాస్త్రై।
నమః శ్రీకాళహస్త్యద్రి జాలంధరస్త్రై।
నమస్త్రైస్వనస్త్రై ... దేవ్యాః॥ ౫

శ్లో॥ పశ్యన్మూర్తిమముంలింగ కాలహస్తీశ్వరంముదా।
స్మృత్వాపిసర్వపాపేభ్యో ముక్తోభవతిసర్వదా॥ ౬
శ్లో॥ నదృష్టంయేనతల్లింగం తస్యజన్మనిరర్థకం।
నార్చితంయేనతల్లింగం జీవన్నపిమృతోహిసః॥ ౭
శ్లో॥ యంయంకామయతేకామం ప్రాణివిశేషగాహతే।
తత్తత్సమాన కోణేతు తంతంకామం నవిద్యతే॥ ౮
శ్లో॥ తన్మోక్షదంకామదంచ తత్క్షేత్రమనుత్తమం॥ మిత్యాది. ౯

(మరియొక్క విశేషముగలదెట్లన్నను.)

శ్లో॥ అర్కద్రోణప్రభృతి కుసుమైరర్చనంతేవిధేయం।
ప్రాప్యంతేనస్మరహర మహామోక్షసామ్రాజ్యలక్ష్మీః।
ఏతజ్జానన్నపి శివశివవ్యర్థయన్కాలమాత్మ।
ద్రోహీకరణ వివశోభూయ సాధః పతామి॥

అని శ్రీమదప్పయదీక్షితులవారాత్మార్పణ స్తుతిలోజెప్పినవొప్పున శ్రీశివప్రీతికరములయిన ద్రోణపుష్పములు (తుమ్మిపువ్వులు) సర్వకాలములయందు సమృద్ధిగా నిచ్చుటదొరకును.

శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజధానిలో వేంచేసియున్న శ్రీ కాళీవిశ్వనాథస్వామివారు, శ్రీవరదరాజస్వామివారు, శ్రీఅంజనేయస్వామివారు మొదలగు దేవతాద్యుత్సవములు, అత్యంతవినోదముగా జరుగుచుండును.

శ్రీకాళీ విశ్వనాథస్వామివారి కళ్యాణమహోత్సవము ప్రతిసంవత్సరజ్యేష్ఠ శు ౧౧ మొదలు పున్నమవరకును లోకోత్తరముగా జరుగును. బంగారు నందిసేవామహోత్సవము కంచిగరుడసేవవలెగానుండును. వేనవేలప్రజలు వచ్చుచుందురు.

శ్రీ వేంకటగిరినుండి చన్నపురిటవునకు రయిలెక్కివచ్చునపుడుమార్గమధ్యమందు చిరుతనిగుడియున్నది. అదిశ్రీకుమారస్వామివారు వెలసిన దివ్యస్థలము. ప్రతికృత్తికకును కార్తీకమాసమందును విశేషోత్సవములు మిక్కిలిమనోహరంబుగా జరుగుచుండును,

శ్రీమదిందిరా సుందరీ మందిరాయమానంబగు చెన్నపురీమహారాజధానిలో; ఏకామ్రేశ్వర, కచ్ఛపేశ్వర, కపాలేశ్వర, నృసింహ, శ్రీరంగనాయక పార్థసారథి ప్రభృతి దేవాలయములు పెక్కులున్నవివి. సభక్తికముగా భోగరాగములు జరుగుచున్నవి.

అందులో తిరువల్లిక్కేణిలో సుందరగోపుర ప్రాకారమంటపాలంకృతమైన మందిరంబులో శ్రీపార్థసారథిస్వామివారు సాక్షాత్కరించి భక్తజనకృతోత్సవసంతుష్టులైవరప్రదులై విరాజమానులగుచున్నారు,

ఈ ప్రపంచములో నున్న యల్లపదార్థములున్ను యీపట్టణములో నున్నవి.

శ్రీతిరుపతి మహాక్షేత్రము.

కొండమీద కోవెలకెదుట వేయికాళ్ళమంటపమున్నది, స్వామిపుష్కరిణీ స్నానము. శ్రీనివాసమూర్తిీ దరిశనము జేసుకొనిబహుజనులు ప్రార్థనలు చెల్లించి కృతార్థులగుచున్నారు ఉపనయన వివాహాద్యుత్సవములు కుప్తపరచి యొకదినములో నేజరిగించుట యిచ్చట సదాచారమయిన.మొక్కుబడిగా నున్నది.

కొందరు కాశీఖండ. కాళహస్తి, కాంచీ, మొదలయినమహాత్మ్యాదిగ్రంథము లాధారంబుగా శ్రీ వేంకటేశ్వరుఁను కుమారస్వామిని గాను వరాహస్వామిని క్షేత్రపాలకునిగాను పుష్కరిణిని స్వామి పుష్కరిణిగా నుస్థలపురాణము చెప్పుచున్నదనియు పూర్వమీ శేషగిరియందు దక్షిణమున బ్రహ్మయు, నడుమ నహోబలనృసింహస్వామియు నుత్తరమున మల్లికార్జునస్వామియు నివసించియుండగా శివదర్శనార్థియైవచ్చినబ్రహ్మతో నీవెవ్వరవని కుమారస్వామి ప్రశ్నించగా సకలవిద్యలనెరింగిన బ్రహ్మను నేననియనగాకోపించి కుమారస్వామి బ్రహ్మను చెరసాలలో నుంచినపైని కొంతకాలంబునకు నందికేశ్వరుడువచ్చి సృష్టికర్తయైనబ్రహ్మనుచరసాలలోనుంచదగునాయని పల్కగా కుమారస్వామికోపించి నీవున్నుబ్రహ్మయొద్దనే చెరసాలలోచేరవలసియున్నట్లున్నదని రక్షించగా భయపడిమాటవాసికంటినిగాని నాకేల యీవృత్తాంతమని నందికేశ్వరుడుతొలగిపోగాసృష్టి

నే నేజేయుదునని భీష్మించి కుమారస్వామి బ్రహ్మస్థానమైన ఈ వేంకటాచలమందు ప్రవేశించియుండెననియు, మూర్తికిజటామండలంబును, కుడిచేతిక్రింద శివలింగంబునునున్నవి గావున యావచ్ఛరీరము విడిచి కుడిచేతిలో ప్రాతఃకాలమందు బిల్వపూజయు నితరకాలములయందు పుష్పాదిపూజయు జరుగుచున్నవనియు, జనమేజయుని కాలమందు జంగములే పూజకులుగానుండినందున స్వామివారిచిట్టా లేనిదర్శనమనియు తల్లియైన పార్వతికిప్రీతికరమైనసింహవాహనము శుక్రవారమునా దభ్యంజనాద్యుపచారములు జరుగుచున్నవనియు రామానుజులవారినాడు స్థలవానులకున్ను వారికిన్ని జరిగిన వివాదములో శంఖచక్రములు, డమరు, త్రిశూలములు, కోవెలలో బెట్టి యుభయకక్షిదారులు, బీగములు వేసికొనిరాగా, రామానుజులవారు శేషావతారముగనుక సోమసూత్రముగుండా కాత్రి లోపలికి ప్రవేశించి, శంఖచక్రములుస్వామికలంకరించి మరల యెరిగి యెరగనట్టుబయటికిపోయెను.

మరునాడుభయవాదులుచేరి బీగములుదిగి విచూడగా శంఖచక్రములుస్వామిధరించినట్లుండగా నిది విష్ణుస్థానమని నమ్మించిరిగనుక, తదాదిగా జంగములు నమాశ్రయులై కొల్చుచుండిరనియు, స్వామివారి చేతిక్రింద లింగము కనుపడకుండునట్లును స్వామివారిపాదములు మునుగునట్లును, రాకట్టుగా బీరముగట్టించిరనియు, విష్ణువిశేషనామంబులనేకంబులుండినను, పాపహరుండను నర్థంబునెరింగింపుచున్న శ్రీ వేంకటేశ్వరనామంబు సర్వదేవసాధారణంబుగా నుంచిరనియు.

శ్లో॥ సర్వపాపాని వేం ప్రాహుః కటస్తద్దాహ ఉచ్యతే।
సర్వపాపదహాయస్మాత్తస్మాద్వేంకటఇష్యతే॥

అను వచన మిందుకు నిదర్శనమనియు నిట్టిగాథలు పెక్కుగా జెప్పి ఈ వేంకటేశ్వరులవారు కుమారస్వామివారగుటకు సందియంబు లేదని యీ ప్రాచీనస్థలపురాణములో నిట్లనే యున్నదనియునందురు.

మరికొందరు విష్ణుమతస్థులు భృగుమహాముని శాపునకుసహింపక విష్ణువక్షస్థలనివాసినియగు లక్ష్మిచిరుతానూరిలో నలమేల్మంగయను పేర

ప్రవేశించియుండగా విరహమునుసహింపజాలక విష్ణుమూర్తి తదన్వేషణ తత్పరుడయి తత్తరంబుగా నిత్రిగుమలయందు దుముకగా పాదంబులును నిగియున్నవనియు నిత్యము స్వామి యీఅమ్మవారి యొద్దకుపోవుచు వచ్చుచుండుననియు రాజపోకలవల్ల స్వామివారియొక్క శిథిలమయినపాతరక్షలు మొకటిగోపురప్రమంటపములోనే యుండుననియు వేంకటేశ్వరుల వారిచ్చినభూమిగువరాహస్వామియుండగా, కొండను మాత్రిపడమరగానున్న వేదాచలముపయిని స్వామివారు మొట్టమొదట నిలిచినదానించి ఈవరాహస్వామి వారికి దక్షిణపార్శ్వమందు చోటులు దుమికిరనియు వేదాచలముమీదనే యుండుకాలములో స్వామివారికి ప్రీతిగా ఛత్రము కొన్నిదినములుంచి పూజింతురనియు వరాహస్వామికెదురుగా, వరాహపుష్కరిణియు దానిసమీప్తి యీస్వామివారియొక్క స్వామి పుష్కరిణియునుండగా సమీపమున్న గట్టుకొట్టి ఇటీవల రెండుపుష్కరిణుల నొకటిగా జేసిరనియు కపిలతీర్థాద్యనేక దివ్యతీర్థములుసకొండపైనుండెననియు నొకపురాణమునందున్నదని చెప్పుటకలదు. బిల్వపూజలేదని కొందరును కలదనికొందరును సందేహముగా కొందరు అనుచుందురు. చేతిక్రింద లింగములేదనియు నందురు.

కొందరు సమరసబుద్ధిగలవారు శ్రీనివాసమూర్తి విష్ణువయినందు వక్షస్థలమందు లక్ష్మియున్నదనియు శివుడయినందుకుజటలు, బిల్వపూజయుగల్గియున్నదనియు, కుమారస్వామియైనందుకు స్వామియనగాకుమారస్వామిగనుక తన్నామచిహ్నితమైన స్వామిపుష్కరిణియున్నదనియు ఆదిశక్తియైన పార్వతియొక్క లీలావతారములలో (యాపేమూర్తీశ్వయం విష్ణుః) అనే ప్రమాణమునుబట్టి యొకలీలాపురుషావతారమయిన ఈ వేంకటేశ్వరులవారికి శ్రీదేవిచిహ్నములయిన సింహవాహనము విమానశిఖరమందు కలశములుశుక్రవార మంగళవారములయందు నభ్యంజన పురస్సరముగా విశేషపూజలున్నవనియు మొక్కువారికి నిర్విఘ్నముగా కోర్కెలీడేర్చుటవలన విఘ్నేశ్వరుడగుటకు సందియములేదనియు దివ్యప్రభావము త్రిమూర్త్యాత్మకత్వము మొదలయిన మహత్త్వము లున్నవిగావునమూర్త్యేడనవచ్చుననియు. నిట్లునయుక్తికముగా ప్రశంసింపుచున్నారు.

జగదీశ్వరుడొక్కడే కాబట్టి, యెవ్వరెట్లుభావించి సేవించినను భావనాను రూపగతి గల్గుటకు సందేహంబు లేదు.

శ్రీ స్వామిసన్నిధిలో నిలువుపాడవుగా వస్త్రముతో డబ్బియను పేరుగ జోలెకట్టియున్నది దానిలో ప్రార్థనా ద్రవ్యములు సమర్పించు చుందురు.

కొండదిగువ దిగువతిరుపతియనునూరుగలదు. ఇచట కొందరుయ తులు మహంతులు, ధనికులు, వర్తకులు నివసించియున్నారు, జనమేజ యప్రతిష్ఠితమయిన శ్రీకోదండ రామస్వామివారి మందిరము దివ్యముగా నున్నది.

శ్రీగోవిందరామస్వామివారు కంచము తలక్రిందనుంచికొని దక్షి ణశిరస్సుగాను, ప్రాగభిముఖముగాను, పవళించియున్న లీలగానున్నది. శ్రీ భూదేవులు పాదములొత్తుచున్న రీతియుగలదు, మందిరంబు సుందరం బుగాను విశాలముగానున్నది.

గొప్ప గోపురముకలదు, ఆగోపురమునకెదురుగ నిదనుమ శ్రీ పాదతీర్థ మని యొక మండపగు నిలువులోతుగా నడుమ నొక స్తంభముగలిగినీరుపొంగు చుండును. గ్రామప్రాగ్భాగమందు మరియొక పాదతీర్థమిట్లనే యున్నది నృసింహాది దేవాలయంబులుగలవు, స్వామియడల లోకులు భక్తిశ్రద్ధలు గలిగి సంచరింతురు.

శ్రీ వేంకటేశ్వర ధ్యానశ్లోకములు.

శ్లో॥ దివ్యే శ్రీవేంకటాద్రౌ జలజభవశచీ ప్రాణనాథాదిపూజ్యమ్।
భక్తానామిష్టదానే కరధృత వినసత్కంకణం శంఖ శార్ఙ్గ్యమ్।
అలమేల్మంగానాథం స్థిరదినవిసరేపూజితం సర్వదా తమ్।
వందే శ్రీవేంకటేశమ్ నిరుపమకరుణం కోటిసూర్యప్రకాశమ్॥

శ్లో॥ నీలమేఘశ్యామ తనుఃభిర్యో ప్రశారత్న ప్రియః।
జగద్వ్యాపీ జగత్కర్తా జగత్సాక్షీ జగత్పతిః॥
శ్రియఃకాంతాయ కల్యాణనిధయే నిధయేర్థినామ్।
శ్రీ వేంకటనివాసాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్।

అలమేల్మంగా ధ్యాన శ్లోకము.

శ్లో॥ శృంగారాంగీ మంగళజననీం మంగళకలితా మలమేల్మంగాం।
రంగద్వేంకట రాజవధూటీం తుంగయశోధనసంగామీడే॥

అని యిత్యాదులు గలవు.

శ్రీవేంకటేశ్వరులవారికి వత్సరమ్వారము పొంగలగునవి తిలుకముంచెదరు. అట్టిదినలుగులెట్టి దానికి శ్రీపాదరేణువనియు యమ్ముదురు. శ్రీస్వామివారి హస్తములయందు వక్షస్థలమందు శ్రీగంధపు బిళ్ళలనొత్తి యాత్రాపరులకొసంగుదురు. లేక విక్రయింతురు. వాటినిదెచ్చి పూజలోనుంచెదరు.

మూ॥ వందేశ్రీనయనోత్సవస్య శకనం శేషాచలాధీశ్వరం।
బ్రహ్మేంద్రార్చిత పాదపద్మయుగళం లోకైకనేత్రోత్సవమ్॥
వాసిష్ఠసనకాదిభిర్మునిగణైస్సంసేవ్యమానంసదా।
భక్తానామఖిలార్థదాయనమహం శ్రీవేంకటేశంగురుం॥ ౧

మూ॥ కమలాకుచచూచుక కుంకుమతో నియతారుణితాతులనీలతనో।
కమలాయుతలోచనలోకపతే విజయీభవ వేంకటశైలపతే॥ ౨

మూ॥ సచతుర్ముఖషణ్ముఖపంచముఖ ప్రముఖాఖిలదైవతమౌళిమణే।
శరణాగతవత్సల శౌర్యనిధే పరిపాలయమాం వృషశైలపతే॥ ౩

మూ॥ అతివేలతయాతవ దుర్విషహైరనువేలకృతైరపరాధశతైః।
భరితంత్వరితం వృషశైలపతే పరయాకృపయాపరిపాహిహరే॥ ౪

ఇత్యాదులనేకముగా పఠించుచుందురు.

శ్రీమదేకామేశ్వర స్వామివారిగుడికి నాల్గువైపులను సాలుగోపురములు చిత్రముగాను, బహూన్నతముగాను, ౧౧ ద్వారములతో ౧౧ అంతస్తులుగాను విశాలముగాను ప్రకాశింపుచున్నవి. ఊరు బహువిశాలముగాను, పరిశుభ్రముగాను వినోదముగానున్నది.

ఇచ్చట ౭ తీర్థములుగలవు, వాటియందు స్నానము చేయవలశి నవారములు.—

౧ ఆదివారము కచ్ఛపేశ్వర తీర్థములోను.
౨ సో॥ ఏకామ్రేశ్వర సన్నిధిలో శివగంగా తీర్థమునందు.
౩ మం॥ రాజవీధి ఉత్తరపుకొనసున్న మాంగళ్యతీర్థమందు,
౪ బు॥ రైలుస్టేషను సమీపమందున్న యింద్రతీర్థములోను,
౫ గు॥ వేగవతీనదిలోనున్న యాదవ తీర్థమందు,
౬ శు॥ శ్రీకామాక్షి సన్నిధిలోనున్న పంచతీర్థములయందు,
౭ శ్రీమదుపనిష ద్బ్రహ్మేంద్రస్వాములవారి మఠమున ఉత్తరముగనున్న సర్వతీర్థములోను,

విశేష స్నానములు సేయు విధియుంగలదు.

ఏకామ్రేశ్వాది మందిరములో ఏలాలకాంబా గంగాదేవి ప్రతిమలువిఘ్నేశ్వరకుమారాది పురుష ప్రతిబింబములు చిదంబరసభాపత్యాది లీలామూర్తులు భక్తపరంపరావిగ్రహములు శ్రీరామ ప్రతిష్ఠితాష్టోత్తర శతలింగపఙ్క్తులు ౧౦౮ లింగములతోనున్న లింగము. ౧౦౦౦ లింగచిహ్నములుగల మరియొకలింగము, ఇత్యాదిబహులింగములున్నవి.

కంచిలో ౧౦౮ శివస్థలములు ౧౮ విష్ణుస్థలములుగలవు వానిలో ప్రసిద్ధస్థలము లీక్రిందవ్రాయబడినవి.

శివస్థలములు.

౧ ఏకామ్రేశ్వరస్వామివారు
అమ్మవారు కామాక్షి.
౨ కచ్ఛపేశ్వరుడు
౩ పురందరేశ్వరుడు
౪ మహాకాళేశ్వరుడు
౫ ఫణామణేశ్వరుడు
౬ ఘంటాకరేశ్వరుడు
౭ వ్యాఘ్రశాంతేశ్వరుడు
౮ అనవరతేశ్వరుడు
౯ కైలాసనాథేశ్వరుడు
౧౦ అగస్త్యేశ్వరుడు
౧౧ అనేకపలింగేశ్వరుడు
౧౨ జ్వరహరేశ్వరుడు
౧౩ ఉపమన్యేశ్వరుడు
౧౪ మంగళేశ్వరుడు
౧౫ సూర్యేశ్వరుడు
౧౬ చంద్రకాళీశ్వరుడు
౧౭ విష్ణ్వేశ్వరుడు
౧౮ మంగళమాధవేశ్వరుడు
౧౯ శ్మశానేశ్వరుడు
౨౦ వాలీశ్వరుడు
౨౧ వృషభేశ్వరుడు
౨౨ రామేశ్వరుడు
౨౩ లక్ష్మణేశ్వరుడు
౨౪ భరతేశ్వరుడు
౨౫ శత్రుఘ్నేశ్వరుడు
౨౬ సీతేశ్వరుడు
౨౭ హనుమదీశ్వరుడు
౨౮ గంగాధరేశ్వరుడు
౨౯ మన్మథేశ్వరుడు
౩౦ హిరణ్యేశ్వరుడు
౩౧ సహస్రాక్షేశ్వరుడు
౩౨ బ్రహ్మేశ్వరుడు
౩౩ వహ్నీశ్వరుడు
౩౪ రుద్రకోటీశ్వరుడు
౩౫ వీరాట్టహాసేశ్వరుడు
౩౬ మార్కండేయేశ్వరుడు
(ఇత్యాదులున్నవి.)

బహుపురాతనమైనయొకమామిడిచెట్టున్నది. దానిక్రిందగౌరీ స్తనాంకితశరీరమై కౌగలింపబడిన ఏకామ్రలింగము, వేరొకటిమరికొన్నిలింగములతోపరివేష్టితమైయున్నది అనాది కాలము క్రిందట పార్వతీలీలార్థమయి శివుని కన్నులుమూయగా శివుడనప్రియో పార్వతీ నీవు విలాసమునకు నా కన్నులు మూసితివి, అవి సూర్యచంద్ర వహ్నులు గావున లోకములకు

సూర్యాదిహ్యాప్తిలేక చీకటిగానైనందున కర్మకలాపము చెడి దేవతలకందరి కినుపవాసముసిద్ధించి యనేకయుగములైనది. యింత ఘోరపాపముచేసి వదాననయితివి సుమీయని యానతీయగా నాకీదోషమెట్లుపోవునని పార్వతిప్రార్థించవగా, సత్యవ్రత క్షేత్రమందు తపస్సుచేసినయడల నీపాపము బోవునని శివుండనగావిని భీతిల్లి పార్వతియంతర్థానమై యీ కాంచిలో ఈఏకామ్రముక్రింద ఘోరతపస్సుచేయుచుండగా పార్వతి యేమిచేయుచున్నదో చూతమని ప్రసన్నముగా శివుడువచ్చెనట, అందువల్ల చోరేశ్వరుడను నొకలింగమున్నది.

తరువాత పార్వతికి ప్రత్యక్షముకాగా పార్వతి స్వామిని కుచములుగాజులు మోపి కౌగలించుకొనియుండగామెచ్చి ప్రసన్నుడయినీపాపము నశించినదని యానతిచ్చి వారిరువురు నాలీలగానే ఆ ఏకామ్రముక్రిందనే యిట్లువెలసిరి. కాబట్టి ఈస్వామికేకామ్రేశ్వరుడనెడు పేరువచ్చినదందురు. ౫౦ అధ్యాయములుగలదిగాను ౧౦౦ అధ్యాయములుగలదిగాను స్థలపురాణములు రెండున్నవి అందిట్లనే యున్నదట.

ఈస్వామివారి కోవెలకు ఆగ్నేయముగా నరమైలుదూరముగా శ్రీకామాక్షిదేవి మందిరమున్నది. దానికిని నాలుగుగోపురములున్నవి. గుడికివెనుక శుక్రవారమునాడు విశేషస్నానముచేయదగిన పంచతీర్థమొకటిగలదు. యిందుకే శీఘ్రంగాను సుందరంబుగాను శ్రీకామాక్షిమూర్తియున్నది, గర్భాలయసన్నిధిలో శ్రీ శంకరాచార్యులవారు స్థాపించిన శ్రీ చక్రమందే వయిదకాలార సంపత్తిపురస్సరముగా, పూజాదికములుజరుగుచున్నవి.

లక్ష్మీ సరస్వతులు చామరములు వీచుచుండగా నడుమవిరాజిల్లుచున్న ఏలాలకాంబయనెడు సాత్వసమూర్తులు యొకస్థలములోనున్నది, లలితాసహస్రనామములయందున్న, (శ్లో॥ సచామరరమావాణీసవ్యదక్షిణసేవితా)యను నామమున కీమూర్తి నిదర్శనంబుగానే యున్నది. దీని కుపష్టంబకమైన పూర్వవృత్తాంతమెట్టన్ననుం, పూర్వమందొకప్పుడు నా

భర్తయేయెక్కువయని గౌరియు నాభర్తయేయెక్కువయని లక్ష్మి యు సరస్వతి మధ్యవర్తినిగా వివాదపడి యవ్వరికిని దెలియని పూర్వకథ, నవ్వరుచెప్పుదురో, వారేయక్కువయని సమయము జేసికొని తమభర్తలనడుగగా నందుశివుండట్టికథను చెప్పగావిని, పార్వతిసంకేత స్థలమునకు వచ్చునంతలో, నారాయణుండట్టికథ చేయుంగనున్నను తెనని ర్బంధమ్మననయిగ మేయుడనెడు శివసన్నిధానవర్తిని భావించి కపటముగా వానివలనదత్కథనెఱింగి తనకెఱింగింపగావిని లక్ష్మియునురాగా సరస్వతిసాక్షిగా గౌరియాకథజెప్పుచుండగా లక్ష్మి యిదినేనెరుంగనాయని తదనంతర కథాపూర్తిసేయనాగె.

నిట్లు 3౨ దినములుముప్పదిరెండుకథలు జరిగినపైనొకనాడుగౌరి కోపించి మంచి ప్రాచీనకథ జెప్పుమని బహుగానిర్బంధించగాశివుండువిఘ్నమాయామగ్నుడయిన నైగమేయునివలన బయలావుచుండుటదివ్యదృష్టిచే గాంచివానినింకొకపసికయి దూరంబుగా బంచి రహస్యంబుగామునుటివలె నొకయపూర్వకథగవ్రి యెఱింగింపగావిని యాగవ్రతి నప్పటి యట్ల సంకేతస్థానంబునకు వచ్చియుండగా నారాయణునకు దత్కథ దెల్పువారు లేమింజేసి యీదినంబున నీకు పరాభవంబగునని జెప్పగావిని దిగులపడుచుండ లక్ష్మియునువచ్చి కథాసద్విజ్ఞతచేత గౌరీరాజిత యత్యాగనియు బిమ్మటగౌరియు శివునివలన శ్లోకకల్వ్యాపారమెఱింగికినిసినయిగ మేయుండును నారాయణుండును, మనుష్యులగుదురుగాకయని శపింపగా క్షేమకవియనుపేర నైగమేయుండును, వేదవ్యాసుండనుపేరన నారాయణుండును మనుష్యులైరనియు క్షేమకవియున్ను శివసన్నిధిలోనివిని,

ఇట్లుముప్పదిరెండుకథలను బృహత్కథామంజరియనుపేరుగలగ్రంథముగా రచియించెననియు తద్గ్రంథచమత్కారమునకులోబడిజనులువ్యాసరూపనారాయణకృతాష్టాదశ పురాణములయందనాదరులుకాగానతండు శ్రీకాశీ విశ్వేశ్వరునితో విన్నవించి బృహత్కథామంజరిని మణికర్ణికా

కలౌ పాతకమున నియమింపించి తత్ప్రతినిధిగా ముప్పదిరెండుశ్లోకములు గలమహిమ్నస్తుతిని, క్షమకివిపలన నంగీకరించి స్వీకరించెననియు, నిట్లు స్కాందపురాణమునందలి కేదారఖండమునం దుదాహరింపబడియున్నది, గావున పరాజితయైన లక్ష్మీదేవియు, సావిత్రియయ్యును, కపటముగానూర కున్న సరస్వతియు దూర్వోక్తసమయప్రకారము పార్వతికిరుగెలంకుల నిలిచిచామర హస్తులై సేవింపుచుండుట సరిగానేయున్నది.

శ్రీకాంచీమహాక్షేత్రము.

మరియు శ్రీకామాక్షీమందిరములో పరివారదేవత లనేకులుగలరు. గణపతి కుమారులును స్థాపకులయిన శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యుల వారి విగ్రహంబును, గల్గుటయేగాక. సౌందర్యగర్వముగల లక్ష్మికి గౌరి శాపమురాగా కురూపమునొంది తొల్లింటి చక్కదనమునుగురించి చిరకాలము తపస్సుచేయుచున్న లక్ష్మికి ప్రసన్నురాలయి పార్వతివరమిచ్చెనట. అట్టి లక్ష్మికురూపమొకపార్శ్వమందున్నది.

పూర్వము శ్రీకామాక్షి నిశీథమందు యోగినీపరివృతయై గుడినుండి బయలుదేరి కంచిలోనున్న పంచ జనులను బలవంతముగా భక్షింపుచుండగా, కొంతకాలమునకు శ్రీ శంకరాచార్యులవారువచ్చి వకరాత్రి యావికారముజూచి స్వతపోమహిమచేత దేవీకాకర్షణ మొనరించినందున శాంతమూర్తియైన కామాక్షి సదా యీచొప్పున శాంతమూర్తిగానే యుండునట్లుగావింపుమని కాంచీపురవాసులుచేసిన ప్రార్థనపయిని శ్రీగురుస్వాములవారు సహస్రకలశావాహనము చేసియుండగా, కొందరు కర్ణాటులు నిరాకరింపగా వారికి విశ్వాసము గలుగుటకొక కలశములోనున్న మంత్రపూతజల మొకమూకబాలున కభిషేకింపగా, నాతడు సకల విద్యాప్రవీణుడైయుండెను.

పిమ్మట మూకత్వముబాసి తన నామందే మూకపంచశతియనెడు స్తవముచే శ్రీకామాక్షిదేవిని ప్రార్థించెనట ఆగ్రంధ మచ్చుపడే యున్నది, ఆపయిని పురజనులు నమ్మినందున సహస్రకలశాభిషేకముచేసిరొం

టికళల నావేశింపజేసి యొక శ్రీచక్రమును శ్రీకామాక్షికెదురుగా స్థాపిం చియుంచిరట. ఆచక్రమందే పూజలుజరుగుచున్నవి.

మఱియొక విశేషమువింటిమి ఎట్లన్నను.

ఏలాంబికాంబ భోగశక్తి, కామాక్షి వీరశక్తి. ఈమె చతుర్భుజ మనోన్మణి యోగశక్తి. ఈమె ద్విభుజ, తంజావూరు మహారాజుపూర్వ ముందు వరదరాజోత్సవమూర్తిని కామాక్షిని జుల్ఫికర్ గొంపోయియుం డగా వయిష్ణవులు వెంటనేపోయి యచట నవేషంబున ప్రవేశించి వరద రాజమూర్తిని పాదెపైనిగట్టి శవమనియెద్చుచు కోటవైకితోద్చుకొనివ చ్చి యుంచలుమీద మరల కంచిలో వేంచేవుచేసి యప్పటియట్లపూజిం పుచుండిరనియు పిమ్మట తంజావూరు మహారాజు కామాక్షినిగురించి ది ట్టుపరిచినందువ తోడ్కొకరాం శ్యముగాక భక్తులు లలితాదేవినికామాక్షి స్థానమందు ప్రతిష్ఠించిరనియు ప్రసిద్ధిగానున్నది.

ఇదిగాక అయోధ్యాది సప్తపురములలో మూడు విష్ణుస్థానములు మూడుశివస్థానములు కాంచిశివకేశవోభయస్థానమై యర్ధనారీశ్వరరూ పమయినందునను శివుడు కామాక్షి కరిన స్తనాంకితుడైనందునను దీని నే కాంతక్షేత్రమనియు నందురు, శ్రీకామాక్షి కాజ్ఞేయముగా గర్భాలయ ములోనే రహస్యబిలమని యొకగుహగలదు, అది నాగలోకమువరకు ను న్నదట. దానిలోక్షీరాభిషేకము చేయుచుందురు.

శ్రీ యేకామ్రేశ్వర ధ్యానశ్లోకములు,

మ॥ మూలేచూతమహీరుహస్య నివసన్మూలం జగత్సంపదామ్।
మోహాపాయరసాయనం ప్రణమతాం మూర్ధేందుచూడామణిః।
కామాక్ష్యాంఘ్రిస్తనాంకితవపుర్వ్యాఖ్యాతకామాగమః।
కళ్యాణం సతతంకరోతుభగవాన్ కాంచీపురీనాయకః॥

శ్రీ కామాక్షి ధ్యానశ్లోకము.

మ॥ క్వణత్కాంచీదామాకరికలభకుంభస్తనభరా।
పరిక్షీణామధ్యేపరిణతశరచ్చంద్రవదనా।

ధనుర్బాణాన్ పాశంస్సృణిమపిదధానాకరతలైః।
పురస్తాదాస్తాన్నః పురమథితురాహోపురుషికా॥ ౧
అరుణాంకరుణాతరంగితాక్షీంధృతపాశాంకుశపుష్పచాపబాణామ్।
అణిమాదిభిరావృతాంమయూఖైరహమిత్యేవిభావయేభవానీమ్॥
చతుర్భుజేచంద్రకళావతంసేకుచోన్నతేకుంకుమరాగశోణే।
పుండ్రేక్షుచాపాంకుశపుష్పబాణహస్తే నమస్తేజగదేకమాతః॥ ౩
ఆపదకింకిణీయాం స్మరణీయం చరణయుగళమంబాయాః।
తత్స్మరణంకింకురుతే బ్రహ్మాదీనపిచ కింకరాన్కురుతే॥ ౪

అని దేవీమహిమగా చెప్పెదరు.

ఇచ్చటికి రెండుమయిళ్ళదూరమున దక్షిణంగానున్న చిన్నకంచి శ్రీవరదరాజస్వామివారు వేంచేసియున్న దేవళము, గోపురములు, ప్రాకారములు, సుందరముగా నున్నవి, బంగరుగిలుచేసినగరుడవాహనములు రెండుగజవాహనములు, హనుమద్వాహనములు, బంగరుపల్లకీ యుండుటయు, నిలువడియారుకాళ్ళ మంటపములో నున్నవి.

౧౦౮ కాళ్ళమంటపమొకటి ౧౦౦౦ కాళ్లమంటపమొకటికలవు. అనంతసరస్సు, ఒకపుట్ట, ఒకరావిచెట్టు, గ్రంథోక్తరీతిగానున్నవి, పన్నిద్దాళ్వారు మొదలయిన వారిప్రతిమలు ప్రాకారాను న్యూతములుగా నున్నవి.

శ్రీ రామానుజాచార్యులవారు, పన్నిద్దాళ్వారు, నోకభాగమందున్నచిన్నమంటప తుల్యమందిరములో ప్రతిష్ఠింపబడియుండిరి, మరికొందరు బ్రహ్మాదిపరివార దేవతలుండిరి, బ్రహ్మదేవుడు చిత్తస్థైర్యమునుగురించి ఈ సత్యవ్రతక్షేత్రమందు అశ్వమేధయాగము సేయుచుండగా వపాభక్షణముసేయుచు నుదయించిన వరములిచ్చెగనుక యీస్వామికి వరదరాజస్వామియనెడు పేరువచ్చినది,

ఇది కరిగిరినిగొట్టి సమీకరించి కట్టినందున కించదున్నతముగా నున్నది, వేరొకమందిరములో పెరుందేవితాయారనెడు పేరుగలిగి యుమ్మవారు ప్రకాశింపుచున్నారు.

—(ధ్యానము.)—

శ్లో॥ వసాపరిమళోల్లాస వాసితాధరపల్లవమ్।
ముఖం వరదరాజస్య ముగ్ధస్మిత ముపాస్మహే॥ ౧

శ్లో। సత్యవ్రతే ద్విరదభూధ్రతి కాంచికాయాం।
బ్రహ్మాశ్వమేధ చితిరుత్తర వేదికాయామ్। ౨

శ్లో। ఆవిర్భూత జగదక్షి ప్రణతార్తి హారాయః।
పూర్వామధ్య తమహం శరణం ప్రపద్యే॥ 3

శ్రీ వరదరాజస్వామివారియావిర్భావమునుగురించినపురాణగాథ యెట్లన్నను —

పూర్వమునందు లక్ష్మీభక్తులగు కొందరు మునులును, సరస్వతీభక్తులయిన కొందరుమునులును, తమతమయారాధ్యదేవతలయొక్క యుత్కర్షాపకర్షములనుగురించి, వివాదపడి, తెగవుదీర్చుకొనుటకు, సత్యలోకమందున్న బ్రహ్మదేవునిసన్నిధికిబోయి సభికులతోడను వచ్చినకారణంబెఱింగింపగావిని వారేమియుననజాలక యూరకున్నంజూచి వారిప్రతివాదులుగన్నదుగనుకయున్నను వారిం గోపిలిచి బ్రహ్మయోమునులారా సకలజగత్సృష్టిజనకులయి ప్రకృతిపురుషులయినలచ్చిమి నారాయణులకన్న నధికముగల స్త్రీపురుషజీవులు వేరుగావున, లచ్చిమికన్న సరస్వతియధికురాలెట్లగునని పలికిన, సరస్వతి చిన్నబోయి నదులలోనయినను నాకు శ్రేష్ఠత్వము గలిగింపుమని ప్రార్థింపగా, విష్ణుపాదోద్భవయయిన విశ్వపావనియయినగంగానదికన్న శ్రేష్ఠములయిన నదులు లేనేలేవని బ్రహ్మయనగా, విని యవమానంబునకు సిగ్గుపడిదిగ్గునలేచి సరస్వతీనదియందంతర్ధానమునొందె. నంతటయి గొంతకాలమునకు వాణీకాంతుండు చంచలస్వాంతుండయివిన్నవయియున్న సమయంబున నోవిరించీ హరినిగురించి సహస్రాశ్వమేధ యాగంబులొనరించినంగాని, నీకిచ్చిత్తచాంచల్యంబు సాకల్యంబునం బోనేరదనియు, నేనిన్నిజన్మంబులొనరింపగలవాఁడనని విచారింపక సత్యవ్రత క్షేత్రంబునకరిగి యందొకయశ్వమేధ యాగంబునా సిమోగంబున గావించితివేని సహస్రాశ్వమేధ యాగఫలంబు సులభంబుగాసంభవించునని, గంభీరస్వరంబున నశరీరవాణి వాణీధవునకు వినిపించిన విని

జెందింబునం దమందానందంబు నొంది సత్యసంధుండయిన సత్యలోకేశ్వరుండు. సత్యవ్రతక్షేత్రంబునకు వచ్చి యచ్చటికి విశ్వకర్మను రావించి యరణ్యచ్ఛేదన పూర్వకంబుగా హస్తిశైలంబుతయు సమీకరింపించి యందు సకలవస్తుసంపన్నంబయిన యొకపురంబు నిర్మింపించి యింద్రాదిబృందారకులు శేషాద్యశేష నాగలోకవాసులు మానవులు దానవులు, వశిష్ఠాది మునిశ్రేష్ఠులు, మొదలుగాగల సజ్జనులను బిలిపించి వారికిదగిన యుపచారంబులు గావించుటకు బ్రాహ్మణులను నియమించి సుముహూర్తంబున యాగసంకల్పం బొనరించునప్పుడు నిజమానసపుత్రుండయిన వసిష్ఠమహామునిం బిల్చెను,

అంతనాధర్మపత్నియైన సరస్వతి యొకానొక కారణంబున నల్గి, సరస్వతీనదిలో నంతర్భవించియున్నది కావున నీవిప్పుడచని యథోచితసంభాషణంబుల బ్రసన్నంగావించుకొని దోడ్కొనిరమ్మనుడు. నతండట్లనేచనియెంత ప్రార్థించినను వినక పూర్వోక్తస్వాపరాధంబుం గ్రహించి, సరస్వతి రానుపొమ్మనిన, మరలవచ్చి వసిష్ఠుండీవృత్తాంతంబు పరమేష్ఠి కెఱింగించిన నతండు భర్తననతిక్రమించినభార్యను విడుచుట పరమధర్మంబనియు సూర్యపుత్రియైన సావిత్రిని ధర్మపత్నిగా నంగీకరించి శ్రద్ధామైత్రినయను భార్యలతోడంగూడి, సంకల్పించి యాగంబుగావింపుమనెను.

తర్వాత నంగిరసుండు మొదలయినసభికులు విన్నవించిన చందంబున మహోత్సవ పూర్వకంబుగా, భగవత్ప్రీతికరంబుగా యాగంబు గావింపుచుండంజూచి యింద్రాదిదేవతలు లేచి యోపితామహా మాపేరు ఉగ్గడింపుచునే హవిర్భాగంబులు మాకందొరకుచున్నవి, ధర్మంబుదప్పుటన్యాయమాయనివిన్నవింపం బ్రసన్నవదనుండయి యన్నలువయిట్లనియె.

ఓసురలారా స్వర్గాదిఫలార్థులగు మీకు హవిర్భాగంబు మిమ్ముం జెందునే కాని కేవలమోక్షార్థులయినయస్మదాదులొసంగు హవిర్భాగంబులు భగవదర్పితంబులగుటం జేసి, మిమ్ము జెందవని చెప్పుటయే కాక, కర్మజ్ఞానంబుల తారతమ్యంబును, పుణ్యాపుణ్యస్వరూపంబును, తత్ఫలభూతంబులయినస్వర్గనరకంబుల తెరంగును భక్తిమార్గంబున సవిస్తరంబుగా నిరూపించి యప్పటియట్లు జన్నంబొనరింపుచుండె.

నది కుల్యుండ మున్ను పరిచారకులుగా నియమింపంబడిన బ్రాహ్మణులు విశేషార్థ ప్రాశస్త్యకంబుగా గీర్వాణుల నారాధింపుచుం బూర్వము పర్యాయమున ననాదరంబుగానుండుటచే గల్గిన యవమానంబునకు సహింపకసిలింపవయిరులు మునివేషంబున నొవ్వరి నదితీరంబునకేతెంచి తీరంబుగా గయివారంబుసేయం జూచి. ప్రసన్నయైన సరస్వతీదేవి మీరు వచ్చిన కార్యం బెఱింగింపుడని యడుగ్మా మిమ్ము విచారించి ముఖతేజత గులాటకత్తైల గూడి యశ్వమేధంబు గావింపుచుండగ మేము మీపక్షంబుగ వారించినం గినిసి బుత్వికులం దానును మమ్ము నిరసించి యుచ్చాటనంబుగా వించిరి కావున మున్ను దంతంబంతయు విన్నవింపవచ్చితిమి. తగిన ప్రతీకారంబు శక్తిగలదేని చేసికొనుము. నూవచ్చిన కార్యంబిదియని యుపాయమునం బురికేగి సజనివాసంబులకు జనిరి.

సరస్వతి నత్యంతకుపితయై సహ్యగిరి శిఖరంబెక్కి యందుండి నధిమాపంబున ప్రళయకాల సముద్రంబు వలెనున్న ఘూర్ణిల్లుచు నత్యుగ్రవితేష్ణ తాత్రిభయంకరంబుగ. ఘోరాధాకారంబున ప్రవహింపుచువచ్చుచుండ యజమానుండగు చతురాననుండు దక్షిణ తక్కిన బుత్విగాది సకలజనంబులు నందందఱాగియుండిరి. పుండరీకాననుండు బుండరీకాక్షుండు శరణుండై యుండె.

నంతలో బీతాంబరుండు దిగంబరుండై యుష్ట్రకాది నామంబున దత ప్రవాహంబున కడ్డంబుగ బవ్వళించియుండె. సరస్వతి సిగ్గునడి నిల్చి ౧ ప్రసంప. ౨ కంప, ౩ పంప, ౪ అసమంజస, ౫ శుక్తి, ౬ కనక, ౭ చండవేగ యనునామములచే సప్తప్రవాహములయి యాయుష్ట్రాదిసన్నిధిగొలంకులం బ్రవహించె.

మొదట తిమకంబున వేగంబుగ వచ్చినది వేగవతి యనం బ్రసిద్ధికెక్కె, నంతలో బరమేష్ఠి మరల వసిష్ఠుం బంపి భగవత్ప్రీతిపాత్రంబయిన యీ సత్యవ్రతక్షేత్రంబున వేగవతి యను పేరుగల నీవు సకల నదీ శ్రేష్ఠవు గుమ్ము వహించి బిడ్డతీసెనని చెప్పించి రప్పించిన నప్పటి కులవెలంది యావాదంబుచివచ్చె. నిట్లువచ్చిన యుచ్ఛలాత్మిం గూడి యచ్చతుర్ముఖుండు మాగిశేషంబు నిర్వర్తించి వపాహోమము సేయుచుండ వసాభక్షణంబు

చేయుచు, శ్రీమన్నారాయణుం డావపాపరిమళముతో పరిమళించుచున్న యధరపల్లవముతోడ ప్రత్యక్షమై యాసరస్వతీదేవితోడి బ్రహ్మకును, ఆకామాక్షీదేవితోడి యేకాంబరేశ్వరునకును కోరినవరములిచ్చి తాను వరదరాజమూర్తియై పెరుందేవితాయారుతోడ అప్పుడు మొదలుకొని యిప్పటివఱకును భక్తులకు తనయమందానందప్రదర్శన దర్శనముకలుగ జేయుటకై కాంచీపట్టణమున నిత్యోత్సవపక్షోత్స వసంతోత్సవ మహోత్సవాదులలో తిరుప్పల్లకి ఆళుంపల్లకి ఆళివాహన, హంసవాహన, అశ్వవాహన, గరుడవాహనములతోను మణిచంద్రప్రభ సూర్యప్రభలతోను తోరణాలవట్ట ఛత్రచామరాదులతోనుగూడ తిరువీధులు, మాడవీధులు, మండపాలు, క్రీడావనములు మొదలైనవానియందు ఢక్కాడమరు డిండిమ పటహాది నానావిధనాగసర మేళతాళములువాయింప, కాళ్ళగొలుసు, గజ్జగొలుసు, అందెలగొలుసు మొదలగుసొగసుగల సొమ్ములతోడ రూపరేఖానుగుణగణికలు శ్రోతృజన మనోనురాగజనకములైన రాగవిశేషము లాలాపింప, ముందును వెనుకను అధ్యాపకులు గోష్ఠితో అనుసంధించెడి ద్రావిడవేద సామవేదములుఘోషింప, నేత్రానంద శ్రోత్రానందములు గలుగ జేయు భగవన్నామగుణానుభవ స్తోత్రములతోడ భాగవత భజనలు ప్రకర్షంబుగ ప్రవహింపగను సేవచేయుచు సామాన్యులను సైతము పవిత్రజన్యులనుగ జేయుటకునై చిత్రవిచిత్రముగ సేవసాయించుచుండును.

ఈకాంచీపట్టణము అయోధ్యా, మధురా, మాయా, కాశీ, కాంచీ, అవంతికా, పురీద్వారవతీ, "చైవసప్తైతా మోక్షదాయికాః" అని యీ యేడుపట్టణములును ముక్తిప్రదములైయైనను, ఈకాంచీపట్టణము యీ ప్రాంతమున భుక్తిముక్త్యుభయప్రదాయకమని శిష్టులు వచియించెదరు.

ఇందు మహాదేవ, మహావిష్ణు, దేవోభయ దేవాలయములును, తక్కిన యాఱును ముక్తిప్రదపట్టణములైయైనను, మూడు అయోధ్యా, మధురా, ద్వారవతీ, పట్టణములు ప్రసిద్ధములైన విష్ణుదేవాలయములతోను మాయావంతికా కాశీపట్టణములు మూడును ప్రసిద్ధములైన శివ దేవాలయములతోను నుండునవి అనిప్రశస్తము.

ఈపట్టణము పరాకాశబిలముతోను తత్స్వరూపిణియైన కామాక్షీదేవిదివ్యాలయముతోనుఏకాంబరనాథుడనెడి పరమశివమూర్తిదివ్యా

లయముతోను నారాయణాము ...నైన ప...దరాజస్వామి పుణ్యకోటివి మానముతోను, ...యు ... విష్ణ్వాలయములతోను ... శివాలయములతోను ప్రశస్తమగు ... మొదలగు శక్త్యాలయములతోను విఘ్నేశ్వర కుమారస్వామి శాస్త్ర్యాలయములతోను ... మహానదులతోను ... మహాతీర్థములతోను ... యు ననేక దేవమునులచేత యేర్పాటుచేసిన తీర్థభేదములతోను ప్రసిద్ధమైయున్నది.

ఇదిగాక ... ఆకాశ బిలముతో దివ్యకాంచనవృక్షమును, దానినాయుడి ... ప్రసన్నతను, ఆమూలమున జ్యోతిర్లింగమును, ... యుదిక్కున శ్రీమన్నారాయణమూర్తికి నిత్యనివాసమైన ది... నొక్కటిగనుండెను.

ఇదిగాక ఆజన్యతోనింగిణ ... శ్రీమన్నారాయణమూర్తి ఆపరాకాశ బిలమునొద్ద తాను నారాయణ, సంకర్షణ, వాసుదేవ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధులు అను అయిదురూపములుధరియించి తనపేరిట తీర్థంబొక్కటి నిర్మించి ఆయైదు తీర్థములు నొక్కటేసరోవరముగా యేర్పరచినందున అది పంచతీర్థమనబడియె.

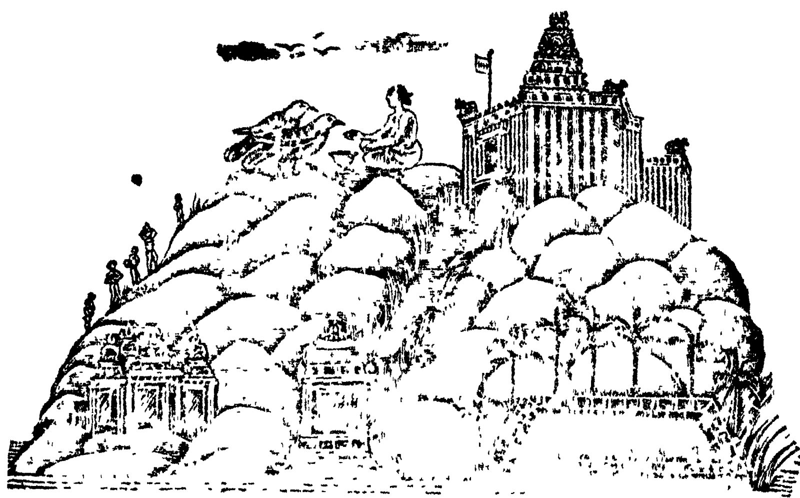
ఇట్టి యీకట్టణము భూలోక, భువర్లోక, స్వర్లోకములు మూటిలోను శ్రేష్ఠమగుటవలన భువనత్రయసారపురమనియు, అచట తపసుచేయువారికి సకలాష్టసిద్ధులు కలుగుటవలన సర్వసిద్ధికరపురమనియు, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు వాసముచేయుటవలన త్రియార్త్యావాసపురమనియు పరాశక్తి కన్యారూపముదాల్చి అంధకాసురుని సంహరించి ఈ పురమును ... గనుక ... పురమనియు బ్రహ్మచేత పూజింపబడినది గాబట్టి ... చెప్పుచున్నారు, అపాయములేక యుండునది గనుక ...పురమనియు, అచట తపసుచేయువారికి సకలసిద్ధులను గలుగుటవలన తపస్సిద్ధిపురమనియు, ప్రళయకాలమందును నాశములేకయుండునది గనుక ప్రళయజిత్పురమనియు, ఇంక బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశ్వరులు నివసించియుండుటవలన బ్రహ్మపురము, విష్ణుపురము, శైవపురమనియు ఆపరాశక్తి సింహాసనస్థానముగా నుండుటవలన శక్తిపురమనియు ప్రసిద్ధబడియున్న పేర్లతోడగూడిన పుణ్యక్షేత్రములు.

శ్రీకాంచీమహాక్షేత్రము—సంపూర్ణము.

—(*)—

పక్షితీర్థము

వేదగిరియు రుద్రకోటీశ్వర క్షేత్రము.

చెంగల్పట్టు రైలుస్టేషనుకు సమీపమందుండు. పక్షితీర్థ క్షేత్రము [illegible]!

కృతయుగాదియందు మహాత్ములైన మువ్వురు భోగేచ్ఛ గలిగి శివుని గురించి చిరకాలము తపస్సు చేయగా శివుడు ప్రత్యక్షమైనంతలో వారు తమ భోగేచ్ఛను విడిచి ముక్తినిమ్మని వరమడుగగా సర్వజ్ఞుడైన శివుడు వారి ప్రథమసంకల్పమెరిగి యో మహర్షులారా! మీరు యుగయుగమున కిద్దరిద్దరుగా నాలుగుయుగములకు నెనిమిదిపక్షులై ప్రతిదినము గంగాసేతుస్నానములుగావించి వచ్చి స్వామిని దర్శించి భక్తిపూర్వకముగా పవిత్రులైన పిమ్మట మీరుకోరిన ముక్తి నొసంగెదనని సెలవిచ్చి చతుర్వేదాత్మకమైన యీ వేదగిరియందు లింగరూపముగా నివాసము చేసియుండెను.

[illegible] ఋషులు.

౧. కృతయుగమందు పూష, విధాత యనెడు పేర్లుగల పక్షులైరి.
౨. త్రేతాయుగమందు సంపాతి, జటాయువను పేర్లుగల పక్షులైరి.
3. ద్వాపరయుగమందు శంభుగుప్త, [illegible] పేర్లుగల పక్షులైరి.
4. కలియుగమునందు [illegible] పేర్లుగల పక్షులు.

నిత్యమును గంగాసేతుస్నానము లొనరించి రెండుయామములకు

యిచ్చుచికివచ్చి స్వామిప్రసాదమును భక్షించి ఘృతపానముచేసి పోవుచుండును. పక్షిదర్శనార్థమైపోవువారు శంఖతీర్థములో స్నానముచేసుకొని ఫలపుష్పాదులుతీసుకొని వుదయముకొండయెక్కి స్వామిపూజ గావించి కనిపెట్టియుండగా పక్షిపండారంవచ్చును. పదిఅణాలుమొదలు పదిరూపాయలవరకును శక్త్యానుసారంయిచ్చెదరు ఆపండారం స్నానముజేసి శర్కరతో పొంగలివండి ఘృతపాత్ర సహితంబుగా మంటపమునకువచ్చి అచ్చట ప్రజలనుకూర్చుండ నియమించి తానుసాష్టాంగ నమస్కారపూర్వకంబుగా పీటమీదకూర్చుండి జపించుచుండగా తెల్లనిపక్షులు రెండునువచ్చును. వెంటనే పొంగలి ఘృతముయిచ్చిన నవిభక్షించి తృప్తినొంది మరలపోవును. తత్ప్రసాదమని సర్కారాదులిచ్చును.

వేదగిరియందున్న రుద్రకోటీశ్వర క్షేత్రము.

పన్నెండేండ్లకొకనాడు యీస్థానాధికారికి స్వప్నగోచరమై మరునాడపుడు నిరీక్షించుచుండగా సుశబ్దంబగును. వెంటనే శంఖతీర్థములోమునిగి వెతుకగా మహాశంఖ మొకటిదొరకును నదియు బంగరుతొట్లలోనునిచి సోత్సవంబుగాతోడితెచ్చి వేదగిరిమీదవేంచేసియున్న శ్రీ వేదగిరీశ్వరస్వామి సన్నిధిలోనునిచి పూజించుచుందురు. మున్నిట్లుదయించిన శంఖములనేకములున్నవి. యిందునుంచి యీతీర్థమునకు శంఖతీర్థమని యందరు వింటిమి.

పన్నెండేండ్ల కొకసారి ఫాల్గుణమాసములో కొకనాడు అకస్మాత్తుగానురిమి యుల్కాప్రాయముగా సుశబ్దముగా తేజఃపిండము (పిడుగు) ధ్వజస్తంభమునకుదక్షిణపార్శ్వమందుపడి గుడిలోనికిపోయి స్వామికిప్రదక్షిణంబుగా మరల ధ్వజస్తంభమున్నచోటికేవచ్చి యంతర్ధానమగుట కలదనియు రేఖాచిహ్నమప్పుడు గనంబడుననియు దీనినే యింద్రపూజయని చెప్పుదురనియు పిడుగుబడినప్పుడు గుడిలోనున్న యర్చకులు మూర్ఛనొంది సీతలోపచారములవల్ల తెప్పిర్లిదురనియు యెన్నడు యెవరికికి నపాయములేదనియు వింటిమి. స్థళపురాణమునందు దీనిమహిమ పెక్కుతెరంగుల వర్ణించబడినది.

ఒకశెట్టికూతురైన చొక్కమ్మయనుకన్య మిక్కిలిభక్తురాలై తపస్సుచేసి ప్రసన్నులైనస్వామినే భర్తనుగావరించినందున తదిష్టప్రకారము స్వామిజరిగించగా త్రిపురసుందరియను నమ్మవారి కసూయకొల

ములుదయించి వేదగిరివిడచి దిగువనేనివసించుగా శివుండమ్మవారికిసహాయముగా నొకభక్తునిఖంకగా నతండామెతో నచ్చటికివచ్చి తత్పార్శ్వమందుండెననియు కదిదినములకొకసారి కొండపైనుండి స్వామివారమ్మవారికడకు వచ్చుచుందురనియు దిగువతిరుపతిలోనున్న పెద్దగుడిలో భక్తవత్సలేశ్వరుడనుపేర వెంచేసియుండెననియు చొక్కమ్మ చొక్కనాయకియనుపేరు గలిగియుండెననియు వింటిమి.

ప్రతిచైత్రమాసములో బ్రహ్మోత్సవంబున యావన్మూర్తులను వేదగిరికిప్రదక్షిణంబుగా తిరువీధు లేగించెదరు వుత్సవముచూడ వేడుకగానుండెను. యీకొండమీద సజీవినిమొదలైన మహౌషధములున్నవియనియు వర్షాకాలములో వాటి మొదటినుండు మన్ను నీటితోకరిగివచ్చుననియు దీనినిధరించువారికి బ్రహ్మహత్యాదిపాపములున్ను కుష్ఠాది రోగములున్ను పోవుననియు కొందరనిరి. యీమట్టి సంగ్రహించి తెచ్చుట శిష్టాచారమైయున్నది.

పక్షితీర్థము రుద్రకోటీశ్వర క్షేత్రము
సంపూర్ణము.

శ్రీ చిదంబర మహాక్షేత్రము.

పుండరీకపురమనియు, తిల్లవనమనియు, వ్యాఘ్రపురమనియు, అభ్రసభయనియు ఇత్యాదినామంబులుగల ఈచిదంబరక్షేత్రము విరాట్పురుషునకు దహరాకాశాఖ్య హృదయస్థానమని యుపనిషత్ప్రసిద్ధమైనది.

శ్లో. శ్రీపర్వతంశిరస్థానే వేదారంతు లలాటకే
అవిముక్తం భ్రువోర్మధ్యే హృదయేతు చిదంబర.

మిత్యాది శ్రుత్యుక్తరీతిగా మహాయోగులు ధ్యానముచేయవలయునని యోగశాస్త్రరహస్యముకలదు. ఈక్షేత్రమహాత్మ్యముబహుపురాణములలోనున్నది. ౪-గోపురములు ౫-ప్రాకారములుగలవు. ప్రథమప్రాకారమనగా గర్భప్రాకారములో జ్ఞానసభ, హేమసభ యని నామాంతరములుగల చిత్సభయొకటిగలదు దీనివిశేషమెట్లన్నను.

౧. పంచాశద్వర్ణములు అస్థిభాగములుగా సనుగూనచేర్చబడినవి.
౨. చతుర్వేదములను నాలుగుపెద్దస్తంభములుగా నిల్పిరి.
౩. షట్శాస్త్రములను నారు చిన్నస్తంభములుగా నుంచిరి.
౪. యిరువదియెనిమిది శివాగమములు క్రిందిపీఠములుగా వేయబడినవి.
౫. తొంబదియారుతత్వములను గవాక్షులుగా నుంచబడినవి.
౬. శ్రీశివపంచాక్షరీ మహామంత్రముసన్నిధియందు పైడిమెట్లుగానుంచిరి.
౭. చతుష్షష్టికళలనగాఅరువదినాలుగువిద్యలుకమ్ములుగానమర్చబడెను.
౮. పదునాలుగులోకములుగా వీరాదిపలక లుంచబడెను.
౯. నవశక్తులతొమ్మిదికలశములుగ విమానోపరిభాగమందుంచబడినవి.
౧౦. డెబ్బదిరెండువేలనాడులు వోడుబిళ్ళలకు మేకులుగ తాపబడినవి.

ఇట్టి యీచిత్సభలో శ్రీచిదంబర పరమానందతాండవమూర్తి దక్షిణాభిముఖముగా,

శ్లో. ప్రథమంవహ్నిహస్తంచ ద్వితీయంచరణంతథా
తృతీయంలంబహస్తంచ చతుర్థంపద్మాగన్మరేత్
అభయంకంచమంపిద్ధి తాండవంభావయేత్సదా.

అనునట్టువేషముచేసి విరాజమానమగుచుండె శ్రీశివకామసుందరియను యమ్మవారుదక్షిణాభిముఖముగానేయుండి శివతాండవమును ప్రేక్షించుచున్నట్టున్నారు. యీ యమ్మవారిమూర్తి సువర్ణమయము, యీమెకుతూర్పుగా స్వర్ణభైరవుడున్నాడు. ఏకమందిరములో వీరంద

రుండిరి. చిదంబర మూలమూర్తికి సరిగా నుత్తరముగా పుష్కరిణీ యొడ్డుననే వున్నదియు, చిదంబర సభకెదురుగా నుత్తరముగా వెండి రాజగోపుర దాక్ష్యమీద చిదంబర చక్రమును మొదలైన సువర్ణమయములైన చిదంబరరహస్యములున్నవి. స్వామిసన్నిధిలో ప్రాఙ్ముఖముగ తిల్లగోవిందరాజస్వామివారును పుండరీకవల్లియను పేరుగల లక్ష్మీదేవియును నున్నారు యిదిచిత్సభయందురు దీనిపైని సువర్ణమయములైన పోడుబిళ్ళలనగా పెంకులుస్థాపించిన నిమానము, గృహాకారముగానున్నది. యీయగమందు తామ్రమాకారముగా గరంబడుచున్నదందురు. పోకభాగమునకుజో యిచూచితే స్వామికిసరిగా మీదను సువర్ణమయములయిన పోడు బిళ్ళలు కనంబడును.

యీస్వామి తుల్యముగానే అనాదికాలముబట్టి మూర్తీభవించిన స్ఫటికలింగంబును, మరికలిమణిమయమైన యానంద నటేశమూర్తియును కనకసభయనెడు సన్నిధిమంటపములో నిత్యమును షట్కాలములయందు యథావిధిగా వ్యాఘ్రపాదపతంజలి నిర్దిష్టసూత్రప్రకారముగ నారాధింపబడుచున్నవి. యీచిదంబర సభానాయక మూలవిగ్రహమునకు సంవత్సరములో ఆరుమార్లు జ్యేష్ఠాభిషేకము గనుక శ్రీచిత్సభలోనుండి కనకసభమునకు కమ్మవారితో స్వామివారినివేంచేయించిసి యభిషేకించుకాలములు.

౧. చైత్రమాసములో శ్రవణనక్షత్రముందున
౨. శ్రావణ శు ౧౪ కి
3. భాద్రపద శు ౧౪ కి
౪. మాఘ శు ౧౪ కి
౫. జ్యేష్ఠమాసములో బ్రహ్మోత్సవముందున
౬. మార్గశీర్షమాసములో బ్రహ్మోత్సవమునందున

౧. చిత్సభ } శ్రీచిదంబరతాండవమూర్తియు శ్రీకామాక్షీసుందరియమ్మ వారుండునవి.
౨. కనకసభ }
3. రాజసభ వేయిగాళ్ళమంటపములోనే యున్నది.
౪. నర్తనసభ ఊర్ధ్వతాండవేశ్వరులున్నారు.
౫. దేవసభ సోమాస్కందమూర్తి, శివానందనాయకి, సుబ్రహ్మణ్యస్వామి, వినాయకుడు, భిక్షాటనమూర్తి, చండికేశ్వరుడు యీ గర్గురు వుత్సవమూర్తులున్నారు.

ఇచ్చటి తీర్థములు.

౧ శివగంగాతీర్థము. ౨ పరమానందతీర్థము. ౩ సుహ్యాతీర్థము. ౪ వ్యాఘ్రతీర్థము. ౫ యవ్వనతీర్థము ౬ నాగతీర్థము ౭ శివతీర్థము. ౮ క్షీరాబ్ధితీర్థము. ౯ బ్రహ్మతీర్థము.

శ్లో. కైలాసశైలభువనే త్రిజగజ్జనిత్రీం గౌరీంనివేశ్యకనకా
చితరత్నపీఠే। నృత్యంవిధాతుమభివాంఛతిశూలపా
ణౌ దేవాఃప్రదోషసమయేసు భజంతిసర్వే. ౧

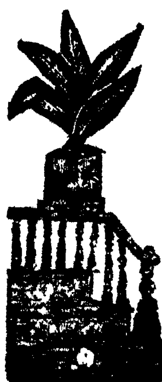
శ్లో. మహేశంసురేశం సురారాతినాశం విభువిశ్వనాథం
విభూత్యంగభూషమ్। విరూపాక్షమింద్వర్కవహ్నిత్రి
నేత్రం సదానందమీడే ప్రభుం పంచవక్త్రమ్. ౨

౧ కంచిలో యేకాంబ్రస్వామివారు పృథ్వీలింగము
౨ జంబుకేశ్వరములో జంబుకేశ్వరస్వామివారు అబ్లింగము
౩ తిరుణామలలో యరుణాచలేశ్వరస్వామివారు తేజోలింగము
౪ కాళహస్తిలోని కాళహస్తీశ్వరస్వామివారు వాయులింగము
౫ చిదంబరములోని చిదంబరేశ్వరస్వామివారు ఆకాశలింగము

ఇటుల క్షేత్రమహాత్మ్యములయన్దలిగ్రన్థములలో నుదహరింపబడియున్నది.

చిదంబరక్షేత్రమహిమ — సంపూర్ణము.

శియ్యాళి క్షేత్రము.

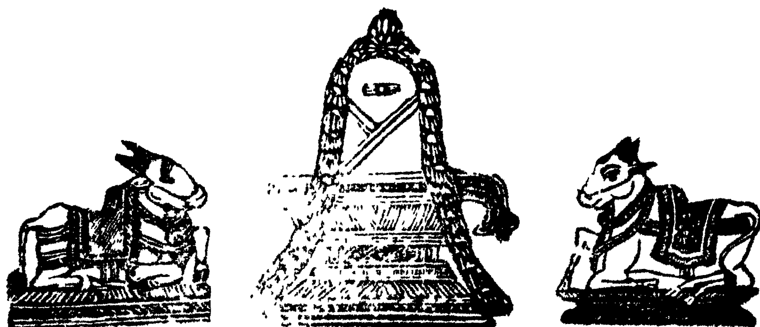

శ్రీస్వామిపేరు బ్రహ్మపురీశ్వరుడు, అమ్మవారిపేరు త్రిపురసుందరి, వీరు ప్రత్యేకాలయములలో నున్నారు. గుడివద్దనే బ్రహ్మతీర్థమున్నది గుడిచుట్టు ననేక దేవతామందిరములు లింగములు, భక్తవిగ్రహ శ్రేణులు నుగలవు. పుష్పఫలాదులు గుడిలో నేయమ్ముదురు. స్వామివారిగుడికి ప్రదక్షిణముగా నుత్తరపార్శ్వమునకు రాగా అచ్చటనున్న పెద్దగుడి మెట్ల వెంబడిని ప్రాగ్దక్షిణముగా యెక్కిపోగా ప్రాఙ్ముఖముగా మహోన్నతములై యుమామహేశ్వరవిగ్రహములు రెండు తత్పరివార దేవతాసహితములై యున్నవి. అచ్చటినుండి పశ్చిమాభిముఖముగా మరికొన్ని మెట్లు యెక్కిపోగా, దక్షిణాభిముఖముగా వేంచేసియున్న (చట) శరభాధుడనెడు దేవుని దర్శనమగును. శరభావతారముయొక్క మహోగ్రతను సహింపజాలక బ్రహ్మాదిదేవతలు ప్రార్థింపగా దిగంబరముగా శాంతమైనిల్చిన శరభవిగ్రహ మిదేనని స్థలజ్ఞులనిరి. కాలభైరవుడని కొందరనిరి. ఈయనకు ప్రతి శుక్రవారమునాడు పునుగు, జవ్వాదితో నభిషేకించి పూజింతురు. అలంకారములు, వాహనములు, ఉత్సవములు, భోగరాగములు అనుకూలముగానున్నది.

జగన్నాథమన్నాథగౌరీసనాథ ప్రసన్నానుకంపిన్ విపన్నార్తిహారిన్
మహాస్తోమమూర్తే సమస్తైకబంధో నమస్తే నమస్తే పునస్తే నమోఽస్తు.

నివాసః కైలాసే సదశతముఖాద్యాః స్తుతికరాః కుటుంబం త్రైలోక్యం కృతకరపుటః సిద్ధినికరః - మహేశః ప్రాణేస్తద్వనిధరాధీశతనయే తే సౌభాగ్యస్య క్వచిదపి మనాగస్తి తులనా.

శియ్యాళిక్షేత్రము—సంపూర్ణము.

వైద్యనాథ క్షేత్రము.

శ్రీవైద్యనాథేశ్వరస్వామివారికి మూడుప్రాకారములు, నాలుగు గోపురములుకలవు. రెండుప్రాకారములలో చుట్టును మందిరములున్నవి. స్వామివారు పశ్చిమాభిముఖముగాను, దక్షిణాభిముఖముగా సన్నిధి అమ్మవారు బాలాంబికయుండెను. దండనాథ ధృవమూర్తియున్నది దాని యెదురుగ శ్రీరాములవారు జటాయువును దహనముచేసిన గుండమున్నది. సిద్ధామృతతీర్థము కలదు కుమారస్వామివారికి కార్తీకమాసములో కృత్తికానక్షత్రమందు విశేషోత్సవము చేయుచుందురు. అనేకులువచ్చి సేవించి అభీష్ట సిద్ధినొందుచుందురు.

శ్లో. బాలేశవైద్యనాదేశ మహాపాపహరేతిచ
పఠేన్నామత్రయంనిత్యం భవరోగనివారణమ్

అని స్వామివారిమహిమను దెల్పుదురు.

ప్రణమామ్యథయామిచాపరం శరణం కంకృపణాభయప్రదమ్
విరహోవవిభోప్రియామయాంపరి పశ్యామిభవన్మయంజగత్.

ఆపత్సుమగ్నః స్మరణంత్వదీయం కరోమిదుర్గే కరుణార్ణవేశి
నైతచ్ఛఠత్వంమమభావయేథాః క్షుధాతృషార్తా జననీంస్మరంతి.

వైద్యనాథక్షేత్రము—సంపూర్ణము.

మయూర క్షేత్రము.

కావేరీశాఖకు దక్షిణభాగమందు మాయూరేశ్వర నామముగల స్వయంవ్యక్త శివస్థలమున్నది. అమ్మవారు, అభయాంబిక, గణపతి, కుమారస్వామి, సభాపతి మొదలైన యనేకదేవతలయొక్క మందిరములున్నవి. అనుకూలముగానే పూజాదులు జరుగుచున్నవి.

హరివిరించిసురాధిపపూజితం యమజనేశధనేశనమస్కృతమ్
త్రినయనంభువనత్రితయాధిపం భజతరేమనుజాగిరిజాపతిమ్.
శరణంతరుణేందుశేఖరః శరణంమే గిరిరాజకన్యకా
శరణంపునరేవతావుభౌ శరణంనాన్యదుపైమిదైవతమ్.

విధాత్రీధర్మాణాం త్వమసి సకలామ్నాయజననీ త్వమర్థానాం మూలంధనదనమనీయాంఘ్రికమలే త్వమాదిః కామానాంజననికృతకందర్పవిజయేసతాం ముక్తేర్బీజంత్వమసి పరమబ్రహ్మమహిషీ.

కావేరీశాఖకుత్తరభాగమందున్న తిరువందళూరిలో శ్రీపరిమళరంగనాయకులవారి మందిరమున్నది. స్వామివారికి నాలుగుభుజములున్నవి. శిరోభాగమందు, సూర్యుడు-నాభియందు, బ్రహ్మ-పాదములయందు, చంద్రుడుయుండిరి. శ్రీదేవి, భూదేవి, గంగా, కావేరీవిగ్రహములు సుందరముగానేయున్నవి. పూజాదులనుకూలముగానే జరుగుచున్నవి.

ఉ. జనములభక్తహృత్సరసిజాతదివాకరపుండరీకలో
చనవారినీలదేహదితిజప్రకరాచలదేవకాం
చనశుభవస్త్రభావభవ శాసనమిత్రమహాహితల్పచం
దనకలితాంగభూరిభవ తాపనివారక రంగనాయకా.

మాలిని. జలరుహనిభపాదా సత్యమార్గానుమోదా
జలదనిభశరీరా శక్రవంద్యుర్విహారా
సలలితశుభభావా సర్వవంద్యప్రభావా
కలితదరరథాంగా కౌస్తుభాపేతరంగా.

గ్రామము, కోనేరు, సత్రము, అనుకూలముగానుండెను.

మాయూరక్షేత్రము — సంపూర్ణము.

—(*)—

రాజమన్నారుగుడియను మహాక్షేత్రము

నేడామంగళపుస్టేషనుకు దక్షిణముగ ౮ మైళ్ళదూరములో చంపకారణ్యమనియు, దక్షిణద్వారకయనియు, ప్రసిద్ధికెక్కిన రాజమన్నారుగుడియను క్షేత్రము ౨-3 మైళ్ళనిడివిగలిగి బ్రాహ్మణ, వైష్ణవ, బృందభూయిష్ఠమైన గ్రామమున్నది.

ఈ 9_తీర్థములలో హరిద్రాతీర్థముముఖ్యము, చోళదేశే, చంపకారణ్యక్షేత్రే, దక్షిణద్వారకాయాం, శ్రీరుక్మిణీసత్యభామా హేమాబ్జనాయికాసమేత శ్రీరాజగోపాలస్వామిసన్నిధౌ, హరిద్రాతటినీస్నానమహంకరిష్యే. అని యిచ్చట సంకల్పము చెప్పుదురు.

౧ హరిద్రాతీర్థము
౨ శంఖతీర్థము
3 చక్రతీర్థము
౪ క్షీరాబ్ధితీర్థము
౫ గోపినాథతీర్థము

౬. అగ్నితీర్థము
౭ లక్ష్మీతీర్థము
౮ కృష్ణతీర్థము
౯ గజేంద్రమోక్షతీర్థము

ఈమహాక్షేత్రములో గొప్ప గోపురములు గలసుందరమైన దేవతామందిరములు కలదు. అందులో ధృవులుగా శ్రీకరవాసుదేవులును, వుత్సవులుగా రాజమన్నారుస్వామివారును, చంపకలక్ష్మియనునమ్మవారును, శేష వటఛత్రశాయిద్వయ సంతానగోపాలమూర్తియును, రజితధేనువును, పంచభైరవులును, వేంచేసియుండుటయేగాక, యాళ్వారాదులునుంగలరు. అమ్మవారిమందిరము దీనికి దక్షిణముగానున్నది. తక్కినవారు స్వామిసన్నిధిలోనేయున్నారు స్వామికిరుప్రక్కలను శ్రీదేవియు, భూదేవియునుండిరి. మంచిచలువగల యాలంకారములున్నవి.

పూర్వమందు గోబిలమహర్షి చిరకాలము శ్రీకృష్ణునిగురించియీ చంపకారణ్యమునందు తపంబుసేయగ శ్రీకృష్ణుఁడుప్రత్యక్షమై నీకేమికావలయునో వేడుమనిన నతండు మీరిచ్చట వేంచేసియుండవలయుననియు, దక్షిణద్వారకయని యిది ప్రసిద్ధికెక్కి ద్వారకలో జరిగినన్ని లీలలు జరుగుచుండవలయుననియు ప్రార్థింపగా నట్లనేయనుగ్రహించెనని స్థలపురాణజ్ఞులు చెప్పిరి. క్షేత్రమునుగురించిన సార్థ్లోకములు.

శ్రీచంపకవనంనామ ప్రసిద్ధభువనత్రయే
అమృతోద్భవబీజేభ్య స్సముత్పన్నంవనంశుభం.
నానాపక్షిసమాకీర్ణం నానామృగనిషేవితం
నానామునిజనాకీర్ణం సర్వైర్వరంలోకపూజితమ్.

శ్లో. కనకకమలవల్లీ రాత్రో రాజగోప స్సకలభువనరక్షా దీక్షితో వాసుదేవః। కనకపిపినమధ్యే దక్షిణద్వారకాయాం
నతినతజనానాం కామితార్థప్రదాతా.
సింజన్నూపురరంజితాంఘ్రికమలం జఘూద్వయాలంకృతం
జానుభ్యాంలసదూరకాండమూవ ద్యావలీనాభ్యుజ్వలం
లక్ష్మ్యధిష్టితవక్షసంగరలస ద్వేత్రం ప్రసన్నాననమ్
నానారత్నవిరాజమానమకుటం శ్రీరాజగోపంభజే.
గోపికానుసహితైకబాహవే హేమవేత్రమితరేణబిభ్రతే
రాజగోపవపుషేనమోస్తుతే చంపకాటవినివాసినేహరే.
భుక్తిముక్తిమకరందపూరితం భక్తచిత్తకలహంససేవితం
గోబిలాదిమునిబృందపూజితం చంపకేశపదపంకజంభజే.

నమశ్చంపకవాసాయ నమశ్చంపకమాలినే
నమశ్చంపకనాథాయ చంపకేశాయ తేనమః.
శ్రీరంగంవేంకటాద్రిశ్చ సాలగ్రామంచనైమిశం
తోతాద్రిఃపుష్కరంచైవ నరనారాయణమేవచ.
దక్షిణద్వారకాభిఖ్య చంపకారణ్యమేవచ
అష్టామేమూర్తయస్సంతి స్వయంవ్యక్తామహీతలే.
అని యిత్యాదులుగలవు.

ఈస్వామిసన్నిధిలోనున్న బాలసంతాన గోపాలమూర్తినిపూజించి యెత్తుకొని ధ్యానించువారికి సంతానప్రాప్తియగును.

కరారవిందేన పదారవిందం ముఖారవిందే వినివేశయంతం
వటస్యపత్రస్య పుటేశయానం బాలంముకుందం మనసాస్మరామి.
అని ధ్యానింతురు.

కమలాలయక్షేత్రమందు వల్మీకేశ్వరధ్యానము.

యామ్యేసదంగేనగరేతిరమ్యే విభూషితాంగం వివిధైశ్చభోగైః
సద్భక్తిముక్తిప్రదమీశమేకం శ్రీనాగనాథం శరణంప్రపద్యే. ౧
శంభోమహేశకరుణామయశూలపాణే గౌరీపతేపశుపతేపశుపాశనాశినీ
కాశీపతేకరుణయాజగదేతదేక స్త్వంహంసిపాసివిదధాసిమహేశ్వరోఽసి
హేనీలకంఠవృషభధ్వజపంచవక్త్ర లోకేశశేషవలయప్రమథేశశర్వ
హేధూర్జటేపశుపతేగిరిజాపతేమాం సంసారదుఃఖగహనాజ్జగదీశరక్ష.
స్ఫురన్నానారత్నస్ఫటికమయభిత్తిప్రతిఫలత్త్వదాకారంచంచచ్ఛశధవిలాసాఘశిఖరమ్। ముకుందబ్రహ్మేంద్రప్రభృతిపరివారం విజయతేతవాగారంరమ్యం త్రిభువనమహారాజగృహిణీ. ౪

నాగపట్టణములోమీరాసాహేబుయొక్కసమాధిగొప్పప్రాకారములు వెండిరేకులతోడాచినతలుపులు, ద్వారబంధములు మొదలగునవికలిగిచూడతగినపనులతో బహుపాశ్చర్యకరముగ నున్నది. అనేకులువచ్చి చూచి మిక్కిలిసంతసించెదరు. మీరాసాహేబుమహిమలువారిలో బెక్కుగా చెప్పుచుందురు.

తంజావూరు విశేషములు.

ఈమహారాజధానికోటలోనుండుగృహాదులయొక్కయు, వస్తువిశేషములయొక్కయు, వివరముఱ్రాయుదరంబుగాదు చూచియానందిన్పవలెను.

అయోధ్యాదిసప్తపురీదేవతలను, శ్రీరంగాది దివ్యస్థలదేవతలను, ప్రత్యేకాలయములలో ప్రతివీధినినిష్ఠింపఁబడినవి. నిత్యోత్సవమువల్లతృప్తి జెందుచు భక్తాభీష్టములనొసంగుచు విరాజమానులగుచుండిరి. యిట్టిదేవస్థానములు యీపట్టణములో ౪౦-లేక ౫౦-వరకు నుండును.

రాజమన్నారుగుడియను క్షేత్రము—సంపూర్ణము.

—()—

కమలాలయక్షేత్రము

దక్షిణకాశీ మహాక్షేత్రము.

శ్లో. దర్శనాదభ్రసదసి జననాత్కమలాలయే
కాశ్యాంతుమరణాన్ముక్తి స్స్మరణాదరుణాచలే.

ద్వి కాశీకమలాలయ ఇత్యాదిమహిమాస్పదమై హాటకక్షేత్రమనియు, కమలాలయక్షేత్రమనియు, వల్మీకక్షేత్రమనియు, శ్రీపురమనియు, చమత్కారపురమనియు, విజయపురమనియు, నిట్టినామములుగల తిరువాలూరనెడు పంచక్రోశాత్మకమైన దక్షిణకాశిలోను

౧. శ్రీవల్మీకేశ్వరస్వామివారు యీయన ప్రధానలింగము యీయనభార్య } సోమకుంతలాంబ

౨. వుత్సవులు త్యాగరాయస్వామివారు ఈయనభార్య నీలోత్పలాంబ
3. కమలాంబ యీయామె యాదిశక్తి.

సప్తఋషులు బ్రహ్మమొక్ష-చిత్తస్వాస్థ్యమునుగురించి యిచ్చటతప స్సుచేయగా కమలాలయతీర్థములోనుండి ప్రత్యక్షమైనమూర్తి.యీయామె ౨ర మహాయుగములనుండి స్వామిని పెండ్లాడుట కిచ్చట తపస్సుచేయుచున్న కన్యయుట యీయామెసమీాపమందు సరస్వతీతీర్థమని యొక భావి దక్షిణముగానున్నది అందులో నిసీరుద్రావినవారికి చిత్తచాంచల్యముపోవునట.

౧. ఈతిరువలూరు దక్షిణ శ్రీకాశీక్షేత్రము.

౨. గయేకరేయనెడు దక్షిణగయ దీనికి ౨-మైళ్ళు తూర్పుగానున్నది.

3. తిరుకణ్ణమంగె భక్తవత్సలస్వామి విష్ణ్వాలయము 3-మైళ్ళకు పడమరగానున్నది.

౪. దక్షిణభాగమందు ౨-మైళ్ళలో వందోంబాలే గ్రామమున్నది ఇది యుత్తరగోకర్ణమట. యీచొప్పున ఽదివుంచకోశాత్మకమహాస్థలమని ౨ర-అధ్యాయములుగల స్థలపురాణములోనున్నదని వింటిమి.

పూర్వమందు దూర్వాసమహర్షి తపస్సుచేయగా స్వామివారు పుట్టలోనుండియావిర్భవించిప్రత్యక్షమైనారుగనుక వల్మీకేశ్వరులని స్వామికిపేరువచ్చినది ప్రాగ్భాగసమీాపమందే దూర్వాససమాధిగుడియున్నది. ఽది స్వయంవ్యక్తస్థలముగనుక శ్రీజగన్నాథ భువనేశ్వరమహాక్షేత్రములలోవలెనే నిచ్చట తీర్థప్రసాదములు వండితపామరసాధారణముగా స్వీకరింపుచుందురు. ఈదేవస్థానమునకు రు ౧౦౦౦౦ యాబైవేలు నగదుసాలుకువచ్చునుగనుక అనుకూలముగా వుత్సవాదులు సంతతముజరుగుచుండును. కమలాలయతీర్థము విశాలముగాను పెక్కుఘట్టములు మంటపములుగలదిగానున్నది గుడిప్రాకారములో ౧౦౮-ఆలయములున్నవి. ప్రథమప్రాకారములో వేయుకాళ్ళమంటపము యున్నది.

పూర్వమును ముచికుందరాజు రాక్షసయుద్ధములో దేవేంద్రునకుసహాయుడై రాక్షసులజయించినందుకు దేవేంద్రుడుసంతసించి స్వర్గాధిపత్యామృతపానాదికితిపయదేవధర్మములు సెలయగా నుకుటి సమిగోరిన నిచ్చెదనని యే ముచికుందుడానందించి యుద్ధశ్రమగలిగియున్నవాడ గావున నేడు కోరను రేపుకోరుదునని బసకువచ్చి నిద్రించియుండగా దేవేంద్రపూ

జితుడగుచున్న త్యాగరాయస్వామిముచికుందునకు, అత్యుత్కృష్టమైనీవుమహారా
జువుగనుకసంపదలుగోరబనిలేదు. నన్నుగోరుకొంటివేని భూలోకప్రజలను
నిన్నుద్ధరింపజేయుచుండుమని యానతీయగామేల్కనిలేచినంతకించిముచు
నాతింద్రునిపాలికేగి నిపూజలోనున్న త్యాగరాయస్వామివానీ నిమ్మనుచు
నిప్రార్థింపగాదేవేంద్రుండీదేవునినయితముమనహాయించుకొననితనహా
రపాటునకు తానేనిందించుకొని యింటిలోనికేగిమతినాలుగైదుత్యాగరా
యమూర్తులనుబహుసుందరముగా సంకల్పమాత్రంబుననేసృజించిహాం
ముగానలంకరించి దీనిలోతనత్యాగరాయమూర్తిని నిరాలంకారంబుగాను
సంస్కారవిహీనముగానుకనుబడునట్లుచేసి సభలోకితెప్పించియిందులోనీ
యిష్టమైనమూర్తినిస్వీకరింపుమని తనతోననగాముచికుందుడుభ్రాంతిపడి
కల్పితమూర్తులుసుందరముగానుంటుటజూచినందులోనొకదానిని స్వీకరిం
చిబనకుపోయెనట.

అటుపైనింద్రుడు తనపురాతనత్యాగరాయమూర్తితనకుదక్కెనం
టుకునంతసించెనట, నాటిరాత్రి యీక్షేత్రమందు స్వామివారు ముచికుందు
నికగుపింపగా మరునాడువచ్చి విధేయతగా మునుపటిమూర్తి నింద్రునకి
చ్చి వేసిపురాతనమూర్తినేనిర్బంధముచేసికోరుకొనెనట, దానికింద్రుడుక
టకటంబడి తనకతడుచేసినమేలునుబట్టి యేమియుననజాలక యిదిభగవత్తం
త్రముగాగ్రహించితనమూర్తినేగాకయీకల్పితమూర్తులనుసైతముము
చికుందునకిచ్చి వేసెనట.

ఆపైనిముచికుందుడుభూలోకమునకువచ్చియిక్కమలాలయక్షేత్ర
ముదివ్యంబుగానుండుటంబట్టియుపురాణములవల్లదీనిమహిమ వినుటంబట్టి
యునిచ్చటనుత్సవులు లేకుండుటంబట్టియు.

౧ ఈతిరువాలూరులో దేవేంద్రపూజితప్రథమమూర్తియు
౨ ఇచ్చటికాగ్నేయముగా౮ మైళ్లలోనున్న తిరుకాంబూరులోనొకమూర్తి
౩ దక్షిణాగ్నేయముగా౧౦ మైళ్ళలోనున్న తిరుక్కొవిలలోనొకమూర్తి
౪ ఈశాన్యముగా౨౦ మైళ్ళలోనున్న తిరునల్లూరులోనొకమూర్తియు
౫ దక్షిణముగా౮ మైళ్ళలోనున్న తిరుక్కారాయిలులోనొకమూర్తియు
౬ ఆగ్నేయముగా౨౩ మైళ్లలోనున్న తిరువాలక్కాడులోనొకమూర్తియు
దీనినితిరువట్టూరనికొందరనిరి ఇదిచెన్నపురికుత్తరముగా౨౫ మైళ్ళలోనున్న
౭ ఆగ్నేయముగా౨౦ మయిళ్లలోనున్న వేదారణ్యములో మూలస్థానే

శ్వరుడైన శ్రీవేదగిరీశ్వరస్వామి సన్నిధి లెరా నొకమూతిగలదు.

ఇటుల ముచికుందుడు ప్రతిష్ఠించెనని వింటిమి, ఈ తిరువాలూరులోని మహాలింగము స్వయంభువు, ఈయన శ్రీవల్మీకేశ్వరుడని పేరు 3 ప్రాకారములు. 9 గోపురాలున్నవి ఈ తిరువాలూరికి ఈశాన్యముగా 3 మైళ్ళ దూరములో

శ్లో॥ వాయుభక్షేణయ స్తిష్ఠేత్ కాశ్యామబ్దశతత్రయం।
తత్ఫలం ఘటికార్ధేన గయాశీర్షే తు దక్షిణే।
శ్రీరపుష్కరిణీ స్నానం రామపాదాబ్జదర్శనం।
యః కుర్యాత్తత్ఫలం సోపి కోటియజ్ఞఫలం లభేత్॥

ఇత్యాదిమహాత్మ్యమునకాటపట్టు ఇహాటక క్షేత్రాంతర్గతమయి సూతాశ్రమమనియు దక్షిణగయయనియు రామకేశరనియు ప్రసిద్ధికెక్కిన గయేశరనెడు శ్రీరామగయాక్షేత్రమొకటి గలదు, అచ్చట శ్రీరామపూజితులయిన శ్రీవిశ్వనాథాన్నపూర్ణలును, గణపతికుమారచండికేశ్వరాదులునున్నవారు ఆదిగాక శ్రీరుద్రపాదములు శ్రీరామపాదములు కోవిలమంటపమందున్నవి అచ్చటగయలోపలెనె పిండదానములు చేయుచుందురు, ఊరికి పడమర ప్రక్కనే శ్రీరామమందిరమున్నది, దానిలో హనుమత్సీతాలక్ష్మణవిగ్రహసహిత శ్రీరామవిగ్రహమున్నది, ఈ దక్షిణగయామహిమ యెట్లన్నను.

శ్రీరాములవారు సీతాలక్ష్మణసహితులై వనవాసము చేయుచు నిచ్చటికివచ్చియున్నప్పుడొకనాటి రాత్రి దశరథాధిపిత్రుదేవతలు రాములవారికి కలలో గనపడగా రాములవారిచ్చటి శ్రీవిశ్వనాథాన్నపూర్ణా సన్నిధిలో శ్రీరుద్రపాదములయందు పిండప్రధానంబును శ్రీరపుష్కరిణీతర్పణంబును చేసిరనియు. గయకెంతైననుపోని దత్తాపహారణ్యకృతఘ్నత్వాది మహాపాతకములు సైతమిచ్చట నశించిపోవుననియు వింటిమి, శ్రీరపుష్కరిణీపూర్వమందు క్షీరపుష్కరిణిగా నుండెనట. ఇటీవల చోళదేశమహారాజుగారియావు పశువులు కావరియైన యొకగొల్లవాడు పశువులను మేపుటకీ ప్రాంతమునకు తోలుకొనిరాగా నందొకయావు మందను విడిచియీపుష్కరిణికి వచ్చువరకు దానిపాదుగులోని పాలన్నియు తమంతట తామే కారిపోయినందున వట్టియావుమాత్రమే మరలమందలో గలసి రాజమందిరమునకు పోగా వారు దానికి పాలు లేకుండుట చూచి కాపరి త్రాగివేసినాడని శిక్షించిరట.

ఒకనాము కాపరి శిక్షను సహింపలేక యీయావును వెంబడించిపోయి యదాప్రకారమిచ్చటికదివచ్చి యెప్పటివలెనే పాలుకారి వట్టిపాడుగుతో వ

చ్చుచుండుటనిదానించిచూచి యీసంగతిచోళమహారాజుతో వాడువిన్న వించినవినియతండాశ్చర్యపడియిచ్చటికివచ్చిచూచియీస్థలమందు భగవత్ప్రీతుండైప్రత్యక్షంబగానందరువిశ్వనాథాన్నపూర్ణలుస్వయంభువులై ప్రత్యక్షమయినంగని యపరాధక్షమాపణపూర్వకంబుగా ప్రార్థించివారికిగుడికట్టించిపూజకాగము లేర్పరించి తనయావుపాలుకారినస్థలమునకు క్షీరపుష్కరిణియనుపేరుపెట్టిరనియు క్షీరపుష్కరిలో గంగ యమున సరస్వతి గోదావరి కృష్ణ తుంగభద్ర కావేరీ తామ్రపర్ణీ సరయువులను నవగంగలున్నవనియు స్థలపురాణమునందు విశేషములుంచెను, తిరువాలూరుక్షేత్రమహాత్మ్యము లెనానాగరఖండమునందు పంచకోశమహిమగలదట, క్షీరపుష్కరిణీత్వ, రక్తపుష్కరిణీత్వకారణంబులున్న, తత్స్నానపకకథావిశేషంబులు నందులెనానేకలవట.

* హాటకక్షేత్రే ప్లక్షవృక్షచ్ఛాయాయాం, గయాయాం. శ్రీవిశ్వనాథాదిదేవతాసన్నిధౌ, అనియిచ్చట . . . . ము, గయలో . . . . . . వలెనేమ త్తిచెట్టున్నదిఅందువలస దానిని ప్లక్షవృక్షచ్ఛాయాయాంఅందురు.

౧ ధ్యాయేదాజానుబాహుంధృతశరధనుషంబద్ధపద్మాసనస్థం
పీతంవాసోవసానంనవకమలదలస్పర్థినేత్రంప్రసన్నమ్।
వామాంకారూఢసీతాముఖకమలమిలల్లోచనంనీరదాభం
నానాలంకారదీప్తందధతమురుజటామండలంరామచంద్రమ్॥

౨ ధ్యాయేన్నీలోత్పలశ్యామంరామంరాజీవలోచనం।
జానకీలక్ష్మణోపేతంజటాముకుటమండితమ్॥

౩ సాసితూణధనుర్బాణపాణింనక్తంచరాంతకం।
స్వలీలయాజగత్త్రాతు మావిర్భూతమజంవిభుమ్॥

శ్రీవిశ్వనాథాన్నపూర్ణలధ్యానము.

౧ హేవిశ్వనాథశివశంకరదేవదేవగంగాధరప్రమథనాయకనందికేశ
బాణేశ్వరాంధకరిపోహరలోకనాథసంసారదుఃఖగహనాజ్జగదీశరక్ష

౨ కైలాసాచలకందరాలయకరీగౌరీఉమాశంకరీ
కౌమారీనిగమార్థగోచరకరీఓంకారబీజాక్షరీ

* ప్లక్షవృక్షమనగా—మఱ్ఱిచెట్టుఅందురు.

మాతఃద్వారకవాటపాటనకరికాశీపురాధీశ్వరి
భిక్షాందేహికృపావలంబనకరిమాతాన్నపూర్ణేశ్వరీ॥

కమలాలయక్షేత్రమందువల్మీకేశ్వరధ్యానము.

౧ యామ్యేసదంగేనగరేతిరమ్యేవిభూషితాంగంవివిధైశ్చభోగైః
సద్భక్తిముక్తిపదమీశమేకంశ్రీనాగనాథంశరణంప్రపద్యే
౨ శంభోమహేశకరుణామయశూలపాణేగౌరీపతేపశుపతేపశుపాశనాశిన్
కాశీపతేకరుణయాజగదేతదేకస్త్వంహంసిపాసివిదధాసిమహేశ్వరోసి
౩ హేనీలకంఠవృషభధ్వజపంచవక్త్రలోకేశశేషవలయప్రమథేశశర్వ
హేధూర్జటేపశుపతేగిరిజాపతేమాంసంసారదుఃఖగహనాజ్జగదీశరక్ష
౪ స్ఫురన్నానారత్నస్ఫటికమయభిత్తిప్రతిఫలత్త్వదాకారంచం
చచ్ఛశధరవిలాసాఘుశిఖరమ్ముకుందబ్రహ్మేంద్రప్రభృతి
పరివారంవిజయతేతవాగారంరమ్యంత్రిభువనమహారాజగృహిణీ

దక్షిణగయయనెడుశ్రీరామగయాక్షేత్రముసంపూర్ణము.

శ్రీకుంభఘోణమహాక్షేత్రము.

ఇచ్చటిదేవస్థాన విశేషములు.

౧	కుంభఘోణేశ్వరుడు	మంగళాంబిక
౨	శ్రీరామస్వామివారు హనుమదాదిసహితులుసాలగ్రామశిల	సీతాదేవి
౩	శార్ఙ్గపాణిస్వామి	కోమలవల్లి
౪	చక్రపాణిస్వామి	విజయవల్లి
౫	నాగేశ్వరుడు	జ్ఞానప్రసూనాంబ
౬	సోమేశ్వరుడు	సోమసుందరి
౭	బాణపురీశ్వరుడు	బాలాంబ
౮	అవిముక్తేశ్వరుడు	అమృతవల్లి
౯	శ్రీకాశీవిశ్వేశ్వరుడువీరిగుడిలో నవగంగావిగ్రహములున్నవి	అన్నపూర్ణాదేవి
౧౦	ఐరావతేశ్వరుడు	అభయాంబ

౧౧ గౌతమేశ్వరుడు త్రిపురసుందరి

౧౨ భూవరాహస్వామి అమ్మవారిపేరు తెలియలేదు

ఇందులో ౮ శివాలయములు.

నాల్గువిష్ణ్వాలయములుఅయియున్నవి వీట్కి అన్నింటికినాలుగు ఇరువదివేలరూపాయీలువరకునువచ్చుచుండునట.

౧ అమ్మవారుమంగళాంబచతుర్భుజములుగల్గినవృచున్నట్లున్నారు.

౨ చక్రపాణిస్వామిఅష్టభుజుడు త్రినేత్రుడు–ఒటామకుటధారి – బ్రహ్మాగిం సూర్యసహితుడు–నైయుండెను–తొల్లిబ్రహ్మాగ్నిసూర్యులకు ప్రత్యక్షము య్యెనట–యీస్వామివారికిరత్నకవచాదులున్నవి.

సూతుడు చెప్పుచున్నాడు.—ఋషులందరువినదగినది, పాపములు బోగొట్టునదియు, భోగమోక్షములనిచ్చునట్టిదియు, ఉత్తమోత్తమమైన దియునైనదికుంభఘోణక్షేత్రము, ఇందుకుపెరాతనసుయినదియు శ్రీమహావిష్ణువుచేత చంద్రునికి చెప్పబడినదియునయిన యీయతిహాసమిచ్చట నుదాహరించుచున్నారు.

పూర్వముసంపత్తునుకోరి చంద్రుడుసమస్తసిద్ధులనిచ్చునట్టిశ్రీరంగక్షేత్రమందు శ్రీరంగనాధస్వామిని హృదయకమలమందుధ్యానించి యథాధిగాపూజించగాభగవంతుండయిన శ్రీమహావిష్ణువుఅతనికి ప్రసన్నుడుకాగాచంద్రుడుఆప్రసన్నుడైనశ్రీమహావిష్ణువునుచూచి ముందునిలిచి చేతులుజోడించుకొని దేవదేవుడవుజగన్నాధుడవు ప్రణతార్తిభంజనుడవునైన నెరోయచ్యుతుండాఆసాధారణమయినదియు, సమములేనిదియునైన ఐశ్వర్యమునుయివ్వవలయుననియుత్తమోత్తమమయినవరమును వేడగావిని భగవంతుడునుగృపానిధియునైనశ్రీమహావిష్ణువుమహాభాగుడా, ఇప్పుడు లోకమాతయైనమహాలక్ష్మిభూలోకమందున్నది.ఆమెనుసేవించుముసంపత్తునుఆమెఇచ్చును,సంశయములేదు, అనిసెలవివ్వగాచంద్రుడిట్లనియెలోకనాధుడవుప్రభువునయినయోస్వామీ.నిర్మలయునీభార్యయునఇనఆమహాలక్ష్మియెచ్చటనున్నది ఆకారణమును ఆనతీయవలయునని ప్రార్థించివభగవంతుండిట్లనియె.ముందునేమదుష్టనిగ్రహశిష్టపరిపాలన ధర్మసంస్థాపనముకొఱకు, మత్స్యకూర్మాద్యవతారముల నెత్తుచుండగా, అనావిరహముయసహింపలేక, సర్వదాలోకనాధుడనయిన నాతోకూడానాశ్రితసేయుచుండవలయునన్న, సర్వసిద్ధిప్రేవితంబునూ, మహాక్షేత్రమునఇన కుంబకోణము

లందులక్ష్మీసరోవరమునంగల స్వర్ణపంకజాటవియందు సర్వమంగళస్వైన మహాలక్ష్మి, యెల్లప్పుడునన్ను ధ్యానించుచున్నదానిపరితాపమును సహింంచలేకనేనుముందుఅచ్చటనేయుంటిని. కాబట్టిఆను త్తమమను క్షేత్రరాజమునయిన ఆకుంభకోణక్షేత్రమునుగురించిపొమ్ము నీకుక్షేమముగునని చెప్పగా, చంద్రుండిట్లనియె. ఓకమలాపతివయిననాస్వామీ అది యెంతదూరముననున్నదియాక్షేత్రమునకుఫలమేమిదానిందెలిసికొని నిచ్చటగలిగియున్నది ఇచ్చటనేసెలవిప్పవలయునని ప్రార్థించినతనికి శ్రీమహావిష్ణునిట్లనియె. ఇచ్చటికినాలుగుయోజనదూరమాతూర్పునఉత్తమోత్తమమయినకుంభకోణమనుక్షేత్రమున్నది, అందుసరస్తీరమందుస్వర్ణపంకజాటవియందు శ్రీమహాలక్ష్మియున్నది, ఆసరస్సులక్ష్మిచేతపరిశుద్ధహృదయముగా తపస్సుచేసినిర్మింపబడినందున దానికి లక్ష్మీసరోవరమని పేరుమొదటగూడఆక్షేత్రము దేవగణములచేతనురుషిగణములచేతను సేవింపబడినది,ఆక్షేత్రమును బుధులు కర్మవృద్ధికరమయినదిగాజెప్పుదురు. కుంభకోణక్షేత్రమందు మరణమును బొందినవారికినాలోకమేసర్వదావాసమగును, తొల్లిబ్రహ్మచేఈకుంభకోణక్షేత్రము లోకసృష్టికై సేవించబడినదిపూర్వము శ్రీమహాలక్ష్మిచేత లోకరక్షార్థముగలగాదిసమస్తతీర్థములనుసంగ్రహించిఆపవిత్రకరమయినసరోవరమునిర్మింపబడినది, అందుప్రతివర్షముబ్రహ్మమొదలైనదేవతలు ఋషీవరులునువచ్చి స్నానముచేసి వారివారిస్థానములకు వెళ్ళుచున్నారు, ఓనిశాకరుడా, ఒకదినమయిననచటస్నానము చేసినవాడు సర్వపాపములచే విడబడినవాడయి స్వర్గలోకమునుబొందుచున్నాడు, సుఖాశ్రయమయినఈ కుంభకోణక్షేత్రమందు మూడురాత్రులు వాసముచేసినవారలకు ప్రళయపర్యంతము బ్రహ్మలోకవాసమగును. ఏమనుష్యుడుభక్తియుక్తుడైలచ్చిమి సరోవరమందు స్నానముచేసియెదానముచేసినను అదిపితృదేవతలకు ముక్తిప్రదము, ఓచంద్రుడా, పుణ్యక్షేత్రములన్నియు బహుతీర్థములును పుణ్యమునుకోరినవయి యెల్లప్పుడునచ్చట వాసముచేయుచున్నవి, ముల్లోకమందును దానికిసరియైనక్షేత్రములేదు, ఇతరక్షేత్రమందు చేసినపాపము పుణ్యక్షేత్రమందునశించును. పుణ్యక్షేత్రమందు చేసినపాపము వారాణసియందునశించును, వారాణసియందుజేసినపాపము కుంభకోణమందు నశించును, కుంభకోణమందు అర్ధక్షణమయినవాసముచేయువాని పుణ్యమహిమయునిచెప్పుటకు చతుర్ముఖుడయినబ్రహ్మచేతనూడశక్యముకాదు మహా

దేవుడును గిరిజాపతియునైన కుంభేశ్వరుండచ్చటనున్నాడు, మహానుభా
వుండన చంద్రుడా నీవచ్చటికిం బొమ్మని యిష్టసిద్ధి కాగలదు, అని వరమిచ్చె
నుమాతుండిట్లనియె. ఇట్లు దేవదేవుండగు శ్రీమహావిష్ణువు చంద్రునికి వరము
నిచ్చియచ్చటనేయంతర్ధానమునొందెను, ధర్మాత్ముఁడైన చంద్రుఁడును ఆ
చ్చటికిబోయి లక్ష్మీసరోవరమందు స్నానము జేసి సురేశ్వరినైన మహాలక్ష్మిని
చక్కగా పూజించితన చేతం గోరబడినదియు శుభకరమయినదియు నైన ఇష్టసి
ద్ధిని పొందెను, ఇదిగాక దేవగురువైన బృహస్పతియు నచ్చటనే యుత్కృష్టమౌ ఇ
నమంగళముగలదియు మిక్కిలి సౌందర్యముగలదియు తామర రేకులవంటి
కన్నులుగలదియు, చంద్రుని చేతనపహరింపంబడినదియు, భార్యయునగు తా
రనున్న పరమేశ్వరునివల్ల మృతసంజీవనివిద్యయును పొందెను. సూర్యపుత్రుడై
న శనీశ్వరుడు, రాహువు, కేతువు, కుజుడు మొదలైనవారందరు ఇచ్చటబహు
కాలము తపస్సు జేసి గ్రహములయెన్నికకు వచ్చిరి, హరిశ్చంద్రుడు, నలుడు, పు
రుకుత్సుడు. పురూరవుడు, నగరుడు, కార్తవీర్యుడు, ఈ చక్రవర్తులున్ను
యిచ్చటనే యీశ్వరుని గురించి మంచి వ్రతములు గలవారై తపస్సు జేసి అతని కృ
ప జేత లోకమందు ఖ్యాతినిన్ని సత్త్వమునున్ను ధర్మశ్రీకలనున్న సాధ
నమునున్ను పొందిరి, యీ క్షేత్రమందు సమస్తదేవతలును, సమస్త తీర్థము
లును వుంటున్నదనుటకు నిదర్శనముగా యిప్పటికిని కుంభేశ్వర, సోమేశ్వర,
నాగేశ్వర, కాళహస్తీశ్వర, బాణపురీశ్వర, విశ్వేశ్వర, అభిముక్తేశ్వర, గౌరీ
శ్వర నామములు ప్రసిద్ధిపడసిన యెనిమిది ఈశ్వర దేవాలయములును శార్ఙ్గపా
ణి చక్రపాణి, రామస్వామి శ్రీనారాయణగోపాల, వరాహ, నామములచే ప్ర
సిద్ధిపడసిన ఆరు విష్ణుదేవాలయములున్ను మరియు కావేరియు, లక్ష్మీసరస్సు
ను పొత్తామరకొలను మహామఘకొలనును ప్రసిద్ధముగావున్నవి, సింహరా
శియందు బృహస్పతియుండగా మాఘమాసమందు మఘానక్షత్రమునా
డు గంగ మహామఘకొలను లోపల విర్భవించుటచేతనప్పుడు ఆ క్షేత్రమందు
గల సర్వదేవతలకును బ్రహ్మోత్సవము జరిగించబడినది. ఆ కొలను లో
తీర్థమిచ్చి అవభృథస్నానము సేయుటచేత నాదినమునందు నాకొలను లోను
లక్ష్మీసరస్సులోను కావేరిలోను స్నానము జేసి దానాదులు జేయువారలకు
యిహమందు సకల భోగానుభవమును, పరమందు శాశ్వత బ్రహ్మలోకవా
సమును కలుగును, ఇది నిశ్చయము, పుణ్యకరంబును సర్వపాపహరంబును,
శ్రేష్ఠమునయినయీ యాఖ్యానమును విన్నవారలకును, చదివిన వారలకు

ను చదివించినవారలకును, దానముచేసినవారలకును నిశ్చయముగానాచే శ్రీకారము సంతుష్టికలుగును.

శ్రీరంగమహిమయెట్లన్నను.

శ్లో॥ మాతృభూతేశ్వరోదేవో మాతృవత్పాలయేత్ప్రజాః।
మాతృగర్భనివాసోంతినపున స్తస్యదర్శనాత్॥
శ్లో॥ శరనదంసుఖదంశరణాన్వితంశివశివేతినతంనృణాం।
అభయదంకరుణావరుణాలయం భజతరేమనుజాగిరిజాపతిమ్॥
శ్లో॥ జగదంబవిచిత్రమత్రకింపరిపూర్ణాకరుణాస్తిచేన్మయి।
అపరాధపరంపరావృతంనహిమాతాసముపేక్షతేసుతమ్॥

అనియిత్యాదిమహిమలుగలవు, వీరికిషట్కాలపూజలుగావించుచు నిత్యముసేవించుచు, త్రిశిరుడనెడురాక్షసుడొకజన్మముదేతరించెనట త్రిశిరోహరదానార్థమయియావిర్భవించినయీమాతృకాలకతండు పునఃప్రతిష్ఠకావించెనని వింటిమి.

శ్రీమన్నారాయణమూర్తినలనస్వప్వాదియందు బ్రహ్మకును, బ్రహ్మవలనమనుచక్రవర్తికిని, మనువువలననిక్ష్వాకునకును త్రేతలో శ్రీరాములవారివలన విభీషణునకును సంప్రాప్తము విభీషణుడులంకకులోకిగొనిపోవుచుండగానుభయకావేరిమధ్యభాగమందు విభీషణుడుమలమూత్రవిసర్జనార్థముపోవునప్పుడుకపటబ్రాహ్మణవేషధారియైవినాయకుడుచేతికివ్వగానతడు షరతుప్రకారముమూడుమార్లుపిలిచివిభీషణుడురానందున దిగువను దేవతాసంపుటమునిలిపిపోయినవెంటనే విభీషణుడువచ్చి సజ్జయికెత్తి అదికదలనందున భీతిల్లి ప్రార్థింపగా గంగకన్నదికావేరినగుటకు కాకయనితపస్సుజేసిన కావేరికివరదానకాలమయినందున నేనిచ్చటనిలిచితికావున విషాదముమాని నీవులంకకుబోయి నిత్యమువచ్చి సేవించుచుండుము శ్రీస్వామివారానతిచ్చిరి గనుకయీవిమానముయీస్వామిఅప్రాకృతమూర్తులనిన్నూపురాణము నందున్నదనిపెద్దలువాసులని తీర్థప్రియభక్తవత్సలపురస్సరముగా శ్రీకావేరిస్నానంబుజేసి ప్రాకారదక్షిణంబుగా గుడికిబోయిగరుడాదిపరివారసహితంబుగా మూలవిరాట్టయినశ్రీరంగనాయకులను అయిదు ప్రాకారములగాకుమందిరంబునంటే వెంచేసియున్నశ్రీదేవి భూదేవి రంగనాయకీదేవిత్రయంబును సావధానముగా సేవించవలయును.

శ్లో॥ సప్తప్రాకారమధ్యే నరసిజముకుళో ద్భాసమానే విమానే
కావేరీమధ్యదేశే మృదుతరఫణిరాడ్భోగపర్యంకభాగే
నిద్రాముద్రాభిరామంకటినికటశిరః పార్శ్వవిన్యస్తహస్తం
పద్మాధాత్రీకరాభ్యాంపరిచితచరణంరంగనాథంభజామి
అనుశ్లోకమునందుదహరింపబడినరీతిగా నేదరిశనమగును
శ్లో॥ కావేరీవిరజాతోయం వైకుంఠంరంగమందిరం
పరవాసుదేవోరంగేశః ప్రత్యక్షంపరమంపదమ్॥
ఇదంహిరంగంత్యజతామిహాఙ్గం పునర్నచాఙ్గంయదిచాఙ్గమేతి
పాణౌరథాంగంశయనేభుజాఙ్గం యానేవిహఙ్గంచరణేచ గాఙ్గమ్.
అనియిట్లుపఠించిభావింపుచూజనులుస్వామిదర్శనము జేయుచుందురు॥

౧ ప్రథమప్రాకారమధ్యమందేఆజానుబాహువుగాపశ్చిమశిరస్కుగా శేషశాయిగా సాలంకారముగా శ్రీరంగనాయకులవారు కించదున్నతమైన చతుఃకలశాలంకృతశిఖరమైనవిమానములో లంకాభిముఖముగా తయనించియుండిరి, యుత్సవులువిభీషణగరుడులు, సన్నిధిలోనుండిరి.

౨ ద్వితీయప్రాకారమునప్రదక్షిణప్రాకారమని యొకపేరుగలదు, అందులో శ్రీవిష్వక్సేనులువేంచేసియున్నారు, యీప్రాకారములోతూర్పుశ్రేణియందిత్తడిపద్మమున్నచోటనిలువబడి రంగనాథవిమానమును దర్శించునప్పుడుపరవాసుదేవులదర్శనమగును, ముఖ్యముగాదర్శించవలెను ఇందులోనేయుత్తరమందువెసవిలోశ్రీ స్వామివారికిశీతలోపచారములకైతిర్థముతోడితెచ్చునుయ్యియున్నది, దీనినిజలిపిప్రదక్షిణముగానేపోవలెను యీమాతికి నాలుగుబారలమేరయీశాన్యముగాపోయి యుత్తడిచక్రమున్నచోటనిలువంబడిచూచినచోనాలుగుకలశములుగలశ్రీరంగనాయకమందిరశిఖరముకనంబడునుగనుకదర్శనముచేయవలెను.

శ్లో॥ విమానంప్రణవాకారం వైకుంఠరంగమందిరం
పరవాసుదేవోరంగేశః ప్రత్యక్షపరమంపదమ్.
ఇటులపఠించి మ్రొక్కుదరు.

౩ తృతీయప్రాకారములోవిజయరంగచొక్కనాథాదులప్రదక్షిణము, దీనినేమధ్యమతస్థులంవశాహప్రదక్షిణమందురు.

౪ చతుర్థప్రాకారమున గరుడమంటపమున్నది, స్వామికెదురుగా చేతులుజోడించినట్లుగరుత్మంతునిగారతోతయారుచేసి నాగాభరణమునుం

ధిరంగుపూజించి ప్రతిష్ఠించి నందువున వారిని సేవించవలయును, యిందులో కొటారికి ప్రదక్షిణము చేయవలెను, ఇందులోనే చంద్రపుష్కరిణియు,విష్ణు పాదములుగలపొన్నచెట్లునుంగలవు, నిచ్చట హిరణ్యశ్రాద్ధము చేయుదురు

౫ పంచమప్రాకారములో శ్రీరంగనాయకియను నమ్మవారిమందిరము,ఆళ్వారాదులసన్నిధియు వేయికాళ్ళమంటపము మహాబలిపీఠముబిల్వవృక్షము దక్షిణముగా శ్రీరామానుజులవారినమాధిస్థలము అచ్చట నేవీళ్ళలో ఆచార్యులవారిపతిమయుగలవు,యీ యైదవప్రాకారమునే అయిదుగుంటలమాడువాకిలియందురు, అందులోనేయమ్మవారికిప్పుడుతెనయైదు వేళ్ళతోగుంటలుతీసినపద్మాకారపుశిలయున్నది, ఆశిలకు ఉత్తర సన్నిహితపార్శ్వమందుఅమ్మవారుదక్షిణముఖముగానిలువబడి అక్కడికెదురుగా దక్షిణముఖముగానున్న(మోక్ష)పరమపదద్వారమందు వేంచేసియున్న శ్రీరంగనాయకులవారినిముక్కోటియేకాదశినాడుతొంగిచూతురట, ముక్కోటియేకాదశి మొదలుపదిదినంబులుపరమపదద్వారము తెరచియుంచుచుదక్కనకాలములో మూసియుంతురు,ముక్కోటియేకాదశియనగా ప్రతిసంవత్సర.

౬ ఆరవప్రాకారము ఉత్తరవీధిమనవాళమహాముని ప్రదక్షిణమందురు,

౭ ఏడవప్రాకారము చిత్రవీధియందురు,దీనిప్రదక్షిణమును భూప్రదక్షిణమందురు.

౮ నూతనకల్పితమైనది దీనిలో శూద్రాదులుందురు.

వీనిలోనయిదుప్రాకారములు శ్రీరంగనాయకసంబంధములు కలదు ఆరవప్రాకారములో ద్రావిడులు, ఏడవప్రాకారములో దేవాచ్ఛాదిశ్రీవైష్ణవులు, యెనిమిదవప్రాకారములో శూద్రగృహములు అంగళ్లుగలవు,శ్రీరంగమహాక్షేత్రము వినుతపాత్రమైయున్నది.

ప్రతిదినపూజాకాలములు.

౧ ఉదయాదియేడు ఘంటలలోపల విశ్వరూప దర్శనమగును,అనగా శ్రీరంగనాయకులవారు రాత్రిశయనించిలేచువఱకు వైణికుడు వీణవాయించుచుండును తరువాత పరునబడియర్చకులుసోత్సవముగా కావేరితీర్థము తెచ్చియుంచిగుడితలుపులుతెరచెము తెరచిలోపలికేగిస్వామివారికి దర్పణ దర్శనము దంతధావనముముఖప్రక్షాళనము, దీపారాధనము, నవనీతభోగము చెల్లించినసన్నిధిమంటపములో కట్టియుంచిన తెరలో వెనుకతిరిగియున్న

గోపురముయొక్కపృష్ఠభాగముస్వామి వారికి కనబడునట్లు సంఘటించియుంచిరి కాలమంతారతియిచ్చును, గుడితలుపులుతెఱచియుండగా భక్తులువచ్చియుదిర్చి చేతులుజోడించుకొనినిలువంబడిముందుగా గోపృష్ఠమునుజూచిపవిత్రులయి వెంటనే శ్రీరంగనాయకులస్వాగదర్శనముచేయుచుందురు. దీనినేవిశ్వరూపదర్శనమందురు.

౨ తొమ్మిదిఘంటలకుబాలభోగారాధనముపాలు, రొట్టె, వెన్న పప్పునివేదింతురు.

౩ పదిఘంటలకుపొంగలి, దోసెలు, అతిరసముమొదలగునవి నివేదింతురు.

౪ పన్నెండుఘంటలకుపెద్దయువసరమందురు. ఇదేరాజభోగావసరముగాను శేలంబియ్యమన్నము, కూరలు, పప్పు, పులుసు, క్షీరాన్నముపిండివంటలతోనఆరగింపుచేసురు శ్రీఅమ్మవారిసన్నిధిలోనుకూడానివేదింతురు

౫ ఆరుఘంటలకుక్షీరాన్నమారగింపుచేయుదురు.

౬ పదిఘంటలరాత్రికి కలశంబాయని పట్టిప్రసాద మారగింపుచేయుదురు.

౭ పదకొండుఘంటలరాత్రికి ఆరణియనగాపొంగలిమొక్కతోటకూర అమ్మవారిసన్నిధిలోనారగింపుచేయుదురు.

౮ పదకొండుఘంటలరాత్రిపైనశయనావసరములో పాల్యారగింపుచేయుదురు.

శ్రీరంగనాయకులవారికిసాలు ౧ కి రు ౧౦౬౦౦౦౦ రూ ఆరు వేల రూపాయలునగదువచ్చుచుండును. దీనినంతనుఖర్చుచేయుచుందురు.

నిత్యముశ్రీస్వామివారికి కస్తూరితోనే తిలకముంచుచుందురు

భక్తులుచేయించుచుండుభోగములనేకముగాచెల్లించబడుచుండును

ఇచ్చటిసంకల్పము.

పాండ్యదేశే శ్రీరంగక్షేత్రే భాస్కరక్షేత్రే శ్రీరంగనాయకీసమేత శ్రీరంగనాయకసన్నిధౌ అఖిలాండేశ్వరీసమేత శ్రీజంబుకేశ్వరస్వామిసన్నిధౌ కావేరిస్నానమహంకరిష్యే యనిచెప్పుదురు.

౧ శా॥ శ్రీవైకుంఠమురంగమందిరముగాశ్రీభూసతుల్గాల్పసి।
కావేరితటమందు శేషఫణిభోగంబూనికా యోగసి।
ద్రావిభాతజితుడయినపద్మ్యపురుషుఁడు రాజీవనేత్రుండు మహా।
త్మస్వామీతుమహానుభావుగొలుతున్ శ్రీరంగనాథున్ విభున్॥

శ్లో॥ నమస్తేఽస్తు మహామాయే శ్రీపీఠే సురపూజితే।
శంఖచక్రగదాహస్తే మహాలక్ష్మీ నమోఽస్తుతే॥
సర్వజ్ఞే సర్వవరదే సర్వదుష్టభయంకరి।
సర్వదుఃఖహరే దేవి మహాలక్ష్మీ నమోస్తుతే॥

శ్రీరంగమహాక్షేత్రము సంపూర్ణము.

శ్రీరంగమునకు పాగాజ్ఞేయగా రెండుమైళ్లదూరములోనున్న శ్రీజంబుకేశ్వరములో వేంచేసియున్న శ్రీజంబుకేశ్వరస్వామివారికి భార్యయైన శ్రీమదఖిలాండేశ్వరియను నమ్మవారిని ముందుగా సేవించుకొని తర్వాత శ్రీస్వామివారిని సేవించుట ఆచారమయియున్నది, యీజంబుకేశ్వరుడు పంచభూతలింగములలో అబ్లింగమందురు, దానికి నిదర్శనముగా గర్భాలయములోను ఎంత వేసవిలోనైనను నీరూరుచుండును, నాలుగుగోపురములు ప్రాకారములున్నవి, వెలిప్రాకారములో వేయికాళ్లమంటపమున్నది, ఫాల్గుణశు ౧ మొదలు చైత్రశు పదహారువరకును బ్రహ్మోత్సవమనియు మండలోత్సవమనియు ధ్వజారోహణోత్సవమనియు పేర్లుగల మహోత్సవము జరుగుచుండును.

దిక్పాలక, పంచపాండవ, పంచకన్యాదిశిలావిగ్రహములు ప్రాకారపార్శ్వవేదికామందిరములయందు పూజలనొందుచున్నవి.

౧ అగస్త్యతీర్థము
౨ కాశీతీర్థము
౩ బ్రహ్మతీర్థము
౪ జంబూతీర్థము
౫ సీమతీర్థము
౬ రామతీర్థము
౭ సూర్యపుష్కరిణి
౮ చంద్రపుష్కరిణి
౯ విష్ణుతీర్థము

అనునివినిచ్చుట తొమ్మిదితీర్థములున్నవి ఇందులో పూర్వమందు పార్వతిదేవి తపస్సుచేయుచుండగా గ్రీష్మకాలములో నీరులేకపోయెనట, అప్పుడు కావేరిసైకతమందు చెలమత్రవ్వి ఆజలముతో స్వామికభిషేకించిరట, ఆదే సీమతీర్థమని యిప్పుడు ప్రసిద్ధముగా వ్యవహరింపబడుచున్నది, అది గుడిలెరాలింగమును చుట్టు నిత్యమును బహుగా జలమూరుచుండును.

ఈక్షేత్రమునుగురించినకథ.

కైలాసపర్వతమునందు శివుడు తాండవముసేయుచుండగా పార్వతీదేవి నిండుసభలోన నవ్వెనట, దానికి శివుడు కోపించి యీనవ్విన అపరాధము

పోవుటకు భూలోకములో దండకారణ్యమునందు తపస్సు చేయుమని పార్వతికి శాపంబిచ్చెనట. పార్వతియు దండకారణ్యములోనున్న యియ్యుభయకావేరిమధ్యద్వీపమునందుగల జంబూవనమందు మహోగ్రతపస్సు చేయుచు నిత్యారాధననిమిత్త మొకసికతాలింగ మొనరించుకొని పూజింపుచుండగా యురికొంతకాలమునకుభయకావేరులుగలసివచ్చినంత ప్రవాహముకాగా స్వప్రతిష్ఠితసికతాలింగమునకు భంగమువచ్చునన్న భీతిచేత లింగమును కౌగలించుకొని బోరిగిలగావంగి పార్వతిధ్యానింపుచుండెనట, అంతలో శివుడు పార్వతిభక్తికి మెచ్చి ఆసికతాలింగమునందే ప్రసన్నుడయ్యెనట, యిటీవల కలియుగములో చోళదేశాధీశ్వరుడు జంబూవనమందున్న యీశివునకు జంబుకేశ్వరుడనియు పార్వతికి అఖిలాండేశ్వరియనియు పేళ్లు పెట్టి పునఃప్రతిష్ఠగావించి వారిద్దరికిని గోపురప్రాకారమంటపమందిరాదులు కట్టించి భోగరాగములకు తగిన దేశము సమర్పించెనట, చిరకాలవియోగజనితపరస్పర ప్రీతివిశేషముచే నీజంబుకేశ్వరుడనెడు శివుడియ్యఖిలాండేశ్వరియను నమ్మవారియందుయావద్వాజమాన్యమునిలిపి పంచప్రాకారపరివేష్టితమైన యీదేవళమందు ప్రతిచైత్రశు౧౫కి రూపవినిమయము గలిగి అనగా శివవేషము పార్వతి పార్వతివేషము శివుడు ధరించి విహరింతురు. గనుక తాదృశవేషములం పార్వతీపరమేశ్వరులకు తాగుమారుగా వేయించి మహోత్సవము జరిగింపుచుందురు. ఒక యేనుగు నిత్యము తుండముతో జలము తెచ్చి యీశివుని నభిషేకింపుచున్నందున శివుడనుగ్రహించి దానికిచ్చటనే ముక్తినిచ్చెను గనుక యీక్షేత్రమును గజారణ్యమందురు.

మునుపొకనితపస్సు చేయుచుండగా నతని చేతిలో నొక నేరేడుపండుపడెనట, దానినతడు భగవదర్పితము చేసి తాను భక్షింపుచుండెనట, నిత్యమునిట్లు జరుగుచుండగా తానొకనాటి ఫలములు శివునికర్పింపగా శివుడు ప్రత్యక్షముగా భక్షించి గింజను మియ్యంగ నియ్యమ్ముని యాగింజను క్రిందపడకుండ బట్టుకొని శివప్రసాదమని భక్షింప నుద్యుక్తుడగుచుండగా వలదని శివుడు వారించెనట, వారించినను మానకమున దానిని మ్రింగెనట. శివునకు దానివలన నిగ్రహానుగ్రహములు రెండును గలిగినా ఆజ్ఞ నుల్లంఘించితివిగావున నేరేడుచెట్టు నీకడుపులో పుట్టును, గాబట్టి దీర్ఘకాలము వరకును దానిభారమున నీవు మోయుమనియు తర్వాత తత్తాదాత్మ్యమునొంది అనగా నేరేడుచెట్టు వెలిపయి నాలోక్యమునొందుమనియు నానతిచ్చెనట, అందువలన నీస్థలము జంబూవనమయ్యె

వనియు జంబూవనమందు ఋషికి ప్రత్యక్షమై ఋషిని జంబూవృక్షముగానుం డునట్లు శాశించుటంబట్టి శివునకు జంబుకేశ్వర నామము వచ్చె ననియు స్థలపు రాణమందున్నదని తత్పురాణజ్ఞులు చెప్పిరి, యీస్వామి వారికి సాలీనా రు ౧౨౦౦౦.౦,పన్నెండు వేలరూపాయలు రాబడికలిగి యుండుటవలన అనుకూ లముగా భోగరాగములు జరుగుచున్నవి, యీ యఖిలాండేశ్వరీ దేవికి శ్రీశంకరా చార్యులవారు శ్రీచక్రములు రెండు రత్నతాటంకములుగా యథాశాస్త్రం బుగా చేయించి సమర్పించిరి, బహుసుందరముగానున్నవి.

అఖిలాండేశ్వరీ ధ్యానశ్లోకము.

౧ శ్రీచక్రద్వయ మబ్జరాగమణిభిస్తాటంకయుగ్మాత్మనా
శ్రీమచ్ఛంకరదేశికేంద్రమణిభిర్న్యాసయిత్వార్పితమ్
యత్కర్ణద్వితయే చకాస్తి జగతాంపిత్రా ప్రమభ్యాగతౌ
బింబోష్ఠప్రవలోశ్వరీ త్రవిచతాం నందేఖిలాండేశ్వరీమ్॥

జంబుకేశ్వర ధ్యానము.

౨ దృష్ట్వా వర్తనమాత్మనస్స్మితముఖీ భూత్వా దశేష్ఠాసతీ
తద్దోషోపశమార్థినీ గిరిసుతా తప్త్వా మహాంగ్రంతంచి
కావేర్యంతరక్లప్తకూపకృతం యల్లింగమారాధ్యసా
పూతా భూదత యేవతోజలమయస్తం బంబు కేశం భజే॥

సీ॥ దేవజగన్నాథదేవేంద్రవందిత వితతచారిత్ర సంతతపవిత్ర।
హాలాహలాహార యహిరాజకేయూర బాలేందుభూషసద్భక్తపోష।
సర్వలోకాతీత సద్గుణసంఘాత పార్వతీహృదయేశ భవవినాశ।
రజతాచలస్థాన గజచర్మపరిధాన సురవైరివిధ్వస్తశూలహస్త।
లోకనాయకసద్భక్తలోకవరద।
సురుచిరాకార మునిజనస్తుతివిహార।
భక్తజనమందిరాంగణపారిజాత।
నిన్నునెవ్వఁడు నుతిసేయ నేర్చునభవా॥

ఇచ్చటి సంకల్పము శ్రీరంగములోవలెనె చెప్పుదురు
కొందరు కొంచెము భేదముగా చెప్పుదురు
శ్రీజంబుకేశ్వర మహాక్షేత్రము
సంపూర్ణము.

ఈ క్షేత్రంబునందు రామతీర్థము చక్రతీర్థము మొదలగు తీర్థములలో స్నానము జేసి నిస్తరంగఘోషమై 3 మైళ్ళదూరమందున్న రత్నాకరమందు సంకల్పపూర్వకము గాధనుష్పూజాదికము జరిగించి స్నానదానాదులు చేసుకొని హిరణ్యశ్రాద్ధము తర్పణము మొదలగునవి గావించి అచ్చటనే మాధ్యాహ్నికకృత్యములు దీర్చుకొని రాత్రికి బసకు వచ్చెదరు. కొందరు వెంటనే వచ్చి దేవళంబులో వేంచేసియున్న శ్రీజగన్నాథస్వామిని లక్ష్మిని దర్భశాయి యయి నాభికమలమందు బ్రహ్మగల శ్రీరామమూర్తిని హనుమల్లక్ష్మణసహిత శ్రీరామోత్సవవిగ్రహంబులను బూజించుకొని తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించి బసకు వత్తురు. యిచ్చట ఉత్సవములు భోగరాగాదులను కాలముగా జరుగుచున్నవి, యీ దర్భశయనము నవపాషాణంబులు, రౌతిలిమంటపంబు యీ మూడుస్థలములలోపల నారాముడవలయముగాగల ప్రదేశమును పుల్లారణ్యమందురు. యిచ్చటి సంకల్పములో పుల్లారణ్యమందురు.

నవపాషాణంబులవివరము.

సముద్రతీరమందలి మంటపము జేరి చక్రతీర్థస్నానపూర్వకంబుగా సంకల్పంబు జెప్పి సేతువునొద్దవలెనే ధనుష్పూజ జేసి ప్రార్థించి సాధారణపు చొరవలేని నిస్తరంగమై క్రమనిమ్నమైన సముద్రములో స్నానము చేసుకొని సముద్రములో మూరెడు నీరున్నచోట శ్రీరాములవారు సేతుబంధనారంభమందినుకతో స్థాపించి పూజించిన నవగ్రహసంజ్ఞకల నవపాషాణములను పూజించి గోధుమాదినవధాన్యములు గ్రహపీడాద్యపధర్మ పరిహారార్థమై నవగ్రహప్రీతిగా యథాశక్తి దక్షిణలతో దానములుచేసి ప్రదక్షిణపూర్వకంబుగా నమస్కరించి తరువాత హిరణ్యశ్రాద్ధాదికములు జరిగించి యచ్చటనేయున్న గణపతిహనుమంతులను దర్శించి యచ్చటికి సమీపమందున్న జగన్నాథస్వామిని లక్ష్మణహనుమత్సహితులయిన శ్రీరాములవారిని సేవించుట విధియైయున్నది, ఇటీవల కొంత కాలంబు క్రిందట నొకచోట ద్రవ్వుచుండగా బంచలోహమయమైన శ్రీసీతావిగ్రహము దొరికినందున దానిని జగన్నాథాలయములో శ్రీరాముల వారి పార్శ్వమందు బ్రతిష్ఠించిరి, తిలకేశ్వరుడని యొకశివలింగము నొకగుడిలోనున్నది, అదియు సేవింతురు, పైనివ్రాసిన నవగ్రహములను సేవించినవారికి సర్వగ్రహపీడాపమృత్యుపరిహారమగును.

దర్భశయనము — సంపూర్ణము.

తిరిగిమధురకు చేరవలయును, యిచ్చటనుంచి రైలుమీదుగా తామ్రపర్ణీతీరమందున్న తిర్నవెల్లి (తిరునల్వేలిలో) ప్రవేశించి ప్రాగ్వాహినిగానున్న తామ్రపర్ణీమహానదిలో స్నానముచేసి హిరణ్యశ్రాద్ధము మొదలగునవి జరిగించుదురు. నదిలో మంటపములు చప్టాలు ౧౦ గలవు.

పూర్వకాలమందు దూరదేశభక్తుడు తనతల్లిదండ్రులయస్థికలు కాశీగంగలో వైచుటకు గాబయిలుదేరి దేహాశక్తతయు ద్రవ్యాశక్తతయు గలిగి పోజాలక చాలా కించబడి ధ్యానించుచుండగా గంగ స్వప్నరాలై ఓభక్తుడా నీవి తామ్రపర్ణీనదీతీరమందే నిల్వుము, నేనువచ్చి నీవు తెచ్చినయస్థికలను స్వీకరింతునని స్వప్నమందు చెప్పగా వాడట్లనే నిల్చి నిరీక్షించుచుండగా గంగ తామ్రపర్ణీలో మిళితముగవచ్చి ఈభక్తుడున్న చోట ప్రవాహమధ్యమునుండి కంకణముద్రికాలంకృతమైన తనచేతితో వాడు తెచ్చినయస్థికలను స్వకీయముగా స్వీకరించి నేటినుండియు నెవ్వరస్థికలనీ తామ్రపర్ణీలో వయితురో వారిపితృదేవతలును వారును శాశ్వతపదవి నొందుదురనియు నేనిందున్నిహితురాలనై యుందుననియు గంగ యానతిచ్చెనట, కావున నేటివరకు సదాచారమై యున్నదనియు యిటులస్థలపురాణములోనున్నదనియు నిచ్చటిపెద్దలనిరి.

శ్రీగంగామాహాత్మ్యమ్.

౧ గంగామాహాత్మ్యమాఖ్యాస్యే సేవ్యానాభుక్తిముక్తిదా
యేషాంమధ్యేయాతిగంగా తేదేశాః పావనావరాః॥

౨ గతిర్గంగాతుభూతానాం గతిమన్వేషతాంసదా
గంగాతారయతే చోభౌ వంశౌనిత్యంహి సేవితా॥

౩ చాంద్రాయణసహస్రాచ్చ గంగాంభఃపానముత్తమం
గంగాంమాసంతుసంసేవ్య సర్వయజ్ఞఫలంలభేత్॥

౪ ఏకలాఘుహరీదేవి స్వర్గలోకప్రదాయినీ
యావదస్థిచగంగాయాం తావత్స్వర్గేసతిష్ఠతి॥

౫ అస్థాదయస్తుతాంసేవ్య దేవయుగచ్ఛంతితుల్యతాం
గంగాతీర్థసముద్భూత మృద్ధారీసోఘహార్కవత్॥

౬ దర్శనాత్స్పర్శనాత్పానాత్తథాగంగేతికీర్తనాత్
పునాతిపుణ్యపురుషాంచతశోథసహస్రశః॥

ఇత్యాదిమహిమాస్పదంబై యున్నది॥

తామ్రపర్ణీ - సంపూర్ణము.

10990